

antologija svetske književnosti

Karlos Fuentes

INESIN INSTINKT

antologija svetske književnosti

Karlos Fuentes

INESIN INSTINKT

Karlos Fuentes

Inesin instinkt

bojana888

*U znak sećanja na mog obožavanog sina
Karlosa Fuentesu Lemusa (1973-1999)*

*Predugo sam trajao među
ljudima.
Moje uzastopne sudbine se
mogu ovde pročitati.
Kome poveriti da ispriča ova
predivna zbivanja?*

*Cao Sjuečuin
San iz crvenog šatora, 1791.*

1

- Čovek nema šta da kaže o vlastitoj smrti.

Ova fraza je prolazila neko vreme kroz glavu starog maestra. Nije se usuđivao da je napiše. Bojao se da bi njeno stavljanje na papir moglo da ima fatalne posledice. Posle ovoga ne treba ništa više reći: mrtvac ne zna šta je smrt, a ni živ čovek. Zato je ova fraza koja ga je progonila kao verbalna utvara bila istovremeno dovoljna i nedovoljna. Govorila je sve ali po cenu da se ništa više ne kaže. Osuđivala ga je na ćutanje. A šta da kaže o ćutanju on, koji je svoj život posvetio muzici - „najmanje neprijatnom od svih zvukova”, prema grubim rečima surovog korzikanskog vojnika Bonaparte?

Provodio je sate koncentrisan na jedan predmet. Zamišljao je, ako dodirne neku stvar, da će se njegove krhke misli raspršiti, da će se prilepiti za materiju. Vrlo brzo je otkrio da je cena ovakvog odricanja vrlo visoka. Verovao je da ako su ga smrt i muzika identifikovale (ili su se indentifikovale) previše za jednog starog čoveka čije su jedino utočište bila sećanja, vezivanje za jedan predmet, njemu, s njegove devedeset tri godine, davalo je ovozemaljsku ozbiljnost, specifičnu težinu. On i njegov predmet. On i njegova opipljiva materija, tačno određena, vidljiva, stvar nepromenjivog oblika.

To je bio pečat.

Ne gramofonska ploča od voska, metala ili olova koja se nalazi među oružjem i stranim novcem, već kristalni pečat. Savršeno okrugao i savršeno celovit. Ne bi mogao da služi da se zatvori neki dokument, vrata ili kovčeg; njegov sastav - kristal, ne bi mogao da se koristi ni za jedan predmet na koji se obično stavlja pečat. Bio je to pečat od kristala koji je bio dovoljan sam sebi, potpun, bez ikakve svrhe, osim ako to ne bi bilo nametanje neke obaveze - prekidanje konflikta jednim aktom mira, određivanje sudbine ili, možda, overavanje neke neopozive odluke.

Sve bi to *mogao biti* kristalni pečat, iako nije bilo moguće znati čemu je zapravo *služio*. Ponekad, posmatrajući savršen kružni predmet smešten na tronošcu pored prozora, stari maestro je odlučivao da ovom predmetu da sve tradicionalne attribute - značenje autoriteta, autentičnosti, odobravanja - ne vezujući se potpuno ni za jedan od ovih.

Zašto?

Ne bi to mogao tačno da kaže. Kristalni pečat je bio deo njegove svakodnevice i takvog ga je lako zaboravljao. Svi smo na neki način žrtve i krvnici jednog kratkog sećanja koje ne traje duže od trideset sekundi i koje nam dozvoljava da nastavimo da živimo a da ne postanemo zatočenici onoga što se dešava oko nas. Ali dugo sećanje je kao dvorac sagrađen od velike gomile kamenja. Dovoljan je jedan simbol - sam dvorac - da bi se čovek setio svega što je u njemu. Da li je ovaj kristalni pečat bio ključ njegovog vlastitog duhovnog utočišta, ne fizička kuća u kojoj je sada živeo u Salzburgu, ne privremene kuće koje su udomljavale njegovu lutajuću profesiju, čak ni kuća njegovog detinjstva u Marseju, tvrdoglavo zaboravljena tako da je se više nikada ne seti, nikada više, tog siromaštva i poniženja jednog dođoša, čak ni pećina koja se lako mogla zamisliti a koja je bila njegov prvi dvorac? Da li je to bio originalan prostor, neprekidiv krug, intiman, nezamenjiv, koji sadrži sve ostale prostore po cenu zamene uzastopnih sećanja jednom početnom uspomenom koja je dovoljna sama sebi i ne isključuje pomisao na budućnost?

Bodler evocira svoja sećanja na jednu napuštenu kuću punu već mrtvih trenutaka. Da li je dovoljno otvoriti vrata, otvoriti jednu bocu, skinuti s čiviluka staro odelo, da bi je duša ponovo naselila?

Ines.

Ponovio je ime ove žene.

Ines.

Rimovalo se sa starošću (Ines - vehes - šp., prim. prev.) i u kristalnom pečatu maestro je želeo da nađe nemogući odraz obe, ljubav onemogućenu protokom godina: Ines, starost.

Bio je to kristalni pečat. Neproziran ali blistav, i to je bilo najčudnije kod njega. Smešten na tronožac naspram prozora, uspevao je da

kroz sebe propusti svetlost i onda bi sijao. Bacao je slabe odsjaje i dozvoljavao da se pojave, pod svetlošću koja je padala na kristal, neka nečitka slova, slova nekog jezika nepoznatog starom dirigentu orkestra; neka partitura u misterioznoj abecedi, možda na jeziku nekog iščezlog naroda, možda bezglasni žamor koji je dolazio iz velike vremenske daljine i na neki način, zbijao šalu sa profesionalnim umetnikom koji se toliko držao partiture koju je, iako je znao napamet, morao uvek da ima pred očima u času izvođenja...

Svetlost u tišini.

Slovo bez glasa.

Starac je morao da se nagne, da se približi misterioznoj sferi i pomisli kako nije bilo više vremena da se dešifruje poruka koju nose znaci upisani u njenom kružnom obličju.

Kristalni pečat koji mora da je bio klesan, mažen možda, dok nije dostigao taj oblik bez pukotina, kao da je predmet proizveden zahvaljujući nekoj trenutno datoj naredbi: Da se napravi pečat, i pečat je napravljen. Maestro nije znao čemu više da se divi na finoj formi koja mu je upravo u ovom trenutku počivala u rukama, dok je bio ispunjen strahom da će se njegovo malo i ekscentrično bogatstvo slomiti, ali u iskušenju, svakog trenutka (i popuštajući iskušenju), da ga smesti u jednu ruku a da ga miluje drugom, kao da je tražio, u isto vreme, neku nepostojeću nesavršenost i neki nezamisliv sjaj. Opasnost je sve menjala. Predmet je mogao da padne, rasprsnje se u paramparčad...

Njegova čula su se, međutim, smirivala i preovlađivala je slutnja. Videti i dotaći kristal značilo je osetiti njegov ukus, ne kao neke posude, već samog vina s nekog izvora koji ne presušuje. Videti i dodirnuti kristalni pečat značilo je i omirisati ga, kao da je ta materija prečišćena od svake izbočine počinjala iznenada da se znoji, da pulsira svojim vlastitim telom i uprlja, bestidna, ruku koja ju je mazila.

Šta je onda nedostajalo nego peto čulo, njemu najvažnije - zvuk, čuti muziku pečata? Ovo bi značilo preći ceo put, zatvoriti krug, zaokružiti, izaći iz tišine i čuti muziku koja mora da je postojala upravo u njegovom obliku, nebeska simfonija koja upravlja kretanjima svih vremena i svih prostora, besprekidno i istovremeno...

Kada je kristalni pečat počinjao da peva prvo vrlo tiho, iz velike daljine, jedva kao šapat; kada je središte njegovog kruga vibriralo

kao čarobno zvono, nevidljivo, rođeno u srcu samog kristala - njegov zanos i njegova duša - starac bi prvo osetio u svojim leđima drhtaj zaboravljenog zadovoljstva, odmah bi nekontrolisano počela da se luči pljuvačka u njegovim ustima ispunjenim veštačkim, požutelim zubima, i kao da se pogled bratimio s čulom ukusa, gubio bi vlast nad svojim suzama i reklo bi se da su stari ljudi prikrivali svoju blesavu težnju za plakanjem iz bilo kog razloga, maskirajući je milostivim velom žalosne starosti - ali vredne poštovanja - koja teži da se izlije kao nekakav meh probušen preveliki broj puta ubodima vremena.

Onda bi uzimao kristalni pečat jednom rukom, kao da gnječi nekakvu mešinu, gipku i savitljivu, gušeći zvuk koji je počinjao da izranja iz njene providnosti, sa strahom da će ugroziti njenu lomnost šakom još uvek snažnog čoveka, još uvek jake volje i živaca, naviknutog da upravlja, da izdaje naređenja i kada nema dirigentsku palicu, samo snagom čiste, dugačke ruke, tako poznate članovima orkestra kao i solo violini, ili pijaninu, udaraljka, palici više jakoj nego lomnoj koju je on uvek prezirao jer, kako je govorio, ovaj štapić koji se koristi ne pomaže, već ometa protok energije koja teče iz moje crne kovrdžave glave, mog pronicljivog čela punog svetlosti Mocarta, Baha, Berlioza, kao da oni, Mocart, Bah, Berlioz, oni sami pišu na mom čelu partituru koju dirigujem, iz mojih obrva koje veže ali i razdvaja jedna grimasa, senzibilna, teskobna, koju oni - orkestar - smatraju mojom slabošću, mojim grehom i kaznom što nisam ni Mocart ni Bah ni Berlioz već običan prenosnik, sprovodnik: *sprovodnik* toliko pun snage, to da, ali istovremeno i tako slab, tako ispunjen strahom da će prvi pogrešiti, da će izdati delo onaj koji nema pravo da pogreši i nije bilo - uprkos spoljašnjem utisku, uprkos zviždanju publike ili nemom optuživanju orkestra ili napadu štampe ili strasnoj sceni soprana ili prezirnom gestu soliste ili hladnoj gordosti tenora ili nekim dobačenim podsmešljivim rečima, iznad svega - ne, nije bilo strožeg cenzora njegovog rada od njega samog, Gabrijela Atlan-Ferare.

On sam, gledajući se u ogledalu i govoreći sebi: nisam bio na nivou svog zadatka, izdao sam svoju umetnost, razočarao sam sve koji zavise od mene, publiku, orkestar a pre svih kompozitora...

Posmatrao je sebe svakog jutra u ogledalu dok se brijao i nije više u njemu pronalazio onog čoveka odranije.

Čak i bore između obrva koje se s godinama naglašavaju kod njega su se gubile, skrivene obrvama koje su nekontrolisano rasle u svim pravcima kao kod nekog domaćeg Mefista i za koje je on smatrao frivolnim da ih neguje, više od jednog nestrpljivog gesta, „beži, mušice”, kojim nije uspevao da ublaži pobunu sedih, toliko belih da bi bile vidljive i da nisu bile toliko bujne. Ranije, ove obrve su izazivale strah: naređivale su, govorile su da očigledna vedrina mladog čela ne bi trebalo da vara, ni kovrdžava i crna kosa koja se talasala; namrgođen izraz je obećavao kaznu i uklesivao je ozbiljnu masku dirigenta, neopisivo upadljive oči, kao par crnih dijamanta koji ističu privilegiju dragulja u plamenu i neugasivog ugljena; šiljat nos savršenog Cezara, ali sa širokim nozdrvama divljači, koje njuše, grube ali osetljive na najslabiji miris i samo tada bi se isticale zadivljujuće usne, muške, ali mesnate. Usne krvnika i ljubavnika koji obećava čulnost samo u zamenu za kaznu, i bol samo kao cenu zadovoljstva.

Da li je on bio kao lik s kineskog papira izgužvanog posle toliko razvijanja, posle tolikog trošenja kao kod presvlačenja odeće na dugim putovanjima poznatog orkestra, obaveznog da u svim klimama i uslovima obuče nekomotan frak da bi radio, umesto zavidnog radnog odela mehaničara koji isto obavljaju svoj posao, preciznim instrumentima?

Takav je on bio. Njegovo ogledalo je danas to poricalo. Ali on je imao sreću da poseduje neko drugo ogledalo, ne staro i zamašćeno iz njegovog kupatila, već kristalno staklo pečata smeštenog na tronožac naspram otvorenog prozora s kojeg se videla nepromenljiva panorama Salzburga, germanskog Rima, uživajući u ravnoj kotlini između masivnih planina i njegovom deljenju rekom koja je tekla kao neki hodočasnik od Alpa, navodnjavajući grad koji bi se možda, u neko drugo vreme, podredio impresivnoj snazi svoje vlastite prirode ali koji je od XVII i XVIII veka počeo da stvara suparnički prirodni put, odraz ali i suprotnost sveta. Salzburški arhitekta, Fišer fon Erlah, sa svojim kulama blizakinjama i njihovim konkavnim fasadama i dekoracijama kao vazdušni talasi i svojom iznenađujućom vojničkom jednostavnošću kojom je nadoknađivao,

na neki način, besneći barok i alpsku veličanstvenost, otkrio je drugu materijalnu prirodu, opipljivu, u jednom gradu punom neopipljive materije muzike.

Starac je obuhvatao pogledom sa svog prozora šume i manastire u planini, spuštao bi pogled da se uteši, ali nije mogao da izbegne - to je iziskivalo napor - monumentalno prisustvo padina i tvrđava isklesanih kao nekakav višak na licu Monhzberga. Nebo je brzo promicalo iznad panorame, pomireno s time da se ne takmiči ni sa prirodom ni sa arhitekturom.

On je imao drugih granica. Između grada i njega, između sveta i njega, postojao je taj predmet iz prošlosti koji nije oklevao pred protokom vremena, odolevao mu je umesto da ga odražava. Da li je bio opasan taj kristalni pečat koji je možda sadržao sve uspomene jednog života ali je bio loman kao i one? Gledajući ga tu, smeštenog na tronošcu pored prozora, između grada i njega, starac se upitao da li bi gubitak ovog providnog talismana značio takođe i gubitak uspomene koja bi se raspala u paramparčad ukoliko bi, njegovim vlastitim nemirom ili nemirom kućne pomoćnice koja je dolazila dva puta nedeljno, ili zbog besa dobre Ulrike, njegove domaćice koju je od milošte zvao Dike, ili Debela, kako su je zvale komšije, kristalni pečat nestao iz njegovog života.

- Ako se desi nešto ovom staklencetu, gospodine, nemojte me okrivljivati. Ako vam je ono toliko važno, čuvajte ga na sigurnom.

Zašto ga je držao tako, pred očima; skoro, reklo bi se, nadohvat ruke?

Starac je imao više odgovora na tako logično pitanje. Ponavljao ih je - raskoš, odlučnost, sudbina, uočljivost - i zadržavao bi se na kraju na samo jednom: sećanje. Kada bi ga držao u ormanu, on bi bio uspomena, umesto vidljivog sećanja svog vlasnika. Tako izložen, budio je sećanja koja su maestru bila potrebna da bi nastavio da živi. Odlučio je, sedeći iscrpljen za klavirom i raščlanjujući, možda s temeljitošću učenika, neku partituru Baha, da kristalni pečat bude njegova živa prošlost, nešto što je sadržalo ono što je on bio i što je činio. Nadživeće ga. Sama činjenica da se radi o tako krhkom predmetu navodila ga je da mu pripiše značenje sopstvenog života, skoro sa željom da mu vrati nešto bez duše; *stvar*. U stvari, u nemogućoj providnosti predmeta cela prošlost ovog čoveka koja je

bila, jeste, i još kratko vreme biće on, preživeće njegovu smrt... Ostaće i posle njegove smrti. O koliko vremena se radilo? To već nije znao. Nije ni bilo važno. Mrtvac ne zna da je mrtav. Živi ne znaju šta je smrt.

- Čovek nema šta da kaže o vlastitoj smrti.

Radilo se o opkladi a on je uvek bio hazarder. Njegov način života otkako je izašao iz siromaštva u Marseju, samom činjenicom da je odbacio bogatstvo bez slave i moć bez veličine, da bi se predao svojoj velikoj, moćnoj muzičkoj vokaciji, stavljao ga je na čvrst pijedestal poverenja u samog sebe. Ali sve ovo što je *bio on*, zavisilo je od nečega što ne zavisi od njega: od života i smrti. Opklada se sastojala u tome da će taj predmet toliko vezan za njegov život doleteti smrti i da će, na neki tajnovit način, možda i natprirodan, pečat nastaviti da ima, kada ga dodirneš, toplinu, oštar njuh, sladak ukus, fantastičan zvuk i svetleću viziju vlastitog života njegovog vlasnika.

Opklada: kristalni pečat će se razbiti pre njega. Izvesnost, o da!, san, predskazanje, mora, nastrana želja, neizreciva ljubav: umreće zajedno, talisman i njegov gazda...

Starac se nasmešio. Ne, o ne!, to nije bila koža divljeg magarca koja se smanjuje sa svakom željom ispunjenom vlasniku i od strane njenog vlasnika. Kristalni pečat nije rastao niti se smanjivao. Bio je uvek isti, ali njegov gazda je znao da su bez promene oblika i veličine u njemu na čudesan način boravile sve uspomene njegovog života, otkrivajući, možda, jednu misteriju. Sećanje nije bilo materijalno nagomilavanje koje bi se rasprсло jednostavno dodatom količinom između lomnih zidova pečata. Sećanje je stajalo u predmet zato što je bilo identičnih dimenzija. Sećanje nije bilo nešto što bi moglo da prevrši ili što bi se ubacivalo uz pomoć kašike za cipele u sam predmet; bilo je to nešto što se filtriralo, što se *transformisalo* sa svakim novim iskustvom; originalno sećanje je prihvatilo svako novopridošlo sećanje dajući mu uz dobrodošlicu mesto iz koga je, ne znajući, novo sećanje izronilo, postajući budućnost, da bi otkrilo da je oduvek bilo prošlost. I budućnost će biti sećanje.

Drugo - takođe očigledno - bila je slika. Slika mora da bude izložena. Samo najbednija cicija drži Goju skrivenog ne iz straha od krađe, već iz straha od Goje. Iz straha da će okačena slika, čak ne

na zid nekog muzeja, već na zid vlastite tvrđine kuće, biti viđena od strane drugih i, iznad svega, videće druge. Prekinuti komunikaciju, ukrasti zauvek umetniku mogućnost da vidi i bude viđen, prekinuti, zauvek, njen životni tok: ništa ne može više zadovoljiti, skoro sa nekim suvim orgazmom, jednog savršenog tvrdicu. Svaki pogled stranca bio bi kao krađa slike.

Starac nikada nije želeo ovo, čak ni kada je bio mlad. Njegova oholost, njegovo osamljivanje, njegova okrutnost, njegovo veličanje samog sebe, njegovo sadističko zadovoljstvo, svi nedostaci koji su pridodavani njegovoj ličnosti tokom života, nisu uključivali duhovnu škrtost, odsustvo želje da podeli svoje delo s prisutnom publikom. Bio je poznat po tome što je odbijao da prenosi svoju umetnost u vlastitom odsustvu. Njegova odluka je bila definitivna. Nijedna ploča, nijedna filmska traka, nijedan radio-prenos ili, ne daj bože, televizijski. Bio je, i to je bilo poznato, protivnik Karajana, koga je smatrao pajacom kome su bogovi dali samo dar fascinacije taštine.

Gabrijel Atlan-Ferara ne, on nikada to nije želeo... Njegov „umetnički predmet” - kako je u društvu predstavljao kristalni pečat - bio je tu pred očima, bio je maestrovo vlasništvo, ali bio je nešto sveže, pre je prolazio kroz druge ruke, njegova zagasitost se pretvorila u transparentnost kroz koju su prodirali mnogi raniji pogledi koji su, možda, ostajali živi, paradoksalno, jedino u kristalu, zato što su bili tu zatočeni.

Da li je to bio čin velikodušnosti izložiti *objet d'art*, kao što su neki govorili? Bilo je to neko gospodstveno geslo, vojnički pečat, jednostavne ali misteriozne brojke urezane u kristal? Da li je to bio neki grb? Da li je zapečatio nečiji bol? Ili nije bio ni manje ni više do Solomonov pečat, osmišljen kao sama matrica kraljevske vlasti velikog jevrejskog monarha, ali koji se prepoznavao, s najvećom skromnošću, jedva kao neka podzemna biljka ili puzavica belih i zelenih cvetova, visokih crvenih plodova s peteljka: Solomonov pečat?

Nije bio ništa od toga. On je to znao, ali nije bio u stanju da ustanovi njegovo poreklo. Bio je ubeđen, po onome što jeste znao, da ovaj predmet nije proizveden, već *pronađen*. Da nije imao cenu, jer je bio apsolutno bez utvrđene vrednosti.

Da je bio nešto što se prenosilo. To da. Njegovo iskustvo je to potvrđivalo. Dolazio je iz prošlosti. Stigao je do njega.

Ali najzad, razlog zašto je kristalni pečat bio izložen tu, pored prozora sa kojeg se pružao pogled na lep austrijski grad, nije imao nikakve veze ni sa sećanjem ni sa pogledom.

U potpunosti je odražavao - starac se primakao predmetu - senzualnost.

Bio je tu, nadohvat ruke, baš tako postavljen da se može dodirnuti rukom, da se može pomaziti, da se može osetiti u potpunosti savršena i uzbuđujuća glatkoća njegove nepromenljive kože, kao što bi moglo biti žensko rame, obraz voljenog bića, ili besmrtno delo.

Više nego nekakva skupocena tkanina, više nego nekakav čudesni cvet, više nego nekakav nesalomljiv dragi kamen, kristalni pečat niti se trošio, niti ga je nešto oštetilo, niti je vreme na njega uticalo. Bio je nešto celovito, lepo, večiti praznik za oči i za dodir samo onda kada bi prsti poželeli da budu tako fini kao ovaj predmet.

Starčev odraz bio je kao odraz neke sablasti; njegove šake su bile jake kao klešta. Zatvorio je oči i uzeo pečat u ruku.

To mu je bilo najveće iskušenje. Iskušenje da se kristalni pečat toliko voli da bi ga smrskao zauvek snagom svoje šake.

Ovoj muškoj šaci koja je kao magnet dirigovala kao niko drugi Mocarta, Baha i Berlioza, šta je ostalo osim uspomene, krhke kao kristalni pečat, ili kao neka izvedena interpretacija, u svoje vreme, genijalna i neponovljiva? Jer maestro nikada nije dozvolio da se snimi nijedan od njegovih nastupa. Odbio je, govorio je, da bude „konzerviran kao sardina”. Njegove muzičke ceremonije bile bi žive, samo žive, i bile bi jedinstvene, neponovljive, tako duboke kao i iskustvo onih koji su ih slušali; tako nepostojane kao i sećanje te iste publike. Na ovaj način, *zahtevao je* da, ako žele, *upamte*.

Takav je bio kristalni pečat, kao noćni ritual orkestra kojim je upravljao veliki sveštenik koji je davao i uzimao s tom užarenom mešavinom volje, mašte i kaprica. Izvođenje dela je, u trenutku izvođenja, samo delo: Berliozovo *Faustovo prokletstvo*, kada bi se izvodilo, bilo bi samo Berliozovo delo. Na isti način, odraz je isto što i sama stvar. Kristalni pečat je bio stvar i odraz i oba su bili identični samima sebi.

Gledao se u ogledalo i tražio uzalud neki trag mladog dirigenta francuskog orkestra, proslavljenog u celoj Evropi, koji je kada je počeo rat raščistio s fašističkim namamljivanjem okupirane zemlje i zaputio se u London, pod bombama Luftvafea, kao da se radilo o prkosu pradavne kulture Evrope zveri Apokalipse, surovosti koja se prikradala i vrebala i koja je mogla da leti ali ne i da hoda osim s truhom prilepljenim za zemlju i grudima umrljanim krvlju i govnama.

Onda je izronio najdublji razlog postavljanja ovog predmeta u salon u koji je izbegla jedna starost grada Salcburga. Priznavao je to sa uzbuđenim i stidljivim drhtajem. Želeo je da ima kristalni pečat u ruci da bi ga stiskao i krckao dok ga ne bi uništio, imao ga je onako kako je želeo da ima nju, u zagrljaju kojim bi je ugušio, izražavajući joj tako svoju goruću potrebu, terajući je da oseti da je u njegovoj ljubavi, u ljubavi s njim, za nju i njega, postojalo nekakvo latentno nasilje, destruktivna opasnost koja je bila konačno odavanje priznanja strasti i lepoti. Voleti Ines, voleti je do smrti.

Ispustio je pečat, nesvesno ali bojažljivo. Predmet se otkotrljao za tren na sto. Starac ga je ponovo uzeo s mešavinom straha i ljubavi, toliko intenzivnom kao kod onih egzibicija kada se skače bez padobrana u pustinju Arizone, što je nekada gledao, fasciniran, na televiziji koju je toliko prezirao i koja je bila pasivna sramota njegove starosti. Ponovo je smestio pečat na mali tronožac. Ovo nije bilo Kolumbovo jaje koje je moglo da stoji, kao i sam svet, na blago spljoštenoj osnovi. Bez podloge, kristalni pečat bi se otkotrljao, pao, razbio se u komade...

Intenzivno ga je posmatrao, dok se frau Ulrike - Dike - nije pojavila sa otvorenim kaputom u rukama.

Nije bila toliko debela koliko nezgrapna kada bi hodala, kao da je vukla za sobom a ne nosila na sebi svoju široku tradicionalnu odeću (suknju preko suknje, kecelju, debele vunene čarape, šal preko šala, kao da ju je nastanjivala hladnoća). Imala je belu kosu, takvu da nije bilo moguće utvrditi koje boje je bila u mladosti. Sve - njeno držanje, njen hod kao da je ranjena, njena pognuta glava - činilo je da čovek zaboravi da je i Ulrike nekada bila mlada.

- Profesore, zakasnićete na predstavu. Setite se da je ona u vašu čast.

- Nije mi potreban kaput. Leto je.

- Gospodine, od sada pa ubuduće *uvek* će vam trebati kaput.
- Ti si tiranin, Ulrike.
- Ne budite smešni. Zovite me Dike, kao svi.
- Znaš, Dike, biti star je zločin. Možeš da završiš bez identiteta i dostojanstva, u nekom azilu s drugim starcima, glupim i ogoljenim kao što sam ja.

Gledao je s ljubavlju.

- Hvala ti što brineš o meni, Debela.
- Kažem ja da ste vi jedan sentimentalni blesavi starac - domaćica je glumila ljutnju, proveravajući da li je kaput lepo pao preko ramena uglednog profesora.
- Ih, kao da je važno kako sam obučen kada idem u pozorište koje je bilo stara dvorska štala.
- Predstava je u vašu čast.
- Šta ću čuti?
- Šta, gospodine?
- Šta sviraju meni u čast, sto mu đavola?
- *Faustovo prokletstvo*, tako piše u programu.
- Vidiš kako sam postao zaboravan.
- Ništa, ništa, svi smo rasejani, pogotovo geniji - smejala se ona.

Starac je pogledao poslednji put kristalni oblik pre nego što je izašao u suton reke Zalcah. Hodao je još uvek sigurnim korakom, bez potrebe za štapom. Dok je išao ka koncertnoj dvorani, Festšpilhauzu, u njegovoj glavi je zujalo jedno voljno sećanje: položaj se meri količinom ljudi kojom pretpostavljeni upravlja, a to je bio on, nije smeo to ni trenutka da zaboravi, ponosan usamljeni dirigent koji nije ni od koga zavisio, zato je zaslužio da ga, u njegove devedeset tri godine, potraže u njegovoj kući. On bi hodao sam i bez oslonca, *thanks but no thanks*, on je bio šef, ne „direktor”, ne „upravnik”, već *chef d'orchestre*, francuski izraz je bio taj koji mu se zaista dopadao, *chef* - da ne čuje Debela, jer bi ga smatrala ludakom koji želi da postane šef kuhinje - a on, da li bi bio sposoban da objasni vlastitoj domaćici da je dirigovanje orkestrom značilo hodati po ivici noža, izrabljivati potrebu koju neki ljudi osećaju da pripadaju jednom telu, da budu članovi neke grupe a da budu slobodni jer su primali naređenja a nisu morali da ih izdaju drugima ili samima sebi?

Kolikim brojem ljudi upravljate? Da li se nečiji položaj meri brojem ljudi kojima upravlja?

Međutim, pomislio je, moraće da ubrza korak na putu ka Festšpilhauzu, Montenj je bio u pravu. Koliko god da je stolica visoka, nikada ne sediš više nego na sopstvenom dupetu. Postojale su sile kojima niko, bar nijedno ljudsko biće, nije mogao da upravlja. Mislio je na izvođenje Berliozovog *Fausta* i znao je oduvek da je delo već toliko izmaklo svom autoru, Hektoru Berliozu, kao i šefu orkestra, Gabrijelu Atlan-Ferari, da bi se smestilo na vlastitu teritoriju gde je delo definisalo samo sebe kao „lepo, neobično, divlje, grčevito i bolno“, gospodar sopstvenog univerzuma i sopstvenog značenja, pobednik u oba slučaja, i u odnosu na autora i na izvođača.

Da li je ovaj pečat, koji je bio samo njegov, nadoknađivao tu fascinantnu i uznemirujuću nezavisnost muzičke kantate?

Pre nego što je izašao maestro Atlan-Ferara je pogledao priznanje koje je dobio na Festivalu u Salzburgu.

Pečat, koji je zadržao svoj kristalni izgled sve do sada, bio je iznenada naružen nekakvom izraslinom.

Nekakav mračan, prljav, piramidalni oblik, sličan mračnom obelisku, počinjao je od pre nekoliko trenutaka da raste iz središta sjajnog kristala.

To je bilo poslednje što je zapazio pre nego što je otišao na izvođenje, njemu u čast, *Faustovog prokletstva* Hektora Berliozu.

Bila je to, možda, greška u opažanju, perverzni odraz pustoši njegove starosti.

Kada se vratio kući taj tamni oblik je nestao.

Kao oblak.

Kao ružan san.

Kao da je čitala misli svog gazde, Ulrike ga je videla kako se udaljava ulicom uz obalu reke i nije se pomerila sa svog mesta na prozoru dok nije videla da se još uvek otmena i uspravna figura, ali pokrivena debelim kaputom usred leta, udaljila dok nije stigla - zamišljala je domaćica - do tačke bez povratka koji bi omeo tajnu nameru odane služavke.

Onda je Ulrike uzela kristalni pečat i smestila ga na sredinu rasprostrte kecelje. Obezbedila je, stisnuvši ga u šaku, da predmet bude dobro umotan u tkaninu i odvezala je pregaču s nekoliko efikasnih, profesionalnih pokreta.

Otišla je do kuhinje i tamo, ne čekavši više, smestila kecelju u koju je bio umotan pečat na neobrisan sto, umrljan krvlju domaćih životinja, i kleknuvši na jedno koleno počela besno da ga udara.

Lice služavke je bilo srdito i gorelo je, njene iskolačene oči bile su prikovane za predmet njene srdžbe, kao da je želela da se uveri da se pečat rasprsnuo u komade pod divljom snagom široke i jake Dikine ruke, dok su kike pretile da se sruče u vodopadu sede kose.

- Huljo, huljo, huljo! - dopuštala je rečima da provale s rastućim dijapazonom, dok se nisu pretvorile u viku, grubu, neobičnu, divlju, grčevitu, bolnu...

2

Vičite, vičite od straha, urlajte kao uragan, jecajte kao gusta šuma, da se stene sruše a bujice jurnu, vičite od straha jer ovog trena vidite kako nebom prolaze crni konji, zvona utihnjuju, sunce se gasi, psi zavijaju, đavo je zagospodario svetom, kosturi su izašli iz grobnica da pozdrave prolazak tamnih atova prokletstva. Pada kiša od krvi s neba! Konji su brzi kao misao, neočekivani kao smrt, oni su zver koja nas je uvek proganjala, od kolevke, duh koji noću kuca na naša vrata, nevidljiva životinja koja grebe na naš prozor, vičite svi kao da vam se radi o životu. GLAS U POZADINI: Molite svetu Mariju za milost, znate u dubini duše da vas ni ona niti iko drugi ne može spasiti, svi ste osuđeni, zver nas progoni, pada kiša od krvi, krila noćnih ptica nam šibaju lica. Mefisto je otrovao svet a vi pevate kao da ste u horu operete Žilbera i Salivena!... Setite se, pevate Berliozovog *Fausta*, ne da bi se nekome dopalo, ne da biste impresionirali, čak ni uzbudili; pevate ga da biste uplašili: vi ste hor najgorih ptica zloslutnica koji upozorava: dolaze da nam uzmu gnezdo, dolaze da nam izvade oči i pojedu nam jezik, zato odgovorite, s poslednjom nadom straha, vičite *sancta maria ora pro nobis*, ovo je naša teritorija i onome ko se približi izvadićemo oči i poješćemo mu jezik i odseći ćemo mu jaja i izvadićemo mu sivu masu kroz potiljak i raskomadaćemo ga da bismo njegova creva dali hijenama, srce lavovima, pluća jelenima, bubrege divljim svinjama, a šupak pacovima; vičite!, vikom izrazite u isto vreme i svoj strah i svoju agresiju, branite se, đavo nije samo jedan, to je vaša zabluda, javlja se kao Mefisto, ali đavo je kolektivan, đavo smo *mi* nemilosrdni, hidra koja ne poznaje milost niti granicu, đavo je kao univerzum, Lucifer nema početka ni kraja, naučite to, shvatite

neshvatljivo, Lucifer je ono beskonačno što je palo na Zemlju, proteran je s neba u velikom kamenu univerzalne beskonačnosti, to je bila božja kazna, bićeš beskrajan i besmrtnan na zemlji ograničenoj i smrtnoj, ali vi, vi ove noći, ovde na sceni Kovent gardena pevate kao da ste saveznici Boga koje je Bog napustio, vičite kao da želite da Bog čuje vašu viku jer vas je vaš omiljeni efeb, vaš anđeo svetlosti, izdao a Bog je, između smeha i suza - kakva melodrama je Biblija! - poklonio svetu Đavola da bi u stenama onoga što ima kraja predstavio tragediju jedne proterane beskonačnosti; pevajte kao svedoci Boga i Đavola, *sancta maria, ora pro nobis*, vičite *jas jas Mefisto*, terajte Đavola, *sancta maria, ora pro nobis*, onoga sa gnezdnom na vetrometini, zvana zvonite, prepoznajte se metali, približava se gomila smrtnika, budite hor, budite i vi gomila, legija koja će svojim glasovima pobediti buku bombi, učimo ugašenih svetala, noć je u Londonu i Luftvafe bombarduje bez prekida, talas za talasom crnih ptica prolazi sejući krv, velika povorka đavolovih jahača prolazi crnim nebom, krila zla šibaju naša lica, osetite to! To želim da čujem, hor glasova koji ućutkuje bombe, ni manje ni više, to zaslužuje Berlioz, setite se da sam Francuz, *allez vous faire miquer!*, pevajte dok ne ućutkate Satanine bombe, neću počinuti dok to ne čujem, da li čujete, dok bombe napolju nadjačavaju glasove unutra, nastavite, *allez vous faire foutre, mesdammes et messieurs*, dok ne padnemo od umora, dok fatalna bomba ne padne na našu koncertnu dvoranu i zaista ne postanemo jebeni pire, dok svi vi i ja ne nadjačamo kakofoniju rata bučnom Berliozovom harmonijom; umetnik ne želi da dobije nijedan rat, samo želi da nas odvuče sa Faustom u pakao jer mi, ti i ti i ti i ja, takođe, prodali smo svoju dušu đavolu, pevajte kao divlje životinje koje po prvi put vide svoj odraz u ogledalu i ne znaju da ste vi vi! Zavijajte kao utvara koju ne vide, kao neprijateljski odraz, vičite kao da ste otkrili da je odraz svakog ponaosob u ogledalu moje muzike odraz najljućeg neprijatelja, ne antihrista, već antija, antiotac i antimajka, antidete i antiljubavnik, biće noktiju zamazanih govnama i gnojem koje želi da stavi svoje ruke u naše dupe i usta, u uši i oči i otvori nam kanal u potiljku da bi nam zarazio mozak i proždrao naše snove; vičite kao životinje izgubljene u šumi koje moraju da zavijaju da bi ih ostale zveri

prepoznale na daljinu, grakćite kao ptice koje žele da uplaše protivnika koji hoće da im preotme гнездо...!

- Pogledajte čudovište kakvo nikad ni zamislili niste, ne čudovište nego brata, člana porodice koja noću otvara vrata, siluje nas, ubija i pali naše ognjište...

Gabrijel Atlan-Ferara je želeo, u ovoj tački noćne lekcije o *Faustovom prokletstvu* Hektora Berliozza 28. decembra 1940. godine u Londonu, da zatvori oči i ponovo pronade osećanje vedrine koje obuzima čoveka posle napornog ali obavljenog posla: muzika bi tekla sama za sebe do ušiju publike iako sve to zajedno zavisi od moći upravljanja dirigenta, moći kojoj se moralo pokoriti. Bio je dovoljan jedan gest da moć deluje. Ruka usmerena ka udaraljka da se sprema da bi najavile dolazak u pakao; kružni pokret da bi se ton spustio do ljubavnog šapata, violini da iznenadnom glasnoćom iznenadi publiku i horni za disonantnu odvažnost.

Želeo je da zatvori oči i oseti kako muzika teče kao velika reka i nosi ga daleko odavde, od celokupne atmosfere ove koncertne sale jedne noći *blickriga* u Londonu s nemačkim bombama koje su bez prekida pljuštale i orkestrom i horom mesjea Berliozza koji pobeđuje feldmaršala Geringa i napada samog Firera strašnom lepotom užasa, govoreći mu: tvoj užas je užasan, nedostaje mu veličina, on je bedan užas jer ne razume, nikada neće ni razumeti, da su besmrtnost, život, smrt i greh odrazi naše velike unutrašnje duše, ne tvoje prolazne i surove spoljašnje moći... Faust stavlja nepoznatu masku čoveku koji je ne prepoznaje ali je na kraju prihvata. To je njegov trijumf. Faust se vraća na teritoriju Đavola, Faust pobeđuje Mefista jer je Faust gospodar zemaljskog užasa, uplašenog, prognanog, zakopanog pa iskopanog: ljudska zemlja u kojoj Faust, i pored svog poroćnog poraza, ne prestaje da čita samog sebe...

Maestro je želeo da zatvori oči i da nastavi da razmišlja o ovome o čemu je razmišljao, da kaže samo sebi sve to da bi bio jedno s Berliozom, orkestrom, horom, s kolektivnom muzikom te velike i jedinstvene pesme demonskoj moći ljudskog bića kada ono otkrije da đavo nije utelovljen u samo jednom - *jas, jas, Mefisto* - već je kolektivna hidra - *hop, hop, hop*. Atlan-Ferara je želeo i da odbaci ili bar da veruje da je odbacivao - tu autoritarnu moć koju je imao on - mlad a već eminentan evropski dirigent, neizbežni diktator „Gabrijel

Atlan-Ferara” - nad jednim ansamblom rečitim, brojnim, ne zbog taštine ili ponosa koji bi mogli da žigošu dirigenta, već da bi se na taj način isprao od Luciferovog greha: unutar pozorišta, Atlan-Ferara je bio mali Bog koji se odricao svojih moći na oltaru umetnosti koja nije bila njegova - ili samo njegova - već pre svega delo jednog stvaraoca koji se zvao Hektor Berlioz, recimo. Atlan-Ferara koji upravlja, tumači Berlioza, ali, u svakom slučaju, ima vlast nad izvođačima podređenim njegovoj moći. Hor, solisti, orkestar.

Publika je predstavljala granicu. Umetnik je bio prepušten milosti auditorijuma. Neobrazovana, prosta, rasejana ili pronicljiva, besprekorni poznavaoци ili jednostavno tradicionalisti, inteligentni ali zatvoreni za novine, publika koja nije podnela Drugu Betovenovu simfoniju, osuđenu momentalno od strane eminentnog bečkog kritičara kao „vulgarno čudovište koje besno šiba svojim repom dignutim sve dok ne dođe očajnički očekivano *finale*...” I drugi eminentni kritičar, Francuz, zar nije rekao u *La Revue de Deux Mondes* da je Berliozov *Faust* delo „nakaza, vulgarnosti i čudnih zvukova koje je stvorio kompozitor nesposoban da piše za ljudski glas”? S razlogom, uzdahnuo je Atlan-Ferara, nigde u svetu nije bilo spomenika nijednom književnom ili muzičkom kritičaru...

On, koji je bio smešten u nesigurnoj ravnoteži između dve kreacije - kompozitorske i dirigentske - Gabrijel Atlan-Ferara, želeo je da pusti da ga ponese disonantna lepota tog pakla koji je tako želeo i kojeg se u isto vreme toliko plašio, što je bila kantata Hektora Berlioza. Uslov ravnoteže - a samim tim i duševnog mira šefa orkestra - bio je da se svako drži svog mesta. Iznad svega u *Faustovom prokletstvu* glas je morao biti kolektivan da bi fatalno dočarao odsustvo individualnog heroja i njegove osude.

Ali te noći *blickriga* u Londonu, šta je sprečavalo Atlan-Feraru da zatvori oči i pomera ruke u ritmu kadenci Berliozove kompozicije u isto vreme i klasičnih i romantičnih, kultivisanih i divljih?

Bila je to ta žena.

Ta pevačica hora koja se uspravila na kolenima u pravcu krsta, *Sancta Maria ora pro nobis, Sancta Magdalena ora pro nobis*, da na kolenima kao i sve one a ipak uspravljena, veličanstvena, drugačija, koja se izdvajala iz hora glasom crnim kao njene oči bez kapaka i tako naelektrisana kao njena crvena kosa kovrdžava poput

neprekidnog udaranja talasa malaksale raspuštenosti, magnetske, koja je razbijala jedinstvo skupa jer iznad narandžaste aureole sunca koja je bila njena glava, ispod baršuna noći koji je bio njen glas, ona se čula kao nešto odvojeno, nešto jedinstveno, nešto uznemirujuće što je narušavalo „haotičnu ravnotežu” tako brižno vođenu od strane Atlan-Ferare te noći u kojoj su bombe Luftvafea zapalile stari centar Londona.

On nije koristio palicu. Prekinuo je dirigovanje besnim, neuobičajenim udarom desne pesnice po levoj ruci. Udarac tako jak da je ućutkao sve osim zanosnog glasa, ne drskog ali upornog, pevačice koja kleči ali je uspravna u središtu scene, naspram oltara svete Marije.

Ora pro nobis, čuo se kristalni visoki glas žene, opsednute i pod vlašću istog gesta koji je želeo da je isključi - udarac ruke dirigenta - iz sveukupnosti scenskog prostora: visoka, ustreptala, boje sedefa, s crvenom kosom i tamnim pogledom, pevačica nije slušala, nije slušala njega i kompozitora, jer ni Berlioz nije dozvoljavao jednom usamljenom glasu - samodopadljivom - da se izdvoji iz hora.

Tišina je nametnula buku bombardovanja napolju - *fire bombing* koje je od leta palilo grad, feniksa koji se uvek iznova rađao iz svog pepela - samo što ovo nije bio ni slučaj ni akt lokalnog terorizma već agresija spolja, kiša vatre iz vazduha koja je jahala, kao u poslednjem činu *Fausta*, zabadajući svoje mamuze u vazduh; sve je davalo utisak da je uragan iz nebesa izbijao, kao ključajući zemljotres iz utrobe grada: grmljavina je poticala sa zemlje, ne s neba...

Tišina narušena kišom bombi bila je ono što je, bez sumnje, zapalilo samog Atlan-Feraru, jer se njegov bes ne može pripisati onome što se dešavalo napolju prema onome što se dešavalo unutra, već narušavanju njegove izvanredne muzičke ravnoteže - uspostavljanje balansa u haosu - zbog tog glasa, visokog i dubokog, usamljenog i gordog, „crnog” kao baršun i „crvenog” kao vatra, izdvojenog od hora žena da bi se potvrdio, usamljen kao uobraženi protagonista nekog dela koje nije bilo njegovo vlastito, ne zato što je pripadalo Berliozu ili dirigentu, orkestru, solistima ili horu, već zato što je bilo delo svih njih, a ipak glas žene, slatko kontrirajući, objavljivao je: Muzika je moja.

Ovo nije Pučini, niti ste vi Toska, gospođice kako-god-da-se-zovete! viknuo je maestro. Šta mislite ko ste? Jesam li ja budala koja ne ume da bude jasna? Ili ste vi mentalno zaostali pa me ne razumete? *Tonnerre de Dieu!*

Ali iza svojih reči, Gabrijel Atlan-Ferara je priznao, u isto vreme dok ih je izgovarao, da je koncertna sala njegova teritorija a da je uspeh izvođenja zavisio od tenzije između energije i volje dirigenta i poslušnosti i discipline ansambla u odnosu na njegove naredbe. Žena električne kose i baršunastog glasa bila je izazov za šefa orkestra, ta žena je bila zaljubljena u svoj sopstveni glas, mazila ga je, uživala u njemu i sama je njime upravljala; ta žena je činila sa svojim glasom ono što je dirigent činio s orkestrom: upravljala je njime. Prkosila je dirigentu. Govorila mu je, sa svojom nepodnošljivom ohološću: makni se već jednom, ko si ti?, ko si ti kada siđeš s podijuma?, a on, iz dubine sebe, pitao ju je nemo: kako se usuđuješ da pokažeš samoću svog glasa i lepotu svog lica usred hora?, zašto ti nedostaje poštovanje?, ko si ti?

Maestro Atlan-Ferara zatvorio je oči. Osetio se obuzet, možda i pobeđen željom koja se nije mogla kontrolisati. Imao je prirodni nagon, čak divlji, da mrzi i prezire ženu koja je prekinula savršeno jedinstvo muzike i obreda, suštinske za Berliozovu operu. Ali u isto vreme ga je fascinirao glas koji je slušao. Zatvarao je oči verujući da pada u divan trans izazvan muzikom a u stvari je želeo da izoluje glas žene, pobunjenički ili nesvestan, još to nije znao. Nije znao ni da li je, kada je osetio sve to, pozeleo da je učini svojom, da se dočepa glasa ove žene.

- Zabranjeno je upadati, *mademoiselle!* - viknuo je jer je imao pravo da viče kad god hoće i vidi da li je njegov gromki glas nadjačavao, on sam, buku bombardovanja napolju. - Vi zviždite u crkvi u vreme službe!

- Pomislila sam da ću tako doprineti delu - rekla je ona svojim običnim glasom i on je pomislio da je njen svakodnevni glas čak još lepši od onog kada peva. - Raznovrsnost ne narušava jedinstvo, rekao je jedan klasik.

- U vašem slučaju, narušava - prasnuo je maestro.

- To je vaš problem - odgovorila je ona.

Atlan-Ferara je obuzdao impuls da je otpusti. Bio bi to znak slabosti, ne autoriteta. Izgledalo bi kao vulgarna osveta, kao dečji bes. Ili nešto gore...

- Prezrena ljubav - nasmešio se Gabrijel Atlan-Ferara i slegao ramenima, puštajući da mu ruke rezignirano padnu usred smeha i aplauza orkestra, solista i hora.

- *Rien a faire!* - uzdahnuo je.

U garderobi, s golim torzom, brišući peškirom znoj s vrata, lica, grudi i ispod pazuha, Gabrijel se gledao u ogledalu, popuštajući pred taštinom i priznavši da je mlad, jedan od najmlađih dirigenata u svetu, jedva da je prešao tridesetu. Divio se za trenutak svom orlovskom profilu, svojoj crnoj kovrdžavoj kosi, beskrajno senzualnim usnama. Ten mu je bio pomalo ciganski, taman, dostojan njegovog mediteranskog centralnoevropskog prezimena. Sada će obući crni džemper s rol kragom i pantalone od tamnog somota i nabaciće preko španski ogrtač koji će mu povratiti nonšalantan izgled jednog *koba*, sjajne antilope preistorijskih pećina, koji će izaći na ulicu noseći ogrlicu od srebra kao okovratnik španski vitezovi...

Ali, kada se pogledao da bi sam sebe zadivio (i zaveo) u ogledalu, ono što je video nije bio njegov vlastiti, tašti odraz, nego, brišući ga, odraz žene, jedne žene, te vrlo posebne žene koja se usuđivala da istakne svoju individualnost u centru muzičkog univerzuma Hektora Berlioza i Gabrijela Atlan-Ferare.

Bila je to nemoguća slika. Ili je možda samo bilo teško zamisliti je. Priznao je, želeo je da je opet vidi. Ideja ga je pritiskala i proganjala dok je izlazio dostojanstvenog izgleda u noć nemačkog *blickriga* nad Londonom nije to bio prvi rat, nije to bio prvi teror večite borbe čovek-je-čoveku-vuk, ali probijajući se kroz gomilu koja je formirala red da bi ušla u sklonište usred zavijanja sirena, rekao je sebi da su redovi prehladenih birokrata, umornih najamnih radnika, majki s bebama, staraca koji su grlili svoje termose, dece koja su vukla svoje vunene ćebice, ceo red umora i crvenih očiju i kože blede od nespavanja - bili jedini, nisu pripadali „istoriji” ratova, već nezamenljivoj aktuelnosti ovog rata. Šta je bio on u jednom gradu gde je u toku jedne noći moglo da umre hiljadu petsto ljudi? Šta je bio on u Londonu gde su bombardovane radnje isticale natpise objavljujući BUSINESS AS USUAL? Šta je bio on, koji izlazi iz

pozorišta u Ulici Bou prekrivenoj barikadama od vreća s peskom, do jedna patetična prilika, zarobljena između užasa ledene kiše kada se rasprsnuo izlog jedne radnje, rzanja konja uplašenog od plamena i crvene aureole koja je osvetljavala šćućureni grad?

On je išao u pravcu Ridžent Palasa, svog hotela na Pikadiliju, gde ga je čekao mekan krevet i zaborav glasova koje je slušao dok se probijao kroz redove:

- Nemoj da potrošiš nijedan šiling na gasometar.
- Kinezi su svi isti, kako ih razlikuješ?
- Spavaćemo svi zajedno, nije loše.
- Da, ali pored koga? Juče mi je zapao moj kasapin.
- Dobro, mi Englezi smo naviknuti još od škole na perverzne kazne.
- Hvala bogu, deca su otišla na selo.
- Nemoj unapred da se raduješ, bombardovali su Sautempton, Bristol, Liverpool.
- A u Liverpoolu čak nema protivvazdušne odbrane, jer su napustili dužnost.
- Za ovaj rat krivi su Jevreji, kao i uvek.
- Bombardovali su Donji dom, Vestminstersku opatiju, Londonski toranj, ne čudi li te što tvoja kuća još uvek postoji?
- Znamo da trpimo, prijatelju, znamo da trpimo.
- I znamo da pomognemo jedan drugome, kao nikada, prijatelju.
- Kao nikada.
- Dobro večer, gospodine Atlane - rekla mu je prva violina, umotana u čaršav koji nije pobeđivao hladnu noć. Izgledao je kao duh koji je dolepršao iz kantate *Fausta*.

Gabrijel je dostojanstveno klimnuo glavom, ali tog trenutka ga je spopala nejnedostojnija od svih potreba. Nije mogao da se obuzda da ne mokri. Zaustavio je taksu da ubrza svoj povratak u hotel. Taksista se ljubazno nasmešio i odbio.

- Prvo, direktore, više ne prepoznajem grad. Drugo, ulice su pune stakla a gume ne rastu na drveću. Žao mi je, direktore. Bilo je puno uništavanja tamo gde vi idete.

Potrazio je prvu uličicu od mnogih koje se prostiru između Brojers Jarde i St. Martins Lejna, u kojoj se osećao miris prženog krompira, jagnjetine spremene na svinjskoj masti i pokvarenih jaja. Grad je sve vreme imao nekakav poseban zadrž, kiseo i melanholičan.

Otkopčao je pantalone, izvadio ud i urinirao s uzdahom zadovoljstva.

Zvonak smeh ga je naterao da skrene pogled i prekine mokrenje.

Ona ga je gledala s ljubavlju, ljupkošću, pažnjom. Zaustavila se na ulazu u uličicu, smejući se.

- *Sancta Maria, ora pro nobis!* - uzviknula je onda žena sa strahom nekoga koga progoni zver, s licem šibanim krilima noćnih ptica, s ušima u kojima odzvanja topot konja koji jure kroz vazduh i seju smrt...

Osetila je strah. London, njegove stanice podzemne železnice, bez sumnje su bile sigurnije mesto nego otvorena polja.

- Zašto onda šalju decu na polja? - pitao je Gabrijel dok je vozio velikom brzinom žuti MG sa dignutim krovom uprkos hladnoći i vetru.

Ona se nije žalila. Pričvrstila je svilenu maramu na crvenoj kosi kako bi izbegla da joj kosa šiba lice kao te crne ptice u Berliozovoj operi. Maestro je mogao da kaže šta hoće, ali udaljavajući se iz prestonice u pravcu mora, nisu li bili, u svakom slučaju, bliže Francuskoj, bliže Evropi koju je okupirao Hitler?

- Seti se „Ukradenog pisma” od Poa. Najbolji način da se sakriješ je da se pokažeš. Ako nas traže verujući da smo nestali, nikada nas neće naći na jednom tako očiglednom mestu.

Nije verovala šefu orkestra koji je vozio *décapotable* s dva sedišta istom snagom i poletnom koncentracijom kojom je dirigovao muzičkim ansamblom, kao da je želeo da objavi na sva usta da je on i praktičan čovek a ne samo „*long haired musician*”, kako ga je nazivao angloamerički svet, što je bio simbol skoro glupave rasejanosti.

Ona je prestala da obraća pažnju na brzinu, na put i na strah, da bi pažljivije posmatrala gde se nalaze, dopuštajući da je obuzme nekakva punoća koja je davala za pravo Gabrijelu Atlan-Ferari koji je govorio: „Priroda opstaje dok grad umire”. To ju je podsticalo da prepusti svoja čula baštama uronjenim pored puta, šumama i mirisu uvelog lišća i magli koja je kapljala sa zimzelenog drveća. Obuzimalo ju je osećanje da je nekakva energija, ogromna kao velika reka bez

početka i kraja, nepobediva i plodna, tekla nezavisnošću kriminalne ludosti koju je samo ljudsko biće moglo da unese u prirodu.

- Čuješ li sovu? - pitao je.

- Ne, motor pravi veliku buku.

Gabrijel se nasmejao. Znak da si dobar muzičar je da znaš da slušaš mnogo stvari istovremeno i da možeš da *zapaziš* svaku od njih.

Neka dobro čuje sove. One su bile ne samo poljski noćni stražari, već i njihovi dobročinitelji.

- Jesi li znala da sove uhvate više pacova nego bilo koja mišolovka? - potvrdio je, više nego što je pitao.

- Zašto je onda Kleopatra dovela svoje mačke s Nila u Rim? - rekla je ona nonšalantno.

Pomislila je da bi možda vredelo imati sove u kući kao ljubomorne domarke. Ali, ko bi mogao da spava uz to večito hućanje noćne ptice?

Više je volela da se, dok je putovala od Londona ka moru, prepusti viziji meseca koji je jako sijao te noći, kao podrška nemačkoj avijaciji u njenim napadima. Mesec od sada više nije bio romantičan dekor. Bio je far Luftvafea. Rat je menjao vreme svih stvari ali mesec je i dalje uporno pokazivao protok sati koji nisu prestajali, uprkos svemu, da budu vreme i možda vreme vremena, majka sati... Da nije bilo meseca, noć bi bila praznina. Zahvaljujući mesecu, noć se ocrtavala kao nekakav spomenik. Jedna srebrnkasta lisica prešla je put, krećući se brže nego automobil.

Gabrijel je zakočio i zahvalio prelasku lisice i svetlosti meseca. Vetar koji se zaustavljao i mrmljao leteo je preko polja Darnovera i blago ljuljao vitke vrbe s desne strane, čije je glatko lišće svetlozelene boje izgledalo kao da pokazuje u pravcu sjajne građevine polukružnog borilišta Kasterbridža.

Rekao joj je da su se mesec i lisica udružili da zaustave slepu brzinu automobila i pozovu ih - sišao je, otvorio vrata, ponudio ruku ženi - da dođu zajedno u napušteni rimski koloseum usred britanske pustoši, napušten od strane Hadrijanovih legija, iz kojeg su nestale zveri i gladijatori koji su umrli zaboravljeni u podzemnim ćelijama borilišta Kasterbridža.

- Čuješ vetar? - upitao je maestro.

- Jedva - rekla je ona.
- Dopada ti se ovo mesto?
- Iznenaduje me. Nisam nikada zamišljala ovako nešto u Engleskoj.
- Mogli bismo da odemo malo dalje, na sever Kasterbridža, do Stounhendža, koji je veliki preistorijski krug, star preko pet hiljada godina, u čijem centru se uzdižu, izmenjeni, stubovi i obelisci od peska i bakra. To je kao svojevrsna tvrđava. Čuješ?

- Molim?

- Čuješ li ovo mesto?

- Ne. Reci mi kako.

- Želiš li da budeš pevačica, velika pevačica?

Nije odgovorila.

- Muzika je slika sveta bez tela. Pogledaj ovo rimsko borilište Kasterbridž. Zamisli milenijumske krugove u Stounhendžu. Muzika ih ne može reprodukovati jer muzika ne kopira svet. Slušaj savršenu tišinu ravnice i ako izoštriš sluh Koloseum će postati rezonantna kutija u nekom bezvremenskom mestu. Veruj mi da kada dirigujem delo kao što je Berliozov *Faust*, odričem se merenja vremena. Muzika mi daje sve vreme koje mi je potrebno. Kalendari su mi višak.

U tom trenutku ju je pogledao svojim crnim divljim očima i iznenadio se što je mesec učinio providnim zatvorene kapke žene koja je slušala bez ijedne reči.

Primakao je usne ženinim i ona se nije protivila mada se nije ni oduševila.

Iznajmio je kuću - dobro, *cottage* - još pre rata, kada su počeli da mu traže da diriguje koncertima u Engleskoj. - Bila je to prava odluka - nasmejao se dirigent napravivši grimasu - iako nisam, kao ni bilo ko drugi, mogao da predvidim brzinu kojom će Francuska pasti na kolena.

Bio je to običan primorski kućerak. Dva tesna stana i krov na dve vode, dnevna soba i kuhinja, trpezarija u prizemlju, dve spavaće sobe i jedno kupatilo gore. A tavan?

- Jednu spavaću sobu koristim kao tavan - nasmejao se Gabrijel. - Muzičari vole da nagomilavaju stvari. Nisam star, ali moj imetak već sadrži u sebi jedan vek među partiturama, notama, skicama,

crtežima kostima, scenografijama, knjigama vezanim za struku, ni sam ne znam šta sve...

Pogledao ju je ne trepćući.

- Mogu da spavam u dnevnoj sobi.

Ona samo što nije slegla ramenima. Sprečio ju je izgled stepeništa. Bilo je tako strmo da je izgledalo skoro kao vertikalne merdevine kojima bi se trebalo peti ne samo nogama, već i rukama, stepenik po stepenik - kao bršljan, kao neka životinja, kao majmun.

Skrenula je pogled.

- Da. Kako želiš.

Začutao je, a onda rekao da je kasno, da u kuhinji ima jaja, kobasice, kafe, možda tvrdog hleba i kriška čedra još tvrđeg od hleba.

- Ne - odbila je, htela je što pre da gleda more.

- Nije ništa posebno - on ni za šta na svetu nije gubio svoj ljubazan osmeh, ali je uvek u njemu bilo tračka ironije. - Obala je ovde niska i bezopasna. Lepota regije je zemlja u unutrašnjosti kontinenta, kroz koju smo noćas prolazili. Kasterbridž. Rimsko borilište. Vetar koji zastaje i ćarlija. Čak i najneplodniji delovi mi se sviđaju, sviđa mi se da znam da unutar mene postoji celo jedno bogatstvo kamenjara, brežuljaka od ilovače, i vekovi gline. Sve to te tera da ideš ka moru, kao da se snaga i lepota engleske zemlje sastoje u tome da te pokrenu ka moru, da te udalje od te zemlje, ljubomorne zbog svoje tmurne i kišne samoće... Pogledaj tamo, s druge strane od ove na kojoj se nalazimo. Vidi ono ostrvo bez drveća, ostrvce od samog stenja, zamisli kako davno je ono izronilo iz mora i izdvojilo se od zemlje; računaj ne u hiljadama, već u milionima godina.

Pokazao je ispruženom rukom.

- Sada je zbog rata svetionik na ostrvu ugašen. *To the Lighthouse!* Nema više Virdžinije Vulf - nasmejao se Gabrijel.

Ali ona je imala drugačiji doživljaj zimske noći i plamteće lepote ledenog ali intenzivno zelenog, šumovitog polja; zahvaljivala je nizu drveća što ju je štitio od upaljenog neba, od smrti s neba...

- Istinski lepa obala je zapadna - nastavljao je Gabrijel. - Kornvol je takođe pustinja gurnuta poljem vresova ka Atlantskom okeanu. Ono što se dešava na toj obali je borba. Stene guraju okean, a okean stene. Kao što pretpostavljaš, na kraju pobeđi more; voda je tečna i

velikodušna jer uvek nudi oblik, a zemlja čvrsta i ružna, ali je njihov susret divan. Zidovi granita se uzdižu i do trista stopa iznad mora, odolevaju udarcima džinovskih talasa Atlantika, ali celo to stvaranje grebena je delo neprestanih napada velikih talasa okeana. Voda ima prednosti.

To hladno svitanje naspram mora. Gabriel je položio ruku na rame pevačice. Nije ga odgurnula.

- Zemlja se brani od mora svojim prastarim kamenjem. Postoji obilje pećina. Pesak je srebrnkast. Kažu da su te pećine bile skrovište krijumčara, ali pesak je odavao njihove korake. Klima je vrlo blaga a vegetacija bogata zahvaljujući Meksičkom zalivu koji greje Evropu.

Ona ga je pogledala izvukavši se malo iz zagrljaja.

- Ja sam Meksikanka. Zovem se Ines. Ines Rozencvajg. Zašto me to nisi pitao?

Gabrijelove usne su se razvukle u još širi osmeh ali se njegovo čelo naboralo.

- Za mene, ti nemaš ni ime ni nacionalnost.

- Molim te, ne zasmekavaj me.

- Izvini. Ti si pevačica koja se izdvojila iz hora da bi mi predala svoj lep, jedinstven glas, to da, ali ipak još uvek pomalo divalj, s potrebom da se kultiviše...

- Hvala. Nisam želela sentimentalnosti...

- Ne. Jednostavno, glasu je potrebno da se neguje, kao i engleskim poljima.

- Treba da vidiš polja meskita u Meksiku - rekla mu je Ines bezbrižno.

- U svakom slučaju - nastavio je Gabriel - žena bez imena, anonimus s kojom mi se jedne noći ukrstio život. Žena bez godina starosti.

- Romantičaru!

- I koja me je videla kako mokrim u jednom sokačetu.

Oboje su se glasno nasmejali. Ona se prva uozbiljila.

- Žena kod koje se dođe krajem nedelje da bi se zaboravila u ponedeljak - sugerisala je Ines progutavši pljuvačku i puštajući da joj vetar zore mrsi crvenu kosu.

- Ne - zagrlio je Gabriel. - Žena koja ulazi u moj život identična mom životu, potpuno izjednačena s okolnostima mog života...

Šta je želeo da kaže? Reči su je zaintrigirale i zato Ines nije ništa rekla.

Popili su kafu u kuhinji. Svitanje je bilo sporo, budući da je decembarski dan bio kratak. Ines je počela da zapaža ono što ju je okruživalo - jednostavnost kuće od grubog ćerpiča, okrečenih zidova. Malo knjiga u salonu - većinom francuski klasici, nešto italijanske književnosti, različita Leopardijeva izdanja, pesnici centralne Evrope. Jedna rasklimana sofa. Jedna stolica za ljuljanje. Ognjište i na konzoli Gabrijelova fotografija iz vremena kada je bio vrlo mlad, adolescent ili možda od dvadeset godina, zagrljen s mladićem potpuno drugačijim, potpuno plavim, koji se smeja otvoreno, bez enigme. Bila je to fotografija momaka koje je vezivalo divno prijateljstvo, uzvišeno i u isto vreme ponosno samo na sebe, s gordošću dva bića koja se sretnu i prepoznaju u mladosti, prepoznajući jedinstvenu priliku da se potvrde zajedno u životu. Nikada odvojeni. Nikada više...

U sali su bila i dva taburea od drveta odvojena razdaljinom - instinktivno je računala Ines - ispruženog tela. Gabrijel je požurio da joj objasni da u engleskim kućama uvek postoji par taburea blizanaca da bi se na njih stavio za vreme bdenja mrtvački sanduk preminulog. Tako ih je našao kada je uzeo kuću, ta dva taburea, i nije ih dirao, nije ih pomerao, dobro, iz sujeverja - nasmešio se - ili da ne bi uznemiravao kućne duhove.

- Ko je ovo? - upitala je ona, približavajući šoljicu kafe ustima ne prestajući da gleda fotografiju, indiferentna u odnosu na maestrove opise narodnih običaja.

- Moj brat - odgovorio je jednostavno Gabrijel, sklanjajući pogled s posmrtnih taburea.

- Uopšte ne ličite.

- Dobro, kažem *brat* kao što bih mogao reći *ortak*.

- Mi žene nikada se ne zovemo *sestrama* ili *ortacima* među sobom.

- *Ljubav, prijateljice...*

- Da. Pretpostavljam da ne treba da insistiram. Pardon. Nisam njuškalo.

- Ne, ne. Samo, moje reči imaju cenu, Ines. Ako želiš - ne insistiraš, samo želiš, zar ne? - da pričam o sebi, moraćeš i ti da pričaš o sebi.

- Dobro - nasmejala se, zabavljena načinom na koji je Gabrijel pričao o tim stvarima.

Mladi maestro je pogledao naokolo po svom *cottageu* na obali tako lišenom luksuza i rekao da, što se njega tiče, ne bi morao tu da bude ni komad nameštaja, nijedno oruđe. U praznim kućama rastu samo odjeci: rastu, ako znamo da ih slušamo, glasovi. On je dolazio na ovo mesto - značajno je pogledao Ines - da bi slušao glas svog brata...

- Tvog brata?

- Da, jer bio mi je pre svega prijatelj. Prijatelj, brat, *ceci*, *cela*, šta još...

- Gde je on?

Gabrijel nije samo spustio pogled. Izgubio ga je.

- Ne znam. Uvek su mu se sviđala duga i misteriozna odsustva.

- Ne javlja ti se?

- Da.

- Onda, znaš gde je.

- Pisma nemaju ni datuma ni mesta.

- Odakle dolaze?

- Ostavio sam ga u Francuskoj. Zato sam izabrao ovo mesto.

- Ko ti ih donosi?

- Ovde sam bliže Francuskoj. Vidim normandijsku obalu.

- Šta ti kaže u pismima? Izvini... osećam da mi nisi dao dozvolu...

- Da. Da, ne brini. Vidi, voli da se priseća našeg života kada smo bili mladići. Eto, seća se, ne znam, kako mi je zavidio kada sam pozvao na ples najlepšu devojkicu i kako je zablistala na podijumu. Priznaje da je bio ljubomoran na mene, ali osećati ljubomoru znači dati važnost osobi koju bismo voleli da imamo samo za sebe - ljubomora, Ines, ne zavist, zavist je nemoćan otrov, želimo da budemo neko drugi. Ljubomora je plemenita, želimo da taj drugi bude naš.

- Kako se to desilo? On nije igrao?

- Ne. Više je voleo da me gleda dok igram i da mi posle kaže kako je bio ljubomoran. Takav je bio. Živeo je kroz mene i ja kroz njega. Bili smo pobratimi, shvataš, imali smo tu unutrašnju vezu koju svet retko razume i često pokušava da je prekine, odvajajući nas poslom,

ambicijom, ženama, običajima koje je svako stekao u odvojenosti od onog drugog... Bilo nekad.

- Možda je dobro što je tako, maestro.

- Gabrijel.

- Gabrijel. Možda bi divno prijateljstvo iz mladosti, kada bi se nastavilo, izgubilo nešto od svog sjaja.

- Nostalgija je ta koja ga održava, hoćeš da kažeš.

- Tako nešto, maestro... Gabrijel.

- A ti, Ines? - oštro je promenio temu Atlan-Ferara.

- Ništa posebno. Zovem se Ines Rozencvajg. Moj otac je meksički diplomata u Londonu. Odmalena su svi primećivali moj lep glas. Primljena sam na Meksički konzervatorijum i sada sam u Londonu - nasmejala se - unosim kaos u hor koji peva *Faustovo prokletstvo* i zadajem glavobolje čuvenom mladom maestru Gabrijelu Atlan-Ferari.

Podigla je šoljicu kafe kao da je čaša šampanjca. Opekla je prste. Bila je na ivici da pita maestra: Ko ti donosi pisma?

Ali je Gabrijel preduhitrio.

- Nemaš verenika? Nisi nikoga ostavila u Meksiku?

Ines je odmahнула glavom protresavši svoju kovrdžavu kosu. Protrijala je opečene prste, diskretno, o suknu u visini butine. Sunce koje se pelo izgledalo je da govori s devojčinom aurom, zavideći joj. Ali ona nije odvajala pogled od fotografije Gabrijela i njegovog brata-prijatelja. Bio je to lep mladić, tako različit od Gabrijela kako bi to mogao biti kanarinac od jelena.

- Kako se zvao?

- Zove se, Ines. Nije umro. Samo je nestao.

- Ali dobijaš njegova pisma. Odakle dolaze? Evropa je izolovana...

- Govoriš kao da želiš da ga upoznaš...

- Naravno. Interesantan je. I vrlo lep.

Nordijska lepota tako daleka od Gabrijelovog latinskog izgleda - je li bio dobar momak ili samo *impresivan?*, drug, brat? Pitanje je prestalo da okupira Ines. Bilo je nemoguće videti fotografiju mladića a ne osetiti nešto prema njemu, ljubav, uznemirenost, seksualnu želju, možda bliskost, ili možda nekakav hladni prezir... Sve sem ravnodušnosti. Nju nisu dozvoljavale oči bistre kao lagune kojima

nikada nisu prošli brodovi, kosa plava i glatka kao krilo predivne kraljevske čaplje i torzo, vitak i čvrst.

Dva momka su bila bez košulja ali fotografija se završavala kod stomaka. Torzo plavog momka je odgovarao celokupnosti izvajanih crta, tako da bi ga samo malo duži orlovski nos, fine usne ili glatke jagodične kosti poremetio ili možda izbrisao.

Bezimeni momak je zasluživao *pažnju*. To je rekla Ines sebi te zore. Ljubav koja je zahtevala brata ili druga bila je ljubav *vredna pažnje*. Ne dozvoliti da prođu prilike. Ne skrenuti s puta. Biti tu za njega jer je on bio tu za tebe.

- Ova fotografija izaziva u tebi takva osećanja?
- Iskrena sam prema tebi. Ne radi se o fotografiji. Radi se o njemu.
- Tu sam i ja. Nije sam.
- Ali ti si ovde, pored mene. Ne moram da te imam na fotografiji.
- A on?

- On je samo svoj odraz. Nikada nisam videla tako lepog čoveka.
- Ne znam gde je - zaključio je Gabrijel i pogledao je sa besom i nekakvim sramnim ponosom. - Ako želiš, zamisli da sam sebi pišem pisma. Ne dolaze niotkuda. Ali nemoj da se iznenadiš ako se jednog dana opet pojavi.

Ines nije htela da pokaže ni strah ni čuđenje. Svakako, pravilo u dogovoru s Gabrijelom Atlan-Ferarom bilo je ovo: potvrđivati normalnost u svakoj situaciji osim u velikom muzičkom delu. Inače ona ne bi bila ta koja bi palila lomaču njegove dominantne kreativnosti, ne bi bila ta koja bi mu se smejala kada je bez upozorenja ušla u jedino kupatilo - vrata su bila poluotvorena, nije prekršila nijedan tabu - i videla ga pred ogledalom kao pauna koji je umeo da se ogleda. Onda je od njega potekao osmeh, pa izveštačen smeh dok se brzo češljao, objašnjavajući prezirno uz sleganje ramenima:

- Majka mi je Italijanka. Negujem lepu figuru. Ne brini. To je da bih impresionirao ostale muškarce, a ne žene. To je tajna Italije.

Ona je nosila samo pamučnu kućnu haljinu stavljenju na brzinu u torbu za vikend-putovanja. On je bio potpuno nag i približio joj se uzbuđen, grleći je. Ines se odmakla.

- Izvini, maestro, veruješ da sam došla ovde samo kao neka košuta, da bih se odazvala tvom ljubavnom zovu?

- Idi ti gore, molim te.
- Ne, dobro će mi biti na sofi u salonu.

Ines je sanjala kako je kuća puna paukova i zatvorenih vrata. Htela je da pobjegne iz sna ali je niz zidove kuće tekla krv i sprečavala je da izađe. Nije bilo otvorenih vrata. Nevidljive ruke su dodirivale zidove, ra-ta-ta, ra-ta-ta... Setila se da sove jedu pacove. Uspela je da pobjegne od sna ali više nije mogla da ga razlikuje od stvarnosti. Videla je da se približava nekoj strmini i da se njena senka pruža preko srebrnkastog peska. I ta senka je gledala u nju, terajući je da beži nazad u kuću i prođe kroz ružičnjak u kome je jedna devojčica jezivog izgleda ljuljuškala mrtvu životinju i posmatrala je, smešeći se njoj, Ines, zubima koji su bili savršeni ali umrljani krvlju. Životinja je bila srebrnkasta lisica, nedavno stvorena božjom rukom.

Kada se probudila, Gabrijel Atlan-Ferara je sedeo pored nje i gledao je kako spava.

- Tama nam omogućava da bolje razmišljamo - rekao je on normalnim glasom, tako normalnim da je delovao kao da je uvežban.
- Malbranš je mogao da piše samo sa navučenim zavesama. Demokrit je sebi izvadio oči da bi bio pravi filozof. Homer je samo slep mogao da vidi more boje vina, kao i Milton koji je slep prepoznavao figuru Adama kako izranja iz blata vičući Bogu: Vрати me u prah odakle si me stvorio.

Pogladio je crne i divlje obrve.

- Niko nije tražio da bude donesen na ovaj svet, Ines.

Izašli su, posle skromnog doručka od jaja i kobasice, da prošetaju pored mora. On u svom puloveru s rol kragom i somotskim pantalonama, ona s maramom vezanom oko glave i haljinom od sirove svile. On je počeo da zbija šalu rekavši da je to zemlja raskošne lovine; ako obratiš pažnju možeš da prepoznaš tragove galebova dugih kljunova kojima love hranu, ako gledaš zemlju u njenoj unutrašnjosti videćeš velikog crvenog tetreba u potrazi za doručkom u žbunju, jarebicu crvenih nogu ili strogog i stasitog fazana, divlje ili plave patke... A ja ti mogu dati samo, kao Don Kihot, „bol i žalost”.

Izvinio joj se za ono od prethodne noći. Želeo je da ga razume. Problem umetnika je što ponekad ne znaju da razlikuju ono što prolazi kao svakodnevna realnost od *kreativnosti* koja je takođe

svakodnevna, a ne izuzetna. Već se zna da umetnik koji čeka dolazak „inspiracije” umire čekajući, gledajući kako prolazi tetreb, i završavajući s jednim prženim jajetom i pola kobasice. Za njega, za Gabrijela Atlan-Feraru, univerzum je bio živ svakog trenutka i u svakom predmetu. Od kamena do zvezda.

Ines je gledala sa hipnotičkim instinktom prema ostrvu koje se moglo videti, vrlo daleko, na morskome obzoru. Mesec je kasnio s odlaskom na počinak - i dalje je stajao gore, tačno iznad njihovih glava.

- Jesi li videla mesec danju? - upitao je on.
- Da - odgovorila je bez osmeha. - Mnogo puta.
- Znaš li zašto je sada toliko visok nivo mora?

Ona je odmahнула i on je nastavio: - Jer je mesec tačno iznad nas, u svom najmoćnijem magnetskom momentu. Mesec prelazi dve orbite oko zemlje svaka dvadeset četiri sata i pedeset minuta. Zato svaki dan postoje dve plime i dve oseke.

Gledala ga je zabavljena, radoznala, drska, pitajući ga nemo: čemu vodi sve ovo?

- Dirigovati delo kao što je *Faustovo prokletstvo* zahteva da se prizovu sve moći prirode. Moraš da imaš prisutnu izmaglicu iz koje smo nastali, moraš da zamisliš jedno sunce identično našem koje se jednog dana pojavilo i rasulo na planete, moraš da zamisliš ceo univerzum kao ogromnu plimu bez početka i kraja, u večitom širenju, moraš da osetiš bol zbog sunca koje će za pet milijardi godina ostati siročče, naborano, bez kiseonika, kao prazan dečji globus...

Pričao je kao da se obraća orkestru, koristeći akustične moći pomoću samo jedne ispružene ruke i samo jedne zatvorene pesnice.

- Moraš da zarobiš operu izmaglicom koja krije predmet nevidljiv spolja, Berliozovu muziku, pevajući u sjajnom centru neke tmurne galaksije koja će razviti svoju svetlost samo zahvaljujući svetlosti pesme, orkestra, ruke koja diriguje... Zahvaljujući tebi i meni.

Za trenutak je začutao pa se okrenuo, nasmešen, da pogleda Ines.

- Svaki put kada je plima ili oseka na ovom nivou koji sada vidimo na engleskoj obali, Ines, javlja se plima i oseka upravo u dve suprotne tačke Zemlje, pojavljuje se i opet se pojavljuje vreme. Istorija se duplicira i odražava u ogledalu suprotnog vremena, samo da bi nestala i ponovo se pojavila igrom sudbine.

Uzeo je hitro jedan oblutak i bacio ga, brzo i oštro, i on je kao strela preleteo dodirujući površinu mora.

- I ako se ponekad rastužim, zar je važno što nema radosti u meni ako je ima u univerzumu? Čuj more, Ines, čuj ga kao da slušaš muziku koju ja dirigujem a ti pevaš. Da li čujemo isto što i ribar ili devojka koja služi piće u baru? Možda ne, jer ribar mora da zna kako da otme plen ptici koja poleće u ranu zoru, a konobarica kako da odvрати pijanog gosta da dalje pije. Ne, zato što smo ti i ja obavezni da prepoznamo tišinu u lepoti prirode koja je kao buka spram božje tišine, koja je istinska težina...

Bacio je još jedan kamenčić u more.

- Muzika je na pola puta između prirode i Boga. Uz dobru sreću, povezuje ih. A umetnošću, mi muzičari smo posrednici između Boga i prirode. Da li me slušaš? Baš si daleko. Na šta misliš? Pogledaj me. Ne gledaj tako daleko. Ne postoji ništa tamo dalje.

- Postoji jedno ostrvo obavijeno maglom.

- Nema ničega.

- Gledam ga prvi put. Kao da je tu stvoreno preko noći.

- Ništa.

- Postoji Francuska - rekla je na kraju Ines. - Sam si mi to juče rekao. Živiš ovde jer se odavde vidi francuska obala. Ali ne znam šta je Francuska. Kada sam došla ovde, Francuska se već bila predala. Šta je Francuska?

- Domovina - rekao je ne menjajući izraz lica. - A domovina je odanost ili neverstvo. Vidiš, sviram Berlioza jer je to jedna kulturna činjenica koja potvrđuje teritorijalnu činjenicu koju zovemo *Francuska*.

- A tvoj brat, ili prijatelj?

- Nestao je.

- Nije u Francuskoj?

- Moguće je. Primećuješ, Ines, da kada ne znaš ništa o biću koje voliš, možeš ga zamisliti u svim mogućim situacijama.

- Ne, ne verujem. Ako poznaješ jednu osobu, znaš i koliki je, da kažemo, njen repertoar mogućnosti. Pas ne jede psa, delfin ne ubija delfina...

- On je bio miran momak. Dovoljno je da se setim njegove vedrine pa da pomislim da ga je ona i ubila. Njegova dobroćudnost. Njegova

vedrina.

Nasmejao se.

- Možda su moje neumerenosti neizbežna reakcija na opasnost od anđela.

- Nikada mi nećeš reći njegovo ime?

- Recimo da se zvao Šolom, ili Solomon, ili Lomas, ili Solar. Daj mu ime koje želiš. Ono što je važno u vezi s njim nije njegovo ime, nego instinkt. Vidiš? Ja sam pretočio svoj instinkt u umetnost. Želim da muzika priča umesto mene iako savršeno znam da muzika priča samo o sebi čak i kada zahteva od nas da uđemo u nju da bismo bili ona. Ne možemo je videti spolja, jer onda ne bismo postojali za muziku...

- On, pričaj mi o njemu - Ines je postala nestrpljiva.

- On, ne On. Noje. Odgovara mu svako ime - Gabrijel je uzvratio osmeh nervoznoj devojci. - Obuzdavao je stalno svoje instinkte. Detaljno bi preispitao sve pre nego što bi nešto uradio ili rekao. Zato je nemoguće znati njegovu sudbinu. Neprijatno mu je bilo u savremenom svetu koji ga je prinuđivao da razmišlja, da se zaustavi, da vežba oprez onog koji preživljava. Verujem da je težio prirodnom svetu, slobodnom, bez tiranskih pravila. Ja sam mu govorio da to nikada nije postojalo. Sloboda koju je on želeo bila je samo potraga za slobodom. Nešto što se nikada ne dostiže, ali što nas oslobađa dok se borimo za to.

- Nema sudbine bez instinkta?

- Ne. Bez instinkta možeš da budeš lep, ali ćeš biti nepokretan, kao neka statua.

- Suprotno tvojoj ličnosti.

- Ne znam. Odakle dolazi čoveku inspiracija, energija, neočekivana vizija za pevanje, komponovanje, dirigovanje? Znaš li ti to?

- Ne.

Gabrijel je otvorio oči s navodnim čuđenjem.

- A ja sam uvek verovao da se svaka žena rađa s urođenim iskustvom većim od celog iskustva koje muškarac može steći tokom života.

- Zove se instinkt? - rekla je Ines mirnije.

- Ne! - uzviknuo je Gabrijel. - Uveravam te da je šefu orkestra potrebno nešto više od instinkta. Potrebno mu je više individualnosti,

više snage, više discipline, upravo zato što nije tvorac.

- A tvoj brat? - insistirala je Ines, već bez straha da će izazvati sumnju.

- *Il est ailleurs* - odgovorio je suvo Gabrijel.

Ova rečenica je otvorila Ines horizont slobodnih pretpostavki. Sačuvala je za sebe onu najtajniju, onu koja je bila fizička lepota mladića. Pomenula je najočigledniju, Francusku, izgubljen rat, nemačku okupaciju...

- Heroj ili izdajica, Gabrijele? Ako je ostao u Francuskoj...

- Heroj, sigurno. Bio je suviše plemenit, suviše predan, nije mislio na sebe, mislio je o tome da služi... Makar se samo opirao, ne pokrećući se.

- Onda možeš da ga zamisliš mrtvog.

- Ne, zamišljam ga kao zatvorenika. Više volim da mislim da su ga uhvatili, da. Znaš, odmalena nas je oduševljavalo da imamo mape sveta i zemaljske kugle da bismo se borili parom kocki ko će dobiti Kanadu, Španiju ili Kinu. Kada bi jedan ili drugi dobili neku teritoriju, počinjao bi da viče, znaš, Ines, kao oni užasni krici iz *Fausta* koje sam juče tražio od vas. Urlali smo kao životinje, kao kreštavi majmuni koji svojim kreštanjem obeležavaju teritoriju na kojoj borave i javljaju svoj položaj drugim majmunima iz šume. Ovde sam. Ovo je moja zemlja. Ovo je moj prostor.

- Onda, prostor tvog brata može isto tako da bude zatvorska ćelija.

- Ili kavez. Ponekad ga zamišljam zatvorenog u kavezu. Idem i dalje. Ponekad zamišljam da je on sam izabrao taj kavez i pomešao ga sa slobodom.

Tamne Gabrijelove oči su gledale na drugu stranu Lamanša.

More koje se povlačilo vraćalo se malo-pomalo u svoje izgubljene granice. Bilo je to sivo i hladno popodne. Ines se ljutila na sebe što nije ponela topao šal.

- Daj bože da moj brat, kao uhvaćena životinja, brani svoj prostor, mislim, teritoriju i kulturu Francuske, od stranog i đavolskog neprijatelja kao što je nacistička Nemačka.

Nebom su proletele ptice stanarice. Gabrijel ih je pogledao s interesovanjem.

- Od koga ptica nauči svoju pesmu? Od svojih roditelja? Ili samo ima svoje zbrkane instinkte i u stvari ne nasleđuje ništa već mora

sve da nauči?

Ponovo je zagrlio, sada silovito, nekom neprijatnom snagom koju je ona doživela kao surovi mačizam, kao odluku da je ne vrati živu u pozorište... Najgore je bilo to što se maskirao. Maskirao je svoj seksualni apetit zanesenošću, umetnošću i svojim bratskim osećanjima.

- Moguće je sve to zamisliti. Gde je otišao? Kakvu je sudbinu doživeo? Bio je najpametniji. Mnogo pametniji od mene. Zašto onda da meni pripadne pobeda a njemu poraz, Ines? - Gabrijel je svaki put jače stezao, primicao joj je telo ali je izbegavao lice, izbegavao je usne, na kraju je prošaputao na uho žene:

- Ines, kažem ti sve ovo da bi me volela. Shvati to. On postoji. Videla si fotografiju. To dokazuje da on postoji. Video sam ti oči kada si gledala sliku. Taj čovek ti se sviđa. Ti želiš tog čoveka. Samo što on više nije tu. Ja sam onaj koji je tu. Ines, sve ovo pričam da bi me...

Ona se mirno odmakla od njega, skrivajući odbojnost. On se nije protivio.

- Da je on ovde, Ines, da li bi se prema njemu ophodila kao što se ophodiš prema meni? Koji od nas dvojice bi ti se više svideo?

- Ne znam ni kako se zove.

- Šolom, već sam ti rekao.

- Prestani da izmišljaš stvari - rekla je ona, ne krijući više gorak ukus koji je ostavljala ova situacija. - Zaista preteruješ. Ponekad sumnjam u to da nas muškarci stvarno žele. Ono što žele jeste da se takmiče s drugim muškarcima i da ih poraze... Vi samo mislite na ratove. Šolom, Solomon, Solar, Noje... Preteruješ.

- Zamisli, Ines - Gabrijel Atlan-Ferara se okrenuo odlučno insistirajući. - Zamisli da se baciš sa jednog grebena četiri stotine stopa iznad nivoa mora, umrla bi pre nego što udariš o talase...

- Ti si bio ono što on nije mogao da bude? Ili je on bio sve što ti nisi mogao da budeš? - pobunila se Ines, sada već sa srdžbom, prepuštena svojim instinktima.

Gabrijelova pesnica bila je stisnuta usled jakih emocija i nadošle odvažnosti. Ines mu je na silu otvorila ruku i na ispružen dlan spustila jedan predmet. Bio j to kristalni pečat, s vlastitim svetlom i nečitkim natpisima.

- Pronašla sam ga na tavanu - rekla je Ines. - Imala sam utisak da nije tvoj. Zato se usuđujem da ti ga poklonim. Poklon jedne nepoštene gošće. Išla sam na tavan. Videla sam slike.

- Ines, slike ponekad lažu. Šta se dešava vremenom sa nekom slikom? Zar ti zaista veruješ da su slike mrtva stvar?

- Ti si to rekao. Vremenom, naši portreti lažu. To već više nismo mi.

- Kako ti vidiš samu sebe?

- Vidim sebe kao devicu - nasmejala se nelagodno. - Ćerka u jednoj porodici. Meksikanka. Građanka. Nezrela. Koja uči. Koja pronalazi svoj glas. Zato ne razumem zašto me pohode sećanja onda kada to najmanje želim. Biće da imam jako loše pamćenje. Moj stric diplomata uvek je govorio da memorija o većini stvari ne traje duže od sedam sekundi ili sedam reči.

- Tvoji roditelji te nisu ničemu naučili? Bolje reći, šta su te naučili tvoji roditelji?

- Umrli su kada sam imala sedam godina.

- Za mene, prošlost je neko drugo mesto - rekao je Gabrijel intenzivno gledajući prema suprotnoj obali kanala Lamanš.

- Nemam šta da zaboravim - pomerila je ruku na neki način koji nije bio njoj svojstven, koji joj je bio stran - ali osećam neophodnost ostavljanja prošlosti iza sebe.

- Ja, naprotiv, ponekad imam želju da iza sebe ostavim prošlost.

Pesak je njihove korake činio nečujnim.

Otišao je iznenada, ne oprostivši se, ostavivši je napuštenu, u ratno vreme, na jednoj usamljenoj obali.

Gabrijel je hitro trčao nazad šumom Jarbirija i poljem Dernovera, dok se nije zaustavio u jednom visokom kvadratnom zemljanom prostoru pored reke Frum. Odatle se više nije videla obala. Oblast je bila kao granica koja štiti, granica bez ograda, azil bez krova, napuštena ruševina, bez obeliska i stubova od peščara. Nebo Engleske je tako brzo da čovek ne može da se zaustavi i pomisli da se kreće brzinom neba.

Samo tamo se moglo reći da on nikada nije znao da pravi razliku između niskih strasti i apsolutne čistote neke žene. Želeo je da mu ona oprosti. Ines bi ga se sećala kao čoveka koji se prevario, šta god

da je učinio... Nije poricao da je želi, niti preku potrebu da je napusti. Daj bože da ga ne pamti kao kukavicu ili izdajnika. Daj bože da ne pripoji Atlan-Feraru onom drugom, prijatelju, bratu, onom koji je bio *negde drugde*... Molio se da inteligencija mlade Meksikanke, toliko iznad predstave koju je izgleda imala o samoj sebi, zna uvek da razlikuje njega od onog drugog, jer je on bio tu danas, prinuđen da ispunjava obaveze, da putuje, naređuje, dok je drugi bio slobodan, mogao je da bira, mogao je da se zaista bavi njom. Da je voli, možda čak i to, da je voli... Bio je negde drugde. Gabriel je bio ovde.

Možda je, ipak, ona sama videla u Gabrielu ono što je on video u njoj: put ka nepoznatom. S najvećim mentalnim naporom, Atlan-Ferara je razumeo zašto nikako nisu smeli da se seksualno spoje Ines i on. Ona ga je odbila jer je u Gabrielovom pogledu videla drugu. Ali istovremeno, on je znao da ona gleda nekoga, a taj neko nije bio on. A ipak, zar nisu mogli, robovi vremena, da budu on i ona, istovremeno, i isti i drugi u očima svakog od njih?

- Neću ugroziti mesto mog brata - rekao je sebi kada se okrenuo i pogledao prema gradu u požaru.

Osetio je gorak ukus u ustima. Promrmljao je: - Sve izgleda spremno za rastanak. Put, more, uspomena, taburei smrti, kristalni pečati.

Nasmejavao se: - Scenario za Ines.

Ines nije učinila ništa da se vrati u London. Više se neće vraćati izvođenju *Faustovog prokletstva*. Nešto više ju je zadržavalo ovde, kao da je bila osuđena da živi u toj kući pored mora. Prošetala je uz obalu i osetila strah. Odjednom je na nebeskom svodu ugledala praiskonsku surovu borbu ptica. Divlje ptice su se oko nečega borile, nečeg što je njoj bilo nevidljivo, ali za šta je vredelo boriti se ključanjem do smrti.

Prizor ju je uplašio. Vetar joj je raspršivao misli. Osećala je glavu kao da je od napuklog stakla.

More je u njoj budilo strah. Sećala ga se sa strahom.

Plašilo je ostrvo koje se svaki put sve jasnije ocrtavalo između obala Engleske i Francuske, pod nebom bez svoda.

Plašila se da krene napuštenim putem, usamljenija nego ikada; gore je bilo ići kroz šumu i slušati njene šumove nego grobnu tišinu.

Koji čudan osećaj, ići pored mora s jednim čovekom; oboje se privlače, oboje preplašeni jedno od drugog... Gabriel je otišao, ali u Ines je i dalje prebivala nostalgija koju je on u njoj posejao. Francuska, mladić lep i plav, Francuska i mladić ujedinjeni u nostalgiji koju je Gabriel mogao otvoreno da pokaže. Ona ne. On bi bio ljubomoran. Atlan-Ferara je posejao u njoj sliku nedostižnog. Jedan čovek koga će ona od tada želeti a nikada neće moći da ga upozna. Atlan-Ferara ga jeste poznavao. Biografija lepog plavog momka bila je njegovo nasleđe. Izgubljena zemlja. Zabranjena zemlja.

Imala je osećaj nekakve odvojenosti koja se nije mogla prevazići. Između nje i Atlan-Ferare stajao je znak zabrane. Nikako nije želeo da je povredi. Dok je sama, mrmljajući, išla s plaže u pravcu kuće, Ines je osećala da ta zabrana povređuje njen instinkt. Osetila se zarobljenom između vremenskih granica koje niko nije želeo da prekorači.

Ušla je u kuću i čula kako škripe stepenice, kao da se neko penje i silazi, nestrpljivo, neprekidno, ne usuđujući se da se pokaže.

Tada, kada se vratila u kuću pored mora, ispružila se ravno preko dva posmrtna taburea, ukrućena kao leš, s glavom na jednoj klupici i nogama na drugoj, a na grudima je držala fotografiju prijatelja, drugara, braće, potpisanu rečima *Gabrijelu, sa svom ljubavlju*. Samo što je lepi plavi mladić nestao sa slike. Nije više bio tu. Gabriel, s golim grudima i raširenom rukom bio je sam, nije nikoga grlio. Preko zatvorenih kapaka, Ines je smestila dva kristalna pečata.

Nakon svega, nije joj bilo teško da izdrži tako ispružena, ukrućena kao leš, između dve posmrtno klupice, sahranjena pod planinom snova.

3

Ti ćeš se zaustaviti pored mora. Nećeš znati kako si došla dotle. Nećeš znati šta bi trebalo da uradiš. Pipaćeš telo rukama i osećaćeš da je lepljivo, umazano od glave do pete nekom tečnom materijom kojom ti je uprljano i lice. Rukama nećeš moći da se obrišeš jer će i one biti zamazane. Tvoja glava će biti rastureno gnezdo od ulepljene zemlje koja će ti curiti sve dok ne oslepiš.

Kada se budeš probudila, bićeš popeta na granje nekog drveta, s kolenima prilepljenim za lice i rukama koje pokrivaju uši da se ne bi čulo kreštanje majmuna koji će ubiti toljagom zmiju koja nikada neće uspeti da se popne do grana na kojima se ti kriješ. Majmun će raditi ono što bi ti sama želela. Da ubiješ zmiju. Zmija te više neće sprečavati da siđeš s drveta. Ali žestina kojom će je majmun udarati da bi je ubio uplašice te, čak možda više i od same zmije.

Nećeš znati koliko vremena ćeš provesti ovde, živeći sama pod krošnjama drveća. Biće trenutaka kada nećeš moći dobro da prosuđuješ. Stavićeš ruku na čelo svaki put kada želiš da napraviš razliku između pretnje u vidu zmije i žestine s kojom ju je majmun ubio, ali nije ubio tvoj strah. Načinićeš ogroman napor da bi se podsetila da je prvo zmija napala i da se to desilo *pre, pre*, a da je majmun ubio toljagom, ali to se desilo *posle, posle*.

Sada će majmun otići sa izrazom ravnodušnosti, vukući toljagu i praveći buku ustima, pomerajući jezik boje lososa. Lososi će plivati uz reku, protiv struje: ovo sećanje će te prosvetliti, osetićeš se zadovoljnom, jer na nekoliko trenutaka ćeš se setiti nečega - iako ćeš već sledećeg momenta pomisliti da si samo sanjala, zamišljala, loše videla; lososi će plivati suprotno od toka da bi dali i dobili život, da bi položili svoja jaja, čekali svoje mlade... Ali majmun će ubiti

zmiju, to je izvesno, kao što je izvesno da će majmun ustima praviti buku kada završi svoje delo i zmija će uspeti samo da proišti nešto svojim rascepljenim jezikom i takođe će biti izvesno da će se životinja ukovrdžane dlake primaći nepokretnoj zmiji i počće da je odvaja od njene kože boje šume i da proždire njeno meso boje meseca. Tada će biti vreme za silazak sa drveta. Neće više biti opasnosti. Šuma će te uvek štiti. Uvek ćeš moći da se vratiš ovde i sakriješ se u gustoj šumi gde sunce nikada ne sija...

Sunce...

Mesec...

Pokušavaćeš da nađeš reči koje će opisati ono što vidiš. Reči su kao krug uobičajenih pokreta bez iznenađenja ali i bez težišta. U trenutku kada šuma bude jednaka sama sebi i pokrije se tamom, samo promenljiva nebesa boje slabina divlje svinje uspeće da prodru kroz neke grane. U tom trenutku šuma će se ispuniti zracima sličnim brzim krilima ptica.

Zatvorićeš oči da bi bolje čula jedino što će ti praviti društvo ako budeš nastavila da živiš u šumi - cvrkute njenih ptica i siktanje zmija, tanušnu tišinu insekata, glasove brbljivih majmuna i bojažljivo groktanje divljih svinja i veprova u potrazi za ostacima koje će pojesti.

Ovo će biti tvoje utočište koje ćeš sa žaljenjem napustiti, prelazeći reku koja je granica što odvaja šumu od ravničarskog, nepoznatog sveta kojem ćeš se primaći pokrenuta nečim što nije ni strah, ni odbojnost, ni rešenje, već težnja da upoznaš ono što te okružuje a da ne gubiš odsustvo odranije ili kasnije, ti koja ćeš uvek postojati samo sada, sada, sada...

Preći ćeš plivajući uzburkanu i blatnjavu reku, ispirajući u sekundi kožu od mrtvog lišća i izgadnelih gljiva kojima si bila prekrivena živeći na drvetu. Obale se moraš dočepati s očajem da bi, boreći se protiv potresa zemlje i snage reke - četvoronoške, slomljena od umora, došla do suprotne obale, gde ćeš pasti uspavana dok se ne budeš oporavila.

Probudiće te podrhtavanje zemlje.

Tražićeš mesto da se sakriješ.

Neće biti ničega pod nebom bez svetlosti, nebom kao mračnim krovom, kao glatkom površinom kamena. Neće biti ničeg drugog

osim ravnice napred i reke nazad i šume s druge strane reke, i u ravnici kretanja gomile gorostasnih dlakavih četvoronožaca od čijih kopita zemlja podrhtava i koji rasturaju stada rogatih uplašениh životinja, koje će ih propustiti da prođu. Neće biti ničег sve dok se zemlja ne smiri i ne postane mračno i ravnica ne zaspi.

Ovaj put će te probuditi neprekidna aktivnost bića sa zaoštrenom surlom na vrhu, malog i ružnog, koje se kreće po zemlji tražeći i proždirući malena bića koja uleću u surle tih pacova-paukova. Njegovo skičanje je jedva čujno, ali mu se pridružuju drugi, brojni, isti kao on, dok ne naprave oblak buntovnih, nemirnih, nezadovoljnih životinjica koje najavljuju novo podrhtavanje ravnice.

Životinjice će se možda sakriti, a rogate životinje će se ponovo pojaviti, spokojne, pokazujući se tako što će prvo praviti krugove po polju, približavajući se prostorima kojima se približavaju druge rogate životinje samo da bi grubo bile odbijene od strane gospodara tog dela zemlje. Započeće surova borba između goveda vlasnika zemljišta i onih koji uzurpiraju njihov posed. Ti ćeš videti, skrivena, za njih nevidljiva i ravnodušna, tu borbu krvavih rogova i raspaljenih spolovila koja će trajati sve dok samo jedna životinja ne postane gospodar prostora i ne otera, okrvavljene, ostale; i u svakom susednom prostoru samo po jedna od životinja s velikom pobedom i velikim udom postaće vlasnik polja u koje će sada pohrliti, krupne i ravnodušne, ženke plemena, da bi jele travu i da bi se dale pobedničkim grlima, ne podižući glavu i ne prestajući da jedu, a oni dahću, urlaju kao prokleta nebo koje će ih osuditi da se bore bez prestanka da bi uživali u ovom trenutku, u ćutljivim ženkama, sve do kraja...

A ti ćeš na kraju sama u tami koja sledi, vikati sama sebi, kao da krdo goveda i njihovih ženki nastavlja da osvaja ravnicu usamljenu kao i ti, predosećajući da moraš da pobegneš odatle, da odeš daleko, strašno uplašena da će te jedna od tih ogromnih životinja iznenaditi dok gladno pase travu na obali reke i pobrkati te sa ženkama zbog tvog neobičnog mirisa i crvene kose i tvog hoda na četiri noge...

Kasnije sama, zaustavićeš se pored mora. Nećeš znati šta tad da radiš. Pipaćeš se i osećaććeš svoje lepljivo telo, umazano od glave do pete nekom tečnom materijom koja će ti zamazati i lice i ruke koje

neće uspeti da te obrišu jer su i one prljave i tvoja glava će biti ispreturano gnezdo od prljave zemlje koja će ti curiti dok te ne oslepi. Želećeš da vidiš i da ne vidiš.

Dva stanovnika mora, velika kao dve *ti* kad si ispružena, praviće talasiće, ponekad bezopasnom borbom a ponekad direktnom i smrtnom, sve dok dve ribe ne upotrebe svoje kljunove kao što će majmun upotrebiti svoju batinu, napadajući oštrim zubima. To ćeš videti.

Ti nećeš razumeti zašto se tako bore. Osetićeš napuštenost i samoću i tugu kada budeš hodala kamenom plažom i kada budeš našla male ribe, identične onim velikim u svemu osim u veličini, na kamenim plažama, s rasturenim telima i otiscima zuba velikih riba urezanim u njihova mrtva tela kao upisan znak - i vratiće se kao svetlost neba ta uspomena - s čvrstim stenjem u skrovitim planinskim pećinama.

Videćeš veće ribe kako se bore u moru dok se ne ubiju ili pobegnu i verovaćeš da razumeš tu borbu ali ne i smrt malih ribica ubijenih od strane vlastitih roditelja - videćeš ih kako napadaju male opet i opet - ostavljajući ih, mrtve, na plažama...

Drugom prilikom, ove iste velike, bele i vesele ribe igraće se na talasima, izvodeći ogromne skokove i smatrajući more mestom za zabavu. Ti ćeš tražiti način na koji ćeš razmišljati, osećajući da ako budeš mislila, *moraćeš* da se sećaš. Biće nekih stvari kojih ćeš, naprotiv, *želeti* da se sećaš, kao i onih drugih koje bi volela ili ti je potrebno da zaboraviš.

Zaboraviti i sećati se, stojeći pored mora, biće dva trenutka koja ćeš teško razlikovati u svojoj glavi - instinktivno ćeš jednu ruku staviti na čelo svaki put kada ovo pomisliš - jer za tebe uskoro neće postojati ni pre ni posle, već ovo, trenutak i mesto gde se nalaziš radeći ono što moraš da radiš, gubeći sve svoje uspomene čim počneš da zamišljaš kako ćeš jednog dana imati druge godine, kako ćeš biti mala kao one mrtve ribice i živeti zalepljena za jednu ženu zaštitnicu. Sve to ćeš zaboraviti. Ponekad ćeš verovati da ćeš prekinuti sa svim tim smesta na ovoj kamenoj plaži, da nećeš raditi ništa ni pre ni posle ovog momenta - trebaće ti puno napora da zamisliš „pre” ili „posle” - ali ovog tmurnog jutra sa suncem bez sjaja videćeš kako skaču velike bele ribe, kako se igraju u moru nakon što su ubile

svoju decu; ostavljajući ih na plaži po prvi put ćeš reći sebi ovo nije moguće, ovo nije istina, osećajući kako te preplavljuje neko unutrašnje kretanje slično kretanju talasa kroz koje prolaze igrajući se vesele ribe ubice.

Onda će nešto u tebi da te natera da hodaš po plaži savijajući se i ispravljajući, podižući ruke, stežući pesnice, udarajući se u grudi, šireći noge u čučanj, kao da ćeš da se porodiš, ili piškiš, ili se prepustiš ljubavi.

Vikaćeš.

Vikaćeš jer ćeš osetiti da je ono što hoće da kaže tvoje telo pored mora, i igra belih riba, i smrt onih ubijenih, suviše nasilno i žestoko ako ga ne izraziš na neki način. Ovo ćeš osetiti: istražićeš grubo sumirajući ono što mora da ti se desi - majmun će opet ubiti zmiju, proždraće je bodljivako prase, ti ćeš da siđeš s drveta i preći ćeš reku, spavaćeš dahćući i probudićeš se iznad prostrane ravnice gde će se raštrkati stada dlakavih goveda i boriti se rogati stvorovi da bi ustanovili svoju teritoriju i oplodili svoje ženke i ti ćeš se probuditi pored mora videći ribe kako se bore i ubijaju svoju decu i posle se veselo igraju - ako ne usklikneš kao ptica koja nikada nećeš biti, ako ne daš glas nekoj čudnovatoj pesmi, iz dubine, grlenoj, ako ne usklikneš da bi rekla da si sama, da ti nisu dovoljni koraci tvoje igre, da čezneš da odeš tamo dalje od pokreta da bi nešto rekla, da bi uzviknula nešto dalje tamo od tvog trenutnog pokreta na obalama mora, da bi želela da vičeš i pevaš strasno da bi rekla da ćeš biti one, prisutna, na raspolaganju, ti...

Bićeš puno vremena sama, pretrčavaćeš zemlju usamljena i plašeći se da niko nije kao ti...

„Mnogo vremena” je vrlo teško zamisliti, ali kada kažeš ove dve reči uvek ćeš se videti pored nepokretne žene, na samo jednom mestu, u samo jednom trenu.

Sada, jedva da si počela da hodaš, osetićeš da više nisi ni sa kim, to će se nametnuti u tvom životu snagom nekog brutalnog napuštanja, kao da sve što uspeš da vidiš, osetiš ili dodirneš, nije u stvari to.

Više neće biti žene zaštitnice. Više neće biti toplote. Više neće biti hrane.

Pogledaćeš naokolo.

Tu će biti samo ono što će te okruživati i to nećeš biti ti jer ćeš ti sama biti ono što bi volela ponovo da budeš.

Vratićeš se nazad u šumu jer ćeš osetiti glad. Shvatićeš da te je nužda izvukla iz šume da bi našla svoje utočište a sada te ta ista nužda tera da se vratiš, praznih ruku, u gustu šumu. Osetićeš žeđ i shvatićeš da te more u kome će se uvek igrati vesele ribe ne smiruje. Vratićeš se u mutnu reku. Na putu ćeš otkriti neko voće boje krvi koje ćeš progutati da bi kasnije gledala svoje umazane ruke. Primitićeš da hodaš, jedeš, zaustavljaš se i spavaš u tišini.

Nećeš razumeti zašto ćeš sada ponoviti ples mora, silovit pokret tela, kada sve igra - bokovi, ruke, vrat, kolena, nokti...

Ko će te videti, ko će te primetiti, ko će preneti taj žalostan zov koji će na kraju izaći iz tvog grla kada budeš žurila da se smestiš ponovo u šumi? Pusti da te grebe trnje, diši duboko kada budeš izlazila na neku novu livadu, trči svom snagom, jer te zove visina kamenih litica, zatvori oči da bi olakšala dug put do gore i bol, i onda će te zaustaviti jedan uzvik, ti ćeš otvoriti oči i videćeš se na ivici provalije. Usek u steni s prazninom pred tvojim nogama. Jedan duboki ponor, i s druge strane, na visokoj zaravni od krečnjaka, jedna prilika koja će ti vikati, mahaće s obe ruke podignute, skakaće da bi privukao tvoju pažnju, reći će svakim pokretom svog tela ali pre svega snagom svog glasa, prisnog: nemoj da padneš, pazi...

On će biti go isto kao i ti. Tebi će se prvi put nešto desiti. Videćeš drugi trenutak u kojem ćete oboje biti obučeni a sada ne, sada će vas identifikovati golotinja i on će biti boje peska, ceo, njegova koža, njegove malje, njegova glava, zvaće te jedan bled čovek, prisan, opasnost, ali ti ćeš čuti samo *ti..., ja..., pomoć, ljubav*; brzo se tvoj pogled i tvoji pokreti i tvoj glas pretvaraju u nešto što ćeš samo u tom momentu, kada si viknula čoveku na drugoj strani, prepoznati u samoj sebi: on me gleda, ja ga gledam, ja mu vičem, on meni viče i kada ne bi nikoga bilo tamo gde je on, ne bi tako vikao, vikao bi da natera u beg jato crnih ptica ili iz straha od neke zveri koja vreba, ali sada će vikati prvi put tražeći nešto ili zahvaljujući na nečemu drugom biću kao ja ali različitom od mene, više neće vikati iz nužde, vikaće iz želje, *ti, ja, pomoz mi, voli me...*

Želećeš da mu se zahvališ na uzviku koji te je sprečio da padneš u prazninu i rasprsnješ se na gomili kamenja na dnu bezdana, ali kako

glas ne stiže ako ne vičeš, a ti ne poznaješ način na koji se poziva čovek koji će te spasiti, podići ćeš glas, moraćeš da govoriš glasnije da bi on mogao da te čuje s druge strane praznine, a zvuk koji će izaći iz tvojih grudi, tvog grla i tvojih usta da bi se zahvalila, biće glas koji ni ti sama nikada nisi čula tokom svih ovih meseca i sunaca koji se rasprše nad tobom iznenada na zvuk tvog glasa, slomljena na kraju usamljenog hodočašća zahvaljujući jednom uzviku koji ne želiš da nazoveš „uzvikom” ako je uzvik bio samo momentalna reakcija na bol, iznenađenje, strah...

Sada, kada vikneš, nešto neočekivano će se desiti; više nećeš dići glas zato što ti nešto treba, nego zato što ćeš želiti nešto. Tvoj uzvik neće više biti imitacija onoga što si uvek slušala, zvuk rečne trske, zvuk talasa koji se razbija o obalu, majmuna koji se oglašava gde je, ptice koja naređuje beg daleko od hladnoće, jelenske rike dok pada lišće, bizona što menja kožu kada sunce predugo greje, ili nosoroga koji krije dvostruk prevoj kože, divlje svinje koja proždire ostatke leševa koje je rastrgnuo lav...

Malo-pomalo, shvatićeš da će on odgovarati vrlo kratkim glasovima, ne kao kreštanje ptica ili rika goveda, a, aaah, o, ooooh, em, emmm, i, iiii, ali ti ćeš osetiti nešto toplo na grudima, zvaćeš to prvo „osećaš više od njega”, kasnije „jednako onome što bi on mogao postati”, ti ujedinjuješ kratke glasove a-o, a-em, a-ne, a-nel, taj kratak uzvik iznad praznine i životinjskih kostura koji počivaju na dnu ponora na kamenom groblju; vikaćeš ali tvoja vika već će biti nešto drugo, neće biti ona potreba odranije, biće nešto novo, *a-nel*, taj jednostavni povik ujedinjen s jednostavnim pokretom koji se sastojao u otvaranju ruku i kasnije sklapanju na grudima s otvorenim šakama pre nego što si ponudila raširene ruke čoveku s druge strane, *a-nel*, *a-nel*, od ovog glasa i ovog pokreta nastaće nešto drugačije, ti ćeš to znati, ali nećeš mu znati ime, možda će ti on pomoći, na kraju ćeš dati ime tome što radiš...

Osetićeš glad i skupljaćeš malo crveno voće koje raste u obližnjoj šumi. Ali kada se drugi put budeš vratila na svoje mesto na ivici provalije, pašće noć i spontano ćeš zaspati, kao što si oduvek.

Samo što će se ovoga puta u tvom snu javljati nešto što nikada ranije nisi sanjala. Jedan glas će ti reći: Ponovo ćeš biti.

Kada bude izašlo sunce, ustaćeš uznemirena jer ćeš se plašiti da ga ne izgubiš. Ono što tražiš biće prisustvo čoveka odvojenog od tebe ambisom.

On će biti tamo, dizaće ruku, mahaće njom.

Ti ćeš mu odgovoriti na isti način.

Ali ovaj put on neće vikati. Učiniće isto što i ti prethodnog popodneva.

On će promeniti glas, ponavljajući *a-nel*, *aa-nel*, pokazujući ti i kasnije, prstom uperenim na sopstvene grudi, reći će jednom novom snagom nežnom, nepoznatom, *ne-el*, *ne-el*...

Prvo nećeš znati kako da odgovoriš, osećaćeš da ti glas nije dovoljan, ponavljajući trenutke na obali mora, izvijanje tela i on će te samo gledati ne ponavljajući tvoje pokrete, sa čudnim pokretom, dalekim, ili gestom udaljavanja, neodobravanja, prekrstiće ruke, podići će glas, *a-nel*, *a-nel*, ti ćeš razumeti, prestaćeš da igraš, ponovićeš svojim glasom višim tonom ali i nežnijim, pesmu ptica, šum mora, drveća koje se ljulja, majmuna koji se igraju, irvasa koji se bore, reke koja teče; zvuci će početi da se sjedinjuju, prelivajući se jedni u druge kao u nešto, nešto što će neko nositi oko vrata, nešto, neko, ti ćeš biti zaštitnica, zaboravljena, ona koju moraš ponovo da pronađeš.

A-nel.

Bićeš ti.

Ponovićeš to i reći ćeš sebi da si to ti, on će reći da si to ti.

On će pokazati jedan put ali njegov glas će sadržati tvoj sa drugim glasom bližim telu nego zemlji, ti ćeš osetiti glas čoveka, *ne-el*?, jedan poziv glasu kože.

Pesma tela. Pesma. Tako se kaže za nešto što nije samo vika?

Pesma.

Neće više biti samo glas.

Reći ćeš ove reči i za njima će ostati krici, cičanje, hujanje, udaranje talasa, oluje, zrna peska.

On - *ne-el*? - silazi niz stene s molećivim izrazom koji ti ponavljaš, rastresenim glasom kojim će upravljati koraci svakog od vas, zaboravljajući, u očiglednoj žurbi da se nađete, nežne modulacije imena *a-nel* i *ne-el*, nemoćni da izbegnete mumlanje, zavijanje, graktanje, ali ubrzo oboje osećate treperenje vaših tela, da ćete sada

potrčati da biste ubrzali susret, da se prvo treba pomeriti da bi se našlo, da ćete se na putu ka tako željenom susretu vratiti poviku i prethodnim gestovima ali to neće biti važno, da ste rekavši *a-ne!* i *ne-el* rekli takođe i *ej-daj* i *ej-mi* i što će biti dobro, ali ćete uraditi i nešto grozno, nešto zabranjeno: daćete drugi trenutak trenutku u kome živite i u kome ćete živeti, izmešali ste vremena, otvorili ste zatvoreno polje *onoga što ste već ranije preživeli*.

Ovaj prizor će te vratiti na ono pre i posle za kojim si čeznula. Tu ćeš ponovo da stvoriš goveda kao što su bila kada su se prvi put pojavila utvrđujući vlastite prostore pod kapom nebeskom svaki put sve više, zaokružujući ravnice, ponovo se okupljajući u velikom broju sve dok bitka ne počne pod mlazevima iznenadnog znoja i balama boje soli i zažarenim očima, sudar goveda i ti koja si se srušila na zemlju ravnice, čeznući za zaštitom šume, a divlja goveda će se boriti ceo dan dok ih ne ostane samo toliko da ih možeš izbrojati prstom, svako gospodar jednog parčeta ravnice.

Ali čin nasilja kao i neartikulisani krik izgubiće se onog trenutka u kome će, u dnu prašine koja će biti kao postelja planinama koje će ih razdvajati, ti i on ćete se gledati, posmatraćete se i onda će svako za sebe da viče, svako za sebe da se pomera, dižući ruke, utiskujući noge u prašinu, a onda čučeci, oboje ćete crtati prstima krugove u prašini dok ne iscrpите fizičke radnje i pogledaćete se duboko bez prvobitnih reči *ej-daj*, *ej-mi*, trebaćemo jedno drugom, volećemo se i nikada nećemo biti ono što smo bili pre nego što smo se upoznali.

Ponovo... biti? usudila se da kaže prvo vrlo tiho, onda podižući svoj glas dok ne ponovi ono što će oboje jednog dana zvati „pesma”: Jas, jas...

Onda će ti on ponuditi jedan kristalni kamen i ti ćeš plakati i podići ćeš ga do svojih usta a onda ćeš ga staviti između grudi i nećeš imati drugog ukrasa osim tog.

Jas, merondor dirikolitz, reći će on.

Jas, jas, fori mi dinikolitz, odgovorićeš ti, pevajući.

Onda ćete, iscrpljeni, zajedno spavati u postelji od blata na dnu provalije. Ali on će ispružiti čvrsto telo poleđuške i ti ćeš se vratiti u jedini položaj za san, skupljena sama u sebe, s kolenima blizu brade

i ne-elom koji ti je dao jednu ispruženu ruku da na nju položiš svoju glavu.

Osvanuće, i vas dvoje ćete ići zajedno, on će te voditi ali sada neće biti kao kada si išla sama. Sada će ti tvoj raniji hod izgledati trapav i ružan jer pored njega tvoje telo će se kretati drugim ritmom koji će počinjati da ti izgleda prirodniji. Vратиćeš se na obale mora, da bi saznala da su tvoji pokreti ponovo postali nasilnički i žestoki kao da je nešto u tebi želelo da eksplodira a sada više ne, jer ne-elova ruka te umiruje i zvuci koji izlaze iz tvojih usta biće u zvučnoj vezi s novim osećanjima koja će ti se pridružiti zahvaljujući čovekovom ritmu.

Ići ćete zajedno i tražićete vodu i hranu u tišini.

Napredovaćete nasumice, ne pravom linijom, nego vođeni njuhom.

Naći ćete na ivici polja leš jelena u trenutku kada se lav bude udaljavao još uvek žvaćući meku utrobu goveda. Ne-el će požuriti da izvuče ono što je ostalo od raskomadnog tela, dajući ti znake da mu pomogneš da pokupite sve što je nestrpljivi lav zaboravio, prvo delove masti koji su ostali, odmah potom ključnu kost jelena, kvadratnu suhu kosku koju će ne-el brzo prineti rukom grudima, odvlačeći se zatim daleko od plena da biste se oboje sakrili u gustoj šumi malo pre nego što će se pojaviti divlja svinja da proždere ostatke jelena koji se crvene na toplom vremenu.

S koskom u ruci, ne-el će te odvesti do pećine.

Prolazićete kroz travu visoku dokle doseže pogled, kroz brze reke koje huče i senovite šume da biste stigli do vrata tame.

Proći ćete po mraku jedan predeo koji on poznaje, zaustavićete se i ne-el će nešto protrljati u tami i uzeće fitilj od zaoštrenog drvceta koji će baciti drhtavu svetlost na figure koje će ti on pokazati i koje ćeš gledati širom otvorenih očiju, sa dobro prikrivenom hrabrošću.

Biće to oni isti jeleni koji se bore u ravnici, jedan par, ali ne onakvi kakvih ćeš ih se ti sećati, mužjak, ponosit gospodar i borac, i ženka, pokorna i ravnodušna.

Biće to dve životinje koje će se voleti okrenute jedna drugoj, on približavajući svoje čelo njenom koje je nudilo glavu ljubavnice njemu, ližući njeno čelo, mužjak na kolenima, ženka koja leži naspram njega.

Prizor iz pećine biće za tebe neočekivan, a-ne!; izmamiće ti suze pogled na nešto što će te prvo iznenaditi ali će te kasnije naterati da

pomisliš na nešto što si izgubila, istovremeno zaboravljeno i uvek potrebno, nešto što ćeš želeti zauvek da imaš, zahvaljivaćeš ne-elu što te je doveo ovde da upoznaš blesak nečega što će biti za tebe tako novo da nećeš moći da ga pripišeš rukama koje su se tada udaljile od tvojih da bi nastavile s poslom.

U mast izvađenu iz jelena stavićeš da gori fitilj od naoštrenog drvceta.

Goreće polako i drhtavo, čineći da siluete zaljubljenih jelena izgledaju kao žive i produžavaju njihovu nežnost, identičnu, a-nel; čudno osećanje koje će te sada naterati da digneš glas pokušavajući da nađeš reči i ritam koji će slaviti ili izraziti ili upotpuniti, nećeš znati da objasniš crtež koji će ne-el nastaviti da crta i boji prstima umrljanim bojom sličnom boji krvi, kao krzno jelena.

Osetićeš se zbunjenom i veselom, nešto će u tvom glasu dobiti oblik stvari koje nikada nisi zamišljala, neka nova snaga će ti izlaziti iz grudi i stići do tvojih usana i izaći odjekujući, slaveći sve što će pulsirati u tebi a da ti nikada nisi posumnjala.

Ono što će izaći iz tebe biće pesma koju nisi ti izmislila. Biće to pesma puna svega što nisi znala o samoj sebi do tog trenutka; biće to kao da živiš u šumi, pored mora, na usamljenoj ravnici, moraš sada da izađeš, naravno s naglašenom snagom i nežnošću i čežnjom koji više neće ništa imati sa uzvicima koji zovu u pomoć, uzvicima gladi i užasa; znaćeš da imaš nov glas i da će taj glas biti nepotreban; nešto u njemu samom, u samom glasu, pomoći će ti da saznaš: to što ćeš pevati dok on boji zid neće biti nešto neophodno kao što je traženje hrane ili lov na ptice ili odbrana od divljih veprova ili varanje majmuna.

To što ćeš pevati neće više biti neophodan zvuk.

Kasnije ćete se ti i on pogledati kada budete odmarali i oboje ćete znati da ćete ostati zajedno, jer ćete se slušati i osećati i gledati sjedinjeni zauvek, prepoznacete se kao dvoje koji misle kao jedno jer će jedno biti slika onog drugog kao oni jeleni koje će on crtati po zidu dok ti budeš pevala odvajajući se od njega da bi ucrtala tvojom rukom na drugom zidu senku čoveka koji pokušava da ti kaže nekim novim rečima tvoje pesme: ovo ćeš biti ti jer ću ovo biti ja, jer smo ovo zajedno i jer samo ti i ja možemo da učinimo to što ćemo učiniti.

Izlazićete svaki dan da tražite šiljato kamenje ili da pronađete drva koja mogu da sagore u najsitniji pepeo da biste ih odneli u pećinu i tamo isekli.

Pronaći ćete ostatke životinja - ravnica će biti jedno ogromno ravno groblje - i izvući ćete ono što su druge životinje uvek ostavljale, koske sa srži koje će kasnije ne-el da zagreje do najviše temperature da bi izvukao iz njih hranu koja će biti samo vaša jer druge životinje nisu za nju znale.

Potražićete i lišće i korisne biljke da biste se hranili i lečili od groznica i bolova glave i tela, da biste se brisali posle vršenja nužde ili da biste obrisali krv sa rane, stvari koje će te on naučiti kako se rade, iako će on biti taj koji će se vraćati nag i ranjen u borbi koju nikada ne opisuje, dok ti sve manje izlaziš iz pećine.

Jednog dana će prestati mesečna krvarenja i ne-el će skupiti ruke pred tobom u obliku nekakve posude da bi ti rekao da će on biti tu da ti pomogne. Sve će ispasti dobro. Neće biti ništa lakše od toga.

Onda će doći duge hladne noći u kojima ćete moći svojim telom da pravite sve moguće pokrete zahvaljujući miru i tišini noći.

Naučićete da budete jednom i zauvek i da uživajte opruženi zajedno, izražavajući glasno radost zato što ste zajedno.

„O merikariu! O merikariba!”

Ne-el će spustiti glavu na tvoj narasli stomak.

Reći će da čuje još jedan glas kada se približi.

Glasovi vas dvoje će otkrivati razne akcente jer će se ljubav polako menjati a i seks će biti drugačiji i počće da zahteva različite glasove koji će ga pratiti.

Pesme koje će slediti biće svaki put sve slobodnije sve dok vam se zadovoljstvo i želja ne izmešaju.

Gestovi potrebe i pesme više se neće razlikovati.

Sada će ne-el morati da izlazi sam sve češće i neophodnost traženja hrane ćeš doživeti kao odvajanje koje će ga učiniti ponovo nemim i tako ćeš mu i reći a on će ti odgovoriti da, dok se lovi neka životinja, mora da se čuti. Ali pri njegovim izlascima pratiće ga pesme mnogih ptica i svet će stalno biti pun glasova, uzvika, a i plača.

Ali iznad svega toga čuće tvoj glas, a-nel.

Ispričaće ti da će doneti ribu s obale ali zbog vode koja se povlači mora svaki put sve dalje da ide da bi skupljao puževe i ostrige. Vrlo brzo će moći da se primakne drugoj zemlji koja će izgledati vrlo maglovito i daleko gledana sa obale nestašnih i smrtonosnih riba. Sada to daleko polako će se približavati.

On će ti reći da ga to plaši, jer bez tebe će živeti sam ali sa drugima.

Ne-el će izaći da traži hranu sam i neće osećati potrebu da izgovori ni reči. Biće mu dovoljno da skuplja to što nađe, reći će. Zato će se vratiti tako žurno i naglo u pećinu, jer će znati da će se tamo videti s tobom, da ćete biti zajedno.

„Merondor dinkorlitz.”

Pitaćeš ga kada izađe sam da li oseti isto što i ti. Uzimaćeš ono što ti donese a radićeš ono što moraš. Sve će *nestati*, i ono napravljeno i ono doneto.

Neće ostati ni traga.

Neće ostati uspomena.

Da, potvrdiće on, možda ćemo zajedno u budućnosti moći nečega da se setimo.

Ti ćeš se iznenaditi kada to čuješ. Nećeš primetiti da ćeš malo-pomalo početi da se sećaš, da si u samoći izgubila taj običaj, da će bez ne-ela tvoj glas biti mnogo šta, ali pre svega glas patnje i uzvika bola.

Da, potvrdiće on, vikaću kada napadam neku životinju ali misliću na to što osećam za tebe dok se ne vratim ovde, i to će ti reći glas mog tela koje lovi i mog tela koje voli.

To ću ti dugovati, a-nel. (A-nel, tradiun)

Ne-el... Nedostajaćeš mi. (Ne-el... Trudinxe)

Možeš da mi kažeš kada. (Merondor aixo)

Uvek. (Merondor).

Noću kada se njena pesma - tvoja pesma, a-nel - pretvori u samo jedno produženo aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa vratiće se u tvoju glavu i tvoje telo svi budući bolovi, tražićeš pomoć kao na početku i on će ti je dati, nećete govoriti više nego što je neophodno da biste tražili pomoć, ali pogledi koji će se ukrstiti govoriće da će, čim zadovolje potrebu, obnoviti zadovoljstvo koje su našli, više nisu spremni da ga opet izgube pošto su ga upoznali, to ćeš reći čoveku koji će te

sprečiti da rodiš svoje dete kako si ti želela, ti sama, a-nel, opružena i sa pruženim rukama da bi sama dočekala dete koje ćeš naravno dočekati s bolom ali i s drugim bolom koji neće biti prirodan, koji će ti peći leđa od napora koji ćeš učiniti da bi dočekala sama svoje dete, bez ičije pomoći, kao što se uvek radilo. Ranije.

Ne - više on - to već ne, ne tako... (Karaibo, karaibo)

I ti ćeš osetiti mržnju prema tom čoveku, on ti je doneo ovaj ogroman bol, sada on želi da ti otme instinkt da se sama porodiš, nagnuta nad samu sebe, primajući, ti i samo ti plod tvoje utrobe, prinoseći sama sebi okrvavljeno telašce kao što uvek čine žene tvog plemena, a on te sprečava da budeš ti, da budeš kao sve žene tvoje krvi, on te tera da opet legneš, da se udaljiš od rađanja tvog sopstvenog deteta, on će te tući po licu, vređaće te, pitaće te je li hoćeš da polomiš kičmu, tako se ne rađa dete jednog čoveka, žena si, nisi životinja, pusti me da svojim rukama prihvatim naše dete...

I nateraćete te da skloniš nemirne ruke od tvoje vlastite vagine i on će biti taj koji prima devojčicu u svoje ruke, ne ti, zanesena, grozničava, zbunjena; nespokojna što si otela dete od njegovog oca da bi ti bila ta koja je briše i skida joj sluz i preseca pupčanu vrpцу zubima dok ti ne-el ne uzme devojčicu da bi joj vezao pupak i okupao je čistom vodom donesenom iz belih uvalica.

Jeleni sa zidova će nastaviti zauvek da se vole.

Prvo što će učiniti ne-el kada odvoji gladnu devojčicu od tvoje sise, biće da je odnese do zida pećine.

Tamo će pritisnuti otvorenu šaku devojčice na sveži zid.

Tamo će ostati otisak zauvek.

Drugo što će uraditi ne-el - staviće oko vrata devojčice kožnu traku sa koje će visiti kristalni pečat.

Onda će se ne-el nasmešiti i gricnuti stražnjicu svojoj ćerki smejući se...

4

Uvek je voleo osobe koje si mogao da iznenadiš. Ništa ga nije više užasavalo od predvidljivog ponašanja. Pas i njegovo drvo. Majmun i njegova banana. Za promenu, pauk i njegova mreža, radeći isto, nikad se nisu ponavljali... Bilo je to kao muzika s repertoara. Jedna *Travijata* ili *Boemi* koji se stavljaju na scenu samo zato što se puno dopadaju publici, a da se ne smatraju jedinstvenim muzičkim delima, nezamenljivim... i iznenađujućim. Čuveno „iznenadi me” od Koktoa bilo je za njega nešto više od jedne obične *boutade*. Bio je to estetski red. Neka se digne zavesa na Rodolfovoj mansardi ili Violetinom salonu i videćemo ga po prvi put.

Ako se ovo nije dešavalo, njega nije interesovala opera i pridružio bi se redu otpadnika od ove vrste: opera je abortus, lažni rod koji ne budi u čoveku nikakva osećanja; to je, sve u svemu, „hemijski spoj” poezije i muzike u kojem se pesnik i kompozitor međusobno muče.

Sa *Faustovim prokletstvom* uvek je bio u prednosti. Kao što je više puta ponavljao, delo je iznenađivalo i njega, i njegove muzičare i publiku. Berlioz je posedovao nepresušnu moć da zapanji. Ne zato što je kantata izvedena svaki put od strane različitih orkestara - to se dešavalo sa svim delima - već zato što je ona sama, Berliozova opera, bila uvek predstavljana *po prvi put*. Ranije predstave se nisu računale. Još bolje rečeno: rađale su se i umirale u jednom činu. Naredni glas je bio uvek prvi a ipak, delo se opterećivalo svojom prošlošću. Ili je možda u svakoj prilici bila jedna neobjavljena prošlost?

To je bila misterija i on nije želeo da je otkriva; onda to više ne bi bila. Način na koji je on izvodio *Fausta* bio je tajna ovog dirigenta; ni

on sam je nije znao. Da je *Faust* detektivski roman, na kraju se ne bi saznalo ko je ubica. Nije bilo očiglednog krivca.

Možda su ovo bili razlozi koji su ga odveli tog jutra do Inesinih vrata. Nije stigao neobavešten. Znao je više stvari. Ona je promenila svoje pravo ime za pozorišno. Nije bila Ines Rozencvajg nego Ines Prada, sa prezimenom zvučnijim i sa manje suglasnika, više „latinskim” i, iznad svega, lakšim za smeštanje i čitanje u nekom plakatu:

INES PRADA

Londonski đak, za devet godina se uspela do majstorstva *bel kanta*. On je slušao njene ploče - sada već stari sistem savitljivih ploča od 78 rpm zamenjen je novotarijom L.P.-jem od 33 1/3 rpm (stvar na koju on nije mnogo obraćao pažnju jer je obećao da nijedno njegovo izvođenje neće nikad biti „konzervirano”) - i priznavao je da je Ines Prada zaista zasluživala dobru reputaciju koju je stekla. Njena *Travijata*, na primer, imala je dve novine, jednu scensku, drugu muzičku, ali obe biografske, u smislu da su davale Verdijevoj ličnosti dimenziju koja ne samo da je obogaćivala delo, već ga je činila neponovljivim, pa čak ni Ines Prada nije mogla da se prepusti više od jednom uzvišenoj sceni smrti Violete Valeri.

Umesto da digne glas da bi izašla iz sveta s jednim očekivanim „do iz grudi”, Ines Prada je postepeno utišavala glas (*E strano / Cessarono / Gli spasmi del dolore*), prelazeći iz arogantne ali već prolazeće mladosti Brindis u erotsku sreću i bol žrtvovanja, skoro religiozno potčinjavanje jednoj agoniji koja je, sabirajući sve trenutke njenog života, činila da oni kulminiraju, ne u smrti, nego u starosti. Glas Ines Prade koji je pevao kraj *Travijate* bio je glas bolesne starice koja je trenutak pre smrti napravila siže celog svog života, rezime, i skače do doba koje joj je sudbina uskratila: do starosti. Žena od dvadeset godina umire kao starica. Proživljava ono što joj je nedostajalo, samo zahvaljujući brzom dolasku smrti.

*In mi rinasce - m'agita
Insolito vigore
Ah! Ma io ritorno a vivere...*

Bilo je to kao da je Ines Prada, ne izdajući Verdija, uzela jeziv početak romana Dime sina, kada se Arman Dival vraća u Pariz, traži Margaritu Gotje u kući ove dvorjanke, nalazi nameštaj na licitaciji i fatalnu vest: ona je umrla. Arman ide na groblje Per Lašez, podmićuje čuvara, dolazi do Margaritinog groba (umrla je nekoliko nedelja ranije), lomi katance, otvara grobnicu i nalazi glavu devojke, predivne ljubavnice, u stanju raspadanja: zelenkasto lice, otvorena usta puna insekata, prazne očne duplje, crna masna kosa zalepljena za upale slepoočnice. Živ čovek se baca strasno preko mrtve žene. *Oh, gioia!*

Ines Prada je najavljivala početak priče izvodeći kraj priče. Bio je to njen genije glumice i pevačice, u potpunosti razvijen u jednoj Mimi bez sentimentalnosti, nepodnošljivo vezanoj za život njenog ljubavnika Rodolfa, sprečavajući ga da piše - žena-prilepak željna pažnje; u jednoj Đildi koja se stidela svog oca lakrdijaša, koja se bestidno prepustila zavodjenju grofa, gazde njegovog oca, najavljujući sa surovom slašću zasluženi bol nesrećnog Rigoleta... Jeretik? Bez sumnje, i zato je bila vrlo kritikovana. Ali njena jeres, govorio je sebi uvek Gabrijel Atlan-Ferara kada je slušao, vraćala je ovoj zloupotrebljavanoj reči njen čist grčki koren, HAIRETICUS, onaj koji bira.

Divio joj se u Milanu, Parizu, Buenos Ajresu. Nikada joj nije prišao da je pozdravi. Ona nikada nije saznala da ju je on slušao i gledao izdaleka. Puštao je da u potpunosti razvije svoju jeres. Sada, njih dvoje su znali da su morali da se sretnu i rade zajedno prvi put od rata 1940. godine u Londonu. Trebalo je da se nađu jer je ona to tražila. A on je znao profesionalni razlog. Ines u delima Verdija i Pučinija je bila lirski sopran. Margarita Berlioza - mecosopran. Naravno, Ines nije morala da peva ovu ulogu. Ali ona je insistirala.

- Moj vokalni registar nije do sada iskorišćen niti stavljen na probu. Znam da mogu da pevam ne samo Đildu ili Mimi ili Violetu, nego i

Margaritu. Ali jedini čovek koji može da razvije i vodi moj glas je maestro Gabrijel Atlan-Ferara.

Nije dodala „upoznali smo se u Kovent gardenu, kada sam pevala u horu *Fausta*”.

Ona je birala a on, kada je stigao do vrata stana ove pevačice u Sijudad de Meksiku u leto 1949, izabrao je, takođe, jeres. Umesto da sačeka susret planiran pre premijere *Faustovog prokletstva* u Palati umetnosti, uzeo je slobodu - možda je počinio grešku - da dođe do Inesinih vrata u podne, ignorišući sve - verovatno spava, možda je već izašla - da bi je video nasamo i lično pre prve generalne probe predviđene za isto popodne.

Stan je bio deo lavirinta od brojeva i vrata na neparnim nivoima mnoštva stepenica u zgradi koja se zvala La Kondesa u Aveniji Macatlan. Upozorili su ga da je to bilo omiljeno mesto slikara, pisaca, meksičkih muzičara - i, isto tako, evropskih umetnika koji su pobjegli u Novi svet od evropskog krvoprolića. Poljak Henrik Šering, Bečlija Ernst Romer, Španac Rodolfo Halfter, Bugarin Zigi Vajsenberg. Meksiko im je dao utočište i kada je Akademija umetnosti pozvala vrlo plahog i zahtevnog Atlan-Feraru da diriguje *Faustovim prokletstvom*, Gabrijel je to prihvatio sa zadovoljstvom, kao priznanje zemlji koja je primila tolike muškarce i žene koji su vrlo lako mogli da okončaju svoj život u pećima Aušvica ili od tifusa u Bergen-Belsenu. Ova zemlja je bila drugi Jerusolim.

Nije želeo da vidi pevačicu prvi put na probi iz jednog prostog razloga. Imali su jednu nedovršenu priču, privatni nesporazum koji je samo u privatnosti i mogao da se reši. Bio je to profesionalni egoizam Atlana-Ferare. Na ovaj način, izbegao bi predvidljivu tenziju ako bi se Ines i on videli na probi, prvi put od zore kada ju je napustio na obali Dorseta i od kada se više nije vraćala na probe u Kovent garden. Ines je nestala samo da bi se predstavila 1945. godine u Čikagu na čuvenom debiju u operi, dajući drugačiji život Turandou, pomoću trika - nasmejao se Gabrijel - pošto je vezala noge kako bi hodala kao prava kineska princeza.

Bez sumnje, Inesin glas nije se popravio zahvaljujući ovoj beskorisnoj meri predostrožnosti, ali je severnoamerička javnost planula kao vatra pred *kineskom* majstorijom i, najzad, takva je i ostala. Od tada, naivna kritika ponavljala je s radošću anegdotu: da

bi interpretirala *La Boem*, Ines Prada je navukla tuberkulozu; zatvorila se na jedan mesec u podzemne odaje piramide u Gizi da bi pevala *Aidu* i postala je kurva da bi dostigla patetizam *Travijate*. Bile su to javne glasine koje meksička diva nije ni poricala ni potvrđivala. Svakako nema lošeg publiciteta u umetnosti, a ovo je bila, na kraju krajeva, zemlja automitomana Dijega Rivere, Fride Kalo, Sikierosa, *maybe* Panča Vilje... Siromašnoj i opustošenoj zemlji je bio potreban, možda, jedan kovčeg pun vrlo bogatih osoba. Meksiko - u čijim rukama nema hleba ali je glava puna snova.

Iznenaditi Ines.

Bio je to izvestan rizik, ali ako ona ne bude znala da se suoči s njim, on će ponovo njome gospodariti, kao u Engleskoj. Međutim, ona se pokazala *božanskom divom* što je i bila, na nivou svog starog maestra, Berliozov *Faust* bi dobio na kvalitetu, u dobroj, kreativnoj, zajedničkoj tenziji.

Nema - iznenadio se sopstvenim mislima stojeći na vrhovima prstiju ispred vrata - konvencionalnog jezika kojeg je on prezirao, jer nije on bio taj koji je najbolje dočaravao stanja strasti. Glas koji predstavlja želju tema je opere - cele opere - a on je iskušavao sreću kucajući na vrata svoje pevačice.

Ali zakucavši odlučno, rekao je sebi da ne treba ničega da se plaši jer je muzika umetnost koja prevazilazi obične granice njegovog vlastitog straha, muzika je zvučnost. Kucanje na vrata je već bilo, samo po sebi, način da se ode dalje od očigledne poruke (Otvorite, neko vas traži, neko vam nešto donosi) do neočekivane poruke (Otvorite, vidite iznenađenje na licu, pustite uskovitlanu strast da uđe, opasnost bez kontrole, ljubav koja šteti).

Otvorila je na brzinu, uvijena u peškir za kupanje.

Iza nje, jedan mlad čovek, tamnopus, potpuno go, pokazivao je svoje glupo, krmeljivo, zbunjeno, nepoverljivo lice. Ali buntovno, s proređenom bradom i gustim brkovima.

Proba tog popodneva bila je sve ono što je očekivao, i više od toga. Ines Prada, u liku Margarite, glavne junakinje opere, bila je vrlo blizu čuda: bila je na ivici da izloži vlastitu dušu kada je narod liši njenih strasti - strasti koje su Mefisto i Faust nudili toj ženi kao nedodirljivo Tantalovo voće.

Zahvaljujući ovoj afirmativnoj negaciji same sebe Ines/Margarita demonstrirala je Paskalovu istinu: strasti bez kontrole su kao otrov. Kada dremaju, onda su poroci, hrane dušu a ova, prevarena, ili verujući da se hrani, u suštini se truje vlastitom nepoznatom i nastranom strašću. Da li je tačno, kako su verovali drugi jeretici, katari, da je najbolji način očišćenja od strasti taj, da je iskažemo i istrošimo, bez ikakve kočnice?

Sjedinjeni, Gabrijel i Ines su uspevali da daju fizičku vidljivost nevidljivosti skrivenih strasti. Oči su mogle da vide ono što bi muzika, da bi bila umetnost, morala da krije. Uz sve to, Atlan-Ferara, dirigujući skoro bez prekida, osećao je da, ako je ovo delo poezija umesto da bude muzika, onda neće biti potrebno da se izloži, pokaže, predstavi. Ali uzvišen Inesin glas ga je terao da pomisli, u isto vreme, da je, zbog te moguće nesavršenosti pri prelazu glasa iz soprana u meco, delo postajalo pristupačnije a Margarita ubedljivija, prenoseći muziku zahvaljujući upravo njenoj nesavršenosti.

Uspostavilo se divno saučesništvo između dirigenta i pevačice. Saučesništvo tog nesavršenog dela s ciljem da se ne vrati hermetički posvećeno. Ines i Gabrijel su bili pravi demoni koji su Fausta, sprečavajući ga da se zatvori, činili pristupačnim, blagim, čak i dostojanstvenim... Porazili su Mefista.

Da li je ovaj rezultat imao nekakve veze sa neočekivanim susretom tog jutra?

Ines je volela, Ines više nije bila ona devica od pre devet godina, kada je imala dvadeset a on trideset tri godine. S kim je izgubila nevinost? To mu nije bilo važno, niti je mogao da taj podvig pripiše jadnom momku koji se propinjao, uvređenom, zbunjenom, prostom, koji je želeo žestoko da protestuje zbog upada stranca a samo je zaslužio odlučno Inesino naređenje.

- Obuci se i idi.

Upozorili su ga na precizan kapric kiše u Meksiku tokom leta. Jutra bi bila sunčana, ali od dva popodne nebo bi počelo da se boji mastilom, a u četiri bi počeo monsunski pljusak, spustio bi se iznad doline, nekada kristalne, smirujući oblake prašine suvog jezera i mrtvih kanala.

Ispružen, s rukama ispod potiljka, Gabrijel je udisao zazelenjeno predvečerje. Privučen mirisom zemlje, ustao je i primakao se prozoru. Osetio je zadovoljstvo i taj osećaj morao je da preduhitri; sreća je prolazna klopka koja nam maskira trajne nesreće i čini nas osetljivijim nego ikada na njihovu slepu zakonitost.

Sada se spuštala noć na Sijudad de Meksiko i on nije dopuštao da ga zavara vedrina pojačanog mirisa doline. Vraćali su se mirisi koje je potisnula oluja. Mesec je varljivo izvirivao, čineći stvarnim svoje srebrnasto namigivanje. Pun jednog dana, mlad sledećeg, ove noći savršena turska sablja, iako je jednaka bila još jedna varka: sav miris kiše nije mogao da sakrije reljef te zemlje u koju je Gabrijel Atlan-Ferara stigao bez predrasuda ali i bez rezerve, vođen samo jednom idejom: da diriguje *Fausta* i da ga diriguje dok Ines peva, a on vodi, dok ona ide nimalo lakim putem promene visine glasa.

Stojeći, gledao je kako spava, gola, na leđima, i upitao se da li je svet stvoren samo da bi mogao da izroni ovaj par grudi koje su bile kao puni meseci bez moguće mrlje ili pomračenja, taj pojas koji je bio nežna i solidna mapa zadovoljstva, ta mekana ćuba između nogu koja je bila savršena najava stalne samoće, samo naizgled pristupačna, nepoverljiva kao neprijatelj koji se usuđuje da se povuče samo da bi nas zavarao i zarobio, jednom i drugi put. Nikada ne učimo. Seks nam sve objašnjava. Naša je greška što nikada ništa ne naučimo i padamo, uvek iznova, u istu, slatku zamku...

Možda je Inesino telo bilo kao i sama opera. Čini vidljivim ono što nam odsustvo tela - onog kojeg se sećamo i koje želimo - očigledno predaje.

Pao je u iskušenje da pokrije Inesin stid prekrivačem koji je pao sa strane sa svetlošću koja je dolazila kroz otvoren prozor od Ingesa ili Vermera. Zaustavio se jer bi sutra, kada bi dirigovao delom, muzika bila veo preko nagosti žene, muzika bi ispunila svoju večitu misiju da sakriva izvesne predmete od očiju da bi ih predala mašti.

Da li je muzika krala i reč, a ne samo pogled?

Da li je bila velika maska raja, prava loza naših stidova, konačno uzdizanje - tamo dalje od smrti - naše smrtne vidljivosti: telo, reči, književnost, slikarstvo; samo je muzika bila apstraktna, oslobođena vidljivih veza, pročišćenje i obmana naše smrtne telesne bede?

Gledao je Ines kako spava posle toliko željene ljubavi otkad je pao u zaborav i prezimio devet godina u njenoj podsvesti. Ljubavi tako strasne, nepredvidljive. Gabriel nije želeo da je pokrije jer je razumeo da bi u ovom slučaju stidljivost bila izdaja. Jednog dana, vrlo skoro, možda iduće nedelje, Margarita će morati da bude žrtva telesne strasti, zavedena od strane Fausta zahvaljujući veštini velikog prokuratora Mefista, i kada bude odvučena u pakao od strane hora anđela koji će je odneti na nebo, Atlan-Ferara bi želeo da se *odvaži* da u *njegovom* izvođenju Berlioza heroina ode na nebo *gola*, pročišćena samom golotinjom, prkoseći svojom posebnošću: grešila sam, uživala, patila, oprošteno mi je, ali ne odričem se slave mog zadovoljstva, potpunosti moje ženske slobode da uživam u seksu, nisam grešila, vi anđeli to znate; nose me u raj preko volje, ali ne mogu ništa drugo nego da prihvate moju seksualnu radost u rukama mog ljubavnika; moje telo i moje uživanje su pobedili Mefistove đavolske trikove i vulgarni telesni apetit Fausta: moj ženski orgazam porazio je dva čoveka, moje seksualno zadovoljstvo je učinilo zamenljivim dva muškarca.

Bog zna. Anđeli znaju. I zato se opera završava uspećem Margarite usred Marijinog dozivanja čije ću lice ja, Gabriel Atlan-Ferara, pokriti Veronikinim velom... ili, možda, Magdaleninom maskom.

Neki ulični trubač je počeo da svira nedaleko od prozora s koga je Gabriel gledao meksičku noć posle iznenadog prestanka kiše. Ulice su izgledale kao da su premazane lakom, a miris pljuska ponovo je nestao. Zamenio ga je miris masti koja je pucketala, miris podgrejane tortilje i lagano podgrevanog kukuruza, simbola ove zemlje.

Koja razlika mirisa, zvukova, vremena i rada u odnosu na London - gde se oblaci trkaju s bledim suncem, a blizina mora donosi miris do samog srca grada; oprezan ali odlučan korak ostrvljana napadanih i zaštićenih svojom izolovanošću, zaslepljujuće zelenilo parkova, oprastanje ohole reke koja okreće leđa gradu... I uprkos svemu, kiselkast miris engleske melanholije, prurušene hladnom i indiferentnom učtivošću.

Kao da svaki grad sveta pravi različite paktove sa danom i noći da bi priroda poštovala, na kratko ali dovoljno vreme, samovoljne kolektivne ruševine koje zovemo *grad*, *slučajno pleme* koje je opisao

Dostojevski u drugom žutom gradu, vrata, svetla, zidove, lica, mostove, žute reke Peterburga...

Ali Ines je prekinula Gabrijelovo mudrovanje, hvatajući iz kreveta tonove instrumenta uličnog svirača. „Ti, samo ti, uzrok si svih mojih suza, mog razočaranja i jada...”

Okrenuo se horu sa onom energičnom sigurnošću koja ga je s njegovih trideset devet godina smeštala među najtraženije dirigente nove muzičke planete koja je izranjala iz najstrašnijeg od svih ratova, sukoba koji je ostavio za sobom najviše mrtvih u celoj istoriji, i zbog toga je od ovog meksičkog hora koji u svakom slučaju treba da ima sećanje na smrt u svakodnevnom životu i u građanskom ratu, zahtevao da se *Faust* peva kao da je bio i svedok beskrajnog lanca istrebljenja, mučenja, plača, očaja onih imena koja su bila kao znak sveta u sredini veka: da vide golišavu bebu kako plače iz sveg glasa usred ruševina bombardovane železničke stanice u Čunkingu; da čuju neme uzvike Gernike kakvom ju je naslikao Pikaso, ne uzvik bola nego onaj koji zove u pomoć, kome odgovara samo rzanje konja koji umire, konja beskorisnog u mehaničkom ratu iz vazduha, ratu crnih Berliozovih ptica koje svojim krilima šibaju lica pevača, primoravajući konje da ječe i drhte svojim zamršenim grivama i koji takođe počinju da lete kao Pegazi smrti da bi se spasili velikog groblja u koje se pretvara zemlja.

U produkciji Akademije umetnosti, Gabrijel Atlan-Ferara je predložio da se projektuje, za vreme završnog jahanja u pakao, film o otkriću posmrtnih humki na poljima smrti, gde je zastrašujuće apokaliptično Berliozovo evociranje postajalo vidljivo: na stotine nagomilanih leševa - izgladneli, bestidni, sama kost, indecentna ćelavost, ogavne rane, sramni polni organi, zagrljaji nekakvog nepodnošljivog erotizma, kao da je do smrti trajala želja: *želim te, želim te, želim te...*

- Vičite kao da ćete umreti voleći upravo tog koji vas ubija!

Vlasti su zabranjivale prikazivanje filmova o poljima smrti. U Akademiju umetnosti dolazi kulturna, ali umerena meksička publika; ne dolazi da bi bila vređana, rekao je jedan glupi funkcioner koji nije prestajao da zakopčava i raskopčava svoj sako boje papagajevog izmeta.

Prilično je impresivno Berliozovo delo, rekao mu je, međutim, jedan mlad meksički muzičar koji je prisustvovao probama s nikad jasno izrečenom namerom, iako očiglednom, da vidi šta radi ovaj dirigent koga je pratio glas pobunjenika koji je, u svakom slučaju, bio *stranac*, i kao takav *sumnjiv* meksičkoj birokratiji.

- Pustite da nam kompozitor priča iz užasa pakla i kraja sveta na svoj način - rekao je muzičar birokrata s onom specifičnom mekoćom pokreta i niskim tonom glasa pravog Meksikanca, koliko dalekim toliko i ulagivačkim. - Zašto toliko insistirate, maestro? Na kraju krajeva, zašto želite da *prosvetljujete*?

Atlan-Ferara je sam sebe kaznio i dao za pravo ljubaznom Meksikancu. Poricao je samog sebe. Zar nije sinoć rekao Ines da se vidljivost opere sastoji u skrivanju izvesnih predmeta od pogleda da bi ih muzika prizvala bez izopačenja u prosto tematskoj slici ili, sa još beskorisnijom degradacijom, u „hemijskom spoju” u kojem se dirigent i kompozitor međusobno muče?

- Opera nije književnost - rekao je Meksikanac sisajući desni i zube da bi izveštačeno izvukao iz njih ostatke nekakve slasne i samoubilačke hrane. - Nije književnost, iako tako kažu vaši neprijatelji. Ne dajte im za pravo.

Gabrijel je, pak, dao za pravo svom srdačnom sagovorniku. Ko bi ga znao kakav je muzičar bio, ali bio je dobar političar. O čemu je razmišljao Atlan-Ferara? Želeo je da Latinoamerikancima dozvoli da izvuku lekciju iz evropskog konflikta? Želeo je da ih postidi poredeći istorijsko nasilje?

Meksikanac je diskretno progutao parčence mesa i tortilje koji su mu smetali između zuba: - Surovost rata u Latinskoj Americi je još krvoločnija, maestro, jer je nevidljiva i nema datuma. Osim toga, naučili smo da krijemo žrtve i da ih sahranjujemo noću.

- Da li ste vi marksista? - pitao je sada već zabavljen Atlan-Ferara.

- Ako želite da mi kažete kako ne učestvujem u antikomunističkoj fobiji koja je u modi, imaćete izvesno pravo.

- Dakle, Berliozov *Faust* može da se postavi na scenu ovde bez daljeg doterivanja?

- Tako je. Ne skrećite pažnju s nečega što vrlo dobro razumemo. Sveto nije strano teror. Vera nas ne izbavljuje od smrti.

- I vi ste vernik? - nasmejao se za uzvrat dirigent.

- U Meksiku smo katolici do srži, gospodine Gabrijele.

Atlan-Ferara je prodorno pogledao mladog kompozitora-birokratu koji mu je dao ove savete. Ne, nije bio plav, dalek, stasit, odsutan. Meksikanac je bio crn, topao, jeo je tortu od sira, senf i sušenu papriku i njegov pogled rakuna iz slikovnica rasipao se po svim uglovima. Hteo je da napravi karijeru, to se primećivalo. Brzo će se ugojiti.

To nije bio, pomislio je s izvesnom mračnom nostalgijom Atlan-Ferara, onaj kojeg je tražio, za kojim je čeznuo, prijatelj iz rane mladosti...

- Zašto si me ostavio na obali?

- Nisam hteo ništa da prekidam.

- Ništa te ne razumem. Prekinuo si naš vikend. Bili smo zajedno.

- Nikada mi se ne bi predala.

- I šta s tim? Verovala sam da ti je moje društvo bilo dovoljno.

- Da li je tebi bilo dovoljno moje?

- Smatraš me toliko blesavom? Zašto misliš da sam prihvatila tvoj poziv? Zbog seksualne nezasitosti?

- Ali nismo bili zajedno.

- Ne, kao sada ne...

- Niti bismo bili.

- I to je tačno. Već sam ti rekla.

- Tada još uvek nisi bila ni sa jednim muškarcem.

- Nisam. Već sam ti rekla.

- Nisi želela da ja budem prvi.

- Ni ti niti iko drugi. Tada sam bila druga. Imala sam dvadeset godina. Živela sam s tetkom i tečom. Bila sam ono što Francuzi zovu *une jeune fille bien rangee*. Počinjalo je. Možda sam bila zbunjena.

- Sigurna si?

- Bila sam druga, kažem ti. Kako da budem sigurna u nekoga ko nije više ja?

- Sećam se kako si gledala sliku mog druga...

- Tvog brata, govorio si onda...

- Čoveka koji mi je najbliži. To sam hteo da kažem.

- Ali on nije bio tamo.

- Bio je.
- Nemoj mi reći da je bio tamo.
- Fizički ne.
- Ne razumem te.
- Sećaš se fotografije koju si pronašla na tavanu?
- Da.
- Na njoj je bio on. Bio je sa mnom. Videla si ga.
- Ne, Gabrijele. Varaš se.
- Znam napamet tu fotografiju. To je jedina na kojoj se pojavljujemo on i ja zajedno.
- Ne. Na fotografiji si bio samo ti. On je nestao sa fotografije. Pogledala ga je radoznalo da ga ne bi gledala sa uznemirenošću.
- Reci mi istinu. Da li je nekad taj momak bio na fotografiji?

Muzika je umetnički portret ljudskih strasti! - rekao je maestro orkestru kojim je dirigovao u Akademiji. - Ne pokušavajte da od nje napravite realističnu operu. Već znam da se Latinoamerikanci očajnički drže logike i razuma iako su im potpuno strani jer žele da se spasu od natprirodne imaginacije koja im je svojstvena od davnina, ali izbežna i iznad svega vredna prezira u svetlu jednog pretpostavljenog „progres” do kojeg na ovaj mimetički i sraman način nikada neće stići. Za jednog Evropljanina, vidite, reč „progres” uvek ide sa znacima navoda, *s’il vous plaît*.

Nasmejao se pred članovima orkestra koji su imali uzvišene izraze lica.

- Zamislite, ako vam to pomaže, da pevajući ponavljate zvuke iz prirode.

Prošao je svojim zapovedničkim pogledom preko bine. Kako je dobro igrao svoju ulogu pauna!, nasmejao se samom sebi.

- Iznad svega opera kao što je Berliozov *Faust* može sve da nas prevari i da nas ubedi da slušamo podražavanje prirode koja je grubo gurnuta na ivicu same sebe.

Prodorno je gledao u englesku hornu dok je nije prinudio da spusti pogled.

- Ovo može da bude tačno, ali muzički beskorisno. Verujte, ako bi nam se to pokazalo korisnim, da u ovoj užasnoj finalnoj sceni vi

ponavljate žubor reke koja teče ili vodopada koji gromoglasno pada...

Raširio je ruke s velikim velikodušnim gestom.

- Ako vam se sviđa, zamislite da pevate imitirajući zvuk vetra u šumi ili mukanje krave ili udarac kamena o zid ili prskanje nekog predmeta od kristala; zamislite ako vam se to dopada, da pevate s rzanjem konja ili sa mahanjem gavranovih krila...

Gavranovi su počeli da lete šibajući krilima narandžastu kupolu koncertne sale; krave su upale mučući kroz hodnike pozorišta; jedan konj je prošao u galopu preko scene; jedan kamen je tresnuo o kristalnu Tifani zavesu.

- Ali ja vam kažem da se buka nikad ne prikazuje sa još buke, da zvučnost sveta treba da se pretvori u pesmu jer je ona nešto više od grlenih glasova, da muzičar, ako želi da magarac peva, mora da ga natera da peva...

A glasovi hora, živahni, motivisani kao što bi on to želeo za beskrajnu prirodu, nedokučivu i divlju, odgovarali su, samo ti stišavaš moje beskrajno gađenje, ti obnavljaš moju snagu i ja ponovo živim...

Utišavao ih je, malo-pomalo, jednog po jednog, ublažavajući snagu hora, okrutno je rasipajući.

- Neko misli da peva zato što čuje pticu...

Marisela Ambris se srušila bez krila.

- Drugi zato što imitira tigra...

Sereno Lavijada je počeo da prede kao mačak.

- A neko zato što sluša vodopad s unutrašnje strane.

Muzičar-birokrata se oglasio bučno iz partera.

- Ništa od toga nije tačno. Muzika je veštačka. Ah, reći ćete vi, ali ljudske strasti nisu. Zaboravimo tigra, gospodine Lavijada, pticu, gospođice Ambris, tubu, gospodine koji jedete tortu i ne znam vam ime - rekao je Atlan-Ferara okrećući se prema gledalištu.

- Kosme Santos, vama na usluzi - rekao je prozvani, s mehaničkom ljubaznošću i dodao: - Advokat Kosme Santos.

- Ah, vrlo dobro, don Kosme, hajde da pričamo o strasti koja se razvija muzikom. Hajde da ponovimo da se prvi jezik gestova i uzvika manifestovao tek pošto se pojavila strast koja nas vraća u stanje u kome smo se nalazili kada nam je bila potrebna.

Prošao je nervoznim rukama preko crne kose, razbarušene, ciganske.

- Znete li zašto sam naučio napamet imena svih iz orkestra i svakog člana hora?

Oči su se otvorile kao dve nepromenljive brazde.

- Da bih vas naveo da shvatite da je svakodnevni jezik - zajednički ljudima i ženama i životinjama - afektivan, to je jezik uzvika, orgazama, radosti, begova, uzdaha, dubokih uzdaha...

I otvorene brazde su postale dva crna jezera.

- Jasno je - sada se nasmešio - svako od vas peva, gospodine Moreno, gospođice Ambris, gospođo Laso, gospodine Lavijada, svako od vas peva i prvo što vam se dešava je da dajete glas prirodnom jeziku strasti.

Dramatična pauza Gabrijela Atlan-Ferare. Ines se nasmejala. Koga zavarava? Sve njih, nikog više.

- A tačno je tako. Strasti koje ostaju unutar nas mogu nas ubiti unutrašnjom eksplozijom. Pjesma ih oslobađa, i nalazi glas koji ih karakteriše. Muzika bi onda bila jedna vrsta energije koja ponovo objedinjuje primitivne, prikrivene emocije, one koje nikada ne biste pokazali dok ulazite u autobus, gospodine Lavijada, ili vi dok pripremate doručak, gospođo Laso, ili vi kada zalivate cveće - oprostite - gospođice Ambris... Melodijski akcenat glasa, pokret tela pri igri, oslobađaju nas. Zadovoljstvo i želja se mešaju. Priroda diktira akcente i povike: ovo su najstarije reči i zato je prvi jezik strasna pesma.

Okrenuo se da pogleda muzičara, birokratu i možda cenzora.

- Zar ne, gospodine Santos?

- Naravno, maestro.

- *Laž*. Muzika nije zamena za prirodne zvuke sublimirane veštačkim zvucima.

Gabrijel Atlan-Ferara se zaustavio i nije prošetao pogledom ili ga uputio neodređeno, već je prodro njime u svakog ponaosob od svojih pevača.

- Sve je u muzici veštačko. Izgubili smo originalno jedinstvo govora i pesme. Žalimo zbog toga. Neka priroda intonira rekvijem. Neka počiva u miru.

Napravio je tužan izraz lica.

- Juče sam slušao jednu tužnu pesmu na ulici. „Ti, samo ti, uzrok si svih mojih suza, razočaranja i jada.”

Kada bi orao govorio, gledao bi tako.

- Da li je to bio narodni pevač koji je muzikom izražavao osećanja svoje duše? Moguće je. Ali Berliozov *Faust* je sasvim suprotan od toga. Gospođe i gospodo - kulminirao je Atlan-Ferara - naglasite odvajanje onog što pevate. Odvojte svoje glasove od svakog prepoznatljivog osećanja ili strasti, pretvorite ovu operu u kantatu nepoznatom, u reč i zvuk bez presedana, bez više emocija osim onih koje se odnose na njih same, u ovom apokaliptičnom momentu koji će možda biti trenutak stvaranja; uključite vreme, zamislite muziku kao *inverziju* vremena, pesmu o poreklu, glas zore, bez uzroka i bez posledica...

Spustio je glavu s navodnom poniznošću.

- Hajde da počnemo.

Dakle, ona nije htela da mu se preda pre devet godina. Čekala je da on dođe i preda se njoj. On je želeo da je voli na engleskoj obali i sačuvao je zauvek neke smešne rečenice za zamišljeni ili sanjani ili željeni trenutak, ili sve to istovremeno, kako će znati?, „mogli smo da hodamo zajedno po dnu mora”, da bi se našao s jednom drugačijom ženom koja je bila u stanju da otpusti slučajnog ljubavnika za jednu noć.

- Obuci se i idi.

Bila je u stanju da to kaže onom jadnom brki ali takođe i njemu, maestru Gabrijelu Atlan-Ferari. Slušala ga je na probama. Štaviše, među njima je postojalo savršeno razumevanje. To je bilo kao da taj luk svetlosti *art nouveau* na sceni ujedinjuje njega i nju, dok orkestar daje podršku čudesnom susretu dirigenta i pevačice koji je, pored toga, podsticao Fausta tenora i Mefista baritona, približavajući ih magičnom krugu Ines i Gabrijela, toliko složnih i sličnih u svom umetničkom nastupu, koliko su bili suprotstavljeni i različiti u svom telesnom odnosu.

Ona je dominirala.

On je to priznavao.

Ona je imala moć.

On nije bio naviknut na to.

Gledao se u ogledalu. Sećao se sebe uvek oholog, taštog, uvijenog u imaginarne plašteve velikog gospodina.

Ona ga se sećala emocionalno golog. Kako se predaje jednoj uspomeni. Sećanju na drugog mladića. Momka koji nije stario jer ga niko nikada više nije video. Momka koji je nestajao sa fotografija.

Kroz tu rupu - kroz to odsustvo - uvukla se Ines da bi zagospodarila Gabrijelom. On je to osetio i prihvatio. Ona je imala dva biča, po jedan u svakoj ruci. Jednim je govorila Gabrijelu: videla sam te orobljenog, bespomoćnog pred jednom ljubavlju koju nastojiš da prikriješ.

Drugim ga je šibala: ti nisi izabrao mene, ja sam izabrala tebe. Nisi mi tada nedostajao niti mi sada nedostaješ. Volimo se da bismo obezbedili harmoniju dela. Kada se završe nastupi, završićemo ti i ja...

Da li je sve to znao Gabrijel Atlan-Ferara? Da li je to znao i da li je prihvatao? U Inesinim rukama govorio je da, prihvatao je, pored takvih užitaka sa Ines prihvatio bi bilo kakav dogovor, bilo kakvo poniženje. Zašto je morala uvek ona da bude na njemu, on na leđima a ona gore, ona koja vodi seksualnu igru, ali tražeći od njega, iz njegove ležeće pozicije, sputane, pokorne dodire, naređenja, očigledne užitke koje je on, ništa drugo nije mogao, morao da poštuje?

Navikavao se da bude s glavom na čaršavu, ispružen, dok je gleda popetu gore iznad njega kao neki čulni spomenik, stub od zadivljujućeg mesa, jedna jedina telesna reka seksa sjedinjena s njegovom u pravcu otvorenih mišića, sa stražnjicom koja je jahala iznad njegovih testisa, koja je tekla prema pojasu istovremeno plemenita i zabavna kao statua koja se smeje svetu zahvaljujući čarima pupka, zabavljena takođe i na kraju čvrstim grudima, ali koje su skakale, ili mesa koje se uliva u vrat nekakve uvredljive beline dok se lice udaljavalo, strano, skriveno masom crvenkaste kose, kosom kao maskom neke štetne emocije...

Ines Prada. („Bolje se vidi nego Ines Rozencvajg na plakatima i bolje se izgovara na drugim jezicima.”)

Ines Osveta. („Sve sam ostavila iza sebe. A ti?”)

Zbog čega, bože moj, nakon svega, zbog čega se svetila? („Zabrana je pripadala različitim vremenima od kojih nije htela nijedno da oskrnavi.”)

U noći premijere, maestro Atlan-Ferara se popeo na podijum usred aplauza publike koja je iščekivala.

Bio je to mlad dirigent koji je izvlačio nesumnjive zvučnosti - ne latentne, nego izgubljene - iz Debisija, Ravela, Mocarta i Baha.

Te noći je dirigovao prvi put u Meksiku i svi su želeli da odgonetnu snagu te ličnosti, takve kakvom su je najavljivale fotografije, duga kosa, crna i ukovrdžana, oči sa izrazom nešto između blistanja i sna, đavolske obrve koje su činile komičnim Mefistove maske; ruke koje mole i koje su činile trapavim Faustove gestove i želje...

Govorili su da je superioran u odnosu na svoje pevače. Međutim, svima je dominirala savršena usklađenost tonova, koja je bila rastuća i zadivljujuća između Gabrijela Atlan-Ferare i Ines Prade, između uspavanosti u krevetu i budnosti na sceni. Što se više ona borila za usaglašenu jednakost privatno, u pozorištu se on nametao, on je vodio igru, on je nju jahao, podređivao ju je svojoj muškoj želji i vodio je ka kraju, ka završetku dela, u središtu scene, dok su je za ruku držali dečaci-serafini. Pevajući pored nebeskih duša, činila je da oni primećuju, uprkos tome što bi ona mogla da sumnja, da je Ines uvek bila ta koja je dominirala, središte odnosa koji je (ni ona ni on nisu prestajali tako da misle), u svakom slučaju bio ravnopravan samo zato što je ona bila kraljica u krevetu a on gospodar u pozorištu.

Mrmljao je maestro dirigujući završnim scenama opere, *device tako lepe umiruju tvoj plač, Margarita, odvlače te od zemaljskog bola, vraćaju ti nadu* i onda Margarita koju glumi Ines koja se drži za ruke s decom iz hora, svako dete daje ruke drugom detetu a poslednje daje ruku pevaču iz nebeskog hora a ovaj onom do sebe a sledeći onome pored sebe, sve dok celi hor sa Margaritom/Ines u središtu ne postane zaista jedan jedini hor ponovo ujedinjen lancem ruku i onda dva anđela na kraju polukruga formiranog na sceni ispruže svaki svoju ruku loži najbližoj pozornici i uzmu ruku najbližeg gledaoca a ovaj ruku osobe do sebe a ovaj ruku sledećeg sve dok celo pozorište Akademije umetnosti nije postalo jedan hor ruku koje se drže jedna za drugu iako je hor pevao *sačuvaj nadu i nasmej se*

radosno, pozorište je bilo veliko jezero u plamenu a u dnu duša našla je svoje mesto užasna misterija: svi su zajedno otišli u pakao; verovali su da se penju u raj a išli su do đavola, Gabrijel Atlan-Ferara je uzviknuo pobednički, *jas! Irimuro karabao, jas, jas, jas!*

Ostao je sam u napuštenoj sali. Ines mu je rekla dajući mu ruku usred aplauza:

- Vidimo se za jedan sat. U tvom hotelu.

Gabrijel Atlan-Ferara, koji je sedeo u prvom redu sedišta u praznom pozorištu, video je spuštanje velike zavese od stakla sastavljane skoro dve godine od strane Tifanijevih zanatlija, sa jedno milion sjajnih parčića od kojih je formirana, koja se kao reka svetlosti tu ulivala, u panoramu Meksičke doline i njenih zastrašujućih i punih ljubavi vulkana. Polako su se gasila svetla u pozorištu, u gradu, u završenoj predstavi... Ali su i dalje svetlela, kao kristalni pečati, svetla staklene zavese.

U ruci je Gabrijel Atlan-Ferara držao i mazio jednostavan oblik kristalnog pečata koji mu je Ines Rozencvajg-Prada spustila za vreme aplauza i poklanjanja pred publikom.

On je izašao iz sale u mermerne hodnike ružičaste boje, drečavih zidova i uređaja od sjajnog bakra, sve u stilu *art nouveau*, čija je izgradnja započeta carskom razmetljivošću 1900, prekinuta na četvrt veka građanskim ratom i završena 1934. Napolju, Palata umetnosti je bila veliki svadbena kolač zamišljen od strane italijanskog arhitekta Vitorija Emanuela: brak se konzumirao među čaršavima od raznobojnog kamenja, falusa od mermera i himena od kristala, samo što je 1916. italijanski arhitekta izašao trčeći iz revolucije, užasnut mišlju da bi njegov san od čipke mogle da izgaze konjice Zapate i Vilje.

Ostao je, napušten, jedan gvozdeni skelet i takvog ga je video Gabrijel Atlan-Ferara kada je izlazio s malog trga ispred Palate: go, opljačkan, zarđao tokom četvrt veka, zamak od zarđalog gvožđa zaronjenog u zlobno blato Sjudad de Mehika.

Prešao je šetalište i ušao u park Alameda i jedna maska od crnog opsidijana pozdravila ga je, ispunjavajući ga radošću. Betovenova posmrtna maska ga je gledala svojim zatvorenim očima i Gabrijel se naklonio i poželeo joj dobro veče.

Ušao je u usamljeni park, samo u društvu strofe za strofom Ludviga Vana, pričajući s njim, pitajući ga da li je stvarno muzika jedina umetnost koja prelazi granice njegovog vlastitog načina izražavanja, što je zvuk, da bi se ispoljila suvereno, u tišini jedne meksikanske noći. Astečki grad - meksički Jerusalim - pokleknuo je pred maskom gluvog muzičara sposobnog da zamisli zvuk gotskog kamena i rajnske reke.

Krošnje drveća su se njihale sasvim nežno u satima posle kiše, dok su kapale poslušne sile s neba. Iza je ostajao Berlioz, odjekujući još uvek u mermernoj pećini sa svojim hrabrim francuskim vokalima razbijajući kaveze nordijskih konsonanata, ta „zaprepašćujuća germanska artikulacija” naoružana oklopima od glagola. Nebo u plamenovima *La Valkirije* bilo je od koristi. Pakao crnih ptica i razbesnelih konja iz *Fausta* bio je od krvi i mesa. Mnogoboštvo ne veruje samo u sebe jer je njegova vera uvek na probi. U tim prijatnim vrtovima Alameda, kolonijalna Inkvizicija pogubljivala je svoje žrtve i ranije, indijski trgovci su kupovali i prodavali robove. Sada, visoko ritmičko drveće pokrivalo je golotinju belih nepokretnih statua, erotičnih i nevinih samo zato što su bile od mermera.

Trubač iz daljine prvi je razbio tišinu noći. „Samo tvoja fatalna senka, senka zla, prati me svuda, uporno.”

Prvi udarac je dobio u usta. Uhvatili su ga za ruke da ne bi mogao da se mrda. Onda ga je brka s retkom bradom udario kolenima u stomak i testise, pesnicama u lice i grudi, dok je on pokušavao da vidi statuu žene koja čuču u ponižavajućoj analnoj pozi, nudeći se, *malgré tout*, uprkos svemu, nežnoj ruci Gabrijela Atlan-Ferare koji je svojom krvlju prljao mermernu stražnjicu, pokušavajući da razume te strane reči, rogonja, steram ti ga majci, ne približavaj se više mojoj staroj, fale ti muda ženski Petko, ta žena je moja... *jas, jas Mefisto, hop, hop, hop!*

Zahtevala je objašnjenje za njegovo ponašanje na engleskoj obali? Mogao je da joj kaže da je uvek bežao od situacija u kojima ljubavnici poprime navike starog bračnog para. Odlaganje zadovoljstva je princip pravog erotizma, istovremeno praktičan i svet.

- A, ti si zamišljao jedan lažni medeni mesec... - nasmešila se Ines.

- Ne, više mi se sviđalo da imaš od mene uspomenu na misterioznog ljubavnika.

- Arogantan i nezadovoljan - prestala je da se smeši.
- Recimo da sam te ostavio u kući na plaži da bih sačuvao nedužnu radoznalost.

- Veruješ da dobijamo nešto, Gabrijele?

- Da. Seksualno sjedinjenje je prolazno a ipak trajno, koliko god delovalo nepostojano. Za razliku od njega, muzička umetnost je stalna a ipak ispada prolazna u poređenju s trajanjem istinski trenutnog. Koliko traje najduži orgazam? Ali koliko traje ponavljana želja?

- Zavisi. Ako je između dvoje ili troje...

- To si očekivala na plaži? *Un ménage à trois*?

- Predstavio si me odsutnom čoveku, sećaš se?

- Rekao sam ti da on dolazi i odlazi. Njegova odsustva nikada nisu konačna.

- Reci mi istinu. Da li je ikada taj momak bio na fotografiji?

Gabrijel nije odgovorio. Pogledao je kišu koja pere sve, rekavši da bi bilo divno kada bi to trajalo zauvek, da odnosi sve...

Proveli su noć koju su oboje želeli u dubokom miru i punoći.

U samo svitanje, Gabrijel je nežno pomazio Inesine obraze i osetio se obaveznim da joj kaže da će se možda momak koji joj se toliko dopao ponovo pojaviti jednog dana...

- Stvarno nisi znao gde je otišao? - upitala je ona bez previše iluzija.

- Pretpostavljam da je otišao daleko. Rat, polja, povlačenje... Postoje tolike mogućnosti za akciju u nekoj nepoznatoj budućnosti.

- Kažeš da si ti izvodio devojke na ples a da te je on gledao i divio ti se.

- Rekao sam ti da je bio ljubomoran, ne zavidan. Zavist je pakost protiv tuđeg dobra. Ljubomora daje važnost osobi koju želimo samo za sebe. Zavist je, rekao sam ti, nemoćan otrov, želimo da budemo neko drugi. Ljubomora je velikodušna, želimo da drugi bude naš.

Gabrijelov pogled je nametnuo dugu pauzu. Na kraju je samo rekao:

- Želim da ga vidim da bih mu nadoknadio jedno zlo.

- Ja želim da ga vidim da bih legla s njim - odgovorila mu je Ines bez prizvuka pakosti, sa hladnim devičanstvom.

5

Kad god se budete razdvojili, vikaćete: ne-el u šumi svaki put sve hladnijoj i opustelijoj, a-nel u pećini svaki put manje toploj u koju će čovek donositi kože dovučene uz uzvike, od ono malo bizona koji kruže naokolo i koje će on ubiti ne samo da bi nahranio tebe i tvoju ćerku nego, sada, da bi vas pokrio štiteći vas od hladnih mećava koje će uspevati da se uvuku neočekivanim napuklinama pećine kao dah hladnog osvetničkog stada koza.

Zidove će polako prekrivati nevidljiv sloj leda, kao da želi da naslika samu bolest zemlje sve opustelije i inertne, kao da je sama krv životinja i sok biljaka na ivici da se zaustavi zauvek pošto prvo izbaci veliki gutljaj smrti.

Ne-el će vikati u zimskoj šumi. Njegov glas će imati takvo mnoštvo odjeka da nijedna životinja neće znati gde se zapravo nalazi. Glas će biti maska ne-el lovca. Glas će izroniti iz slepe beline šuma, ravnica, zaleđenih reka i mora zadivljenog vlastitom ledenom nepokretnošću... Biće to usamljen glas koji će se umnožiti jer se svet pretvorio u veliku kupolu belih odjeka.

U pećini, ti nećeš vikati, a-nel, pevaćeš uspavljujući devojčicu kojoj će uskoro proći tri cvetna doba od njenog rođenja, ali u tvom kamenom skloništu glas će ti odjekivati tako da će pevušenje izgledati kao vika. Plašićeš se. Znaćeš da će tvoj glas uvek biti tvoj ali sada će pripadati i svetu koji te okružuje preteći ti. Veliki ledeni pljusak odjekivaće kao bubanj u tvojoj glavi. Gledaćeš slike na zidovima. Raspirivaćeš vatru na ognjištu. Povremeno ćeš se usuditi da izađeš napolje s nadom da ćeš naći biljke i zrnevlje koje je lako ubrati za tebe i devojčicu a koje ćeš natovariti na svoja leđa u vreći

od jelenske kože. Znaćeš da će glavni ulov uvek doneti on, znojav i zacrvenjen od svaki put sve mučnije potrage.

Čovek će ući u pećinu, pogledaće tužno crteže i reći će ti da je vreme da se ide. Zemlja će se smrznuti i neće davati više ni plodova ni mesa.

Ali pre svega zemlja će se pomeriti. Tog istog jutra on će videti kako se pomeraju planine od leda, zajedno s njima, menjajući brzinu kada naiđu na prepreke, gušeći sve što im se nađe na putu...

Izaći ćete uvijeni u kože koje će sa toliko znanja skupiti ne-el, jer će on biti taj koji poznaje spoljašnji svet i već će znati da će i tome doći kraj. Ali ti ćeš se zaustaviti na izlazu i potrčaćeš nazad u utočište tvog života i tvoje ljubavi i tu ćeš ponovo zapevati sa osećanjem svaki put sve jasnijim da će glas biti taj koji te zauvek vezuje za mesto koje će uvek biti dom a-nel i njene devojčice.

Pevaćeš tog dana kao što ćeš pevati na početku svega, jer ćeš u grudima osetiti nešto što će te vratiti u stanje u kojem ćeš se opet naći prvi put kada ti bude trebalo...

Tvoje noge uvijene u svinjske kože vezane crevima uroniće u dubok sneg. Pokrićeš devojčicu kao da se još uvek nije rodila. Osetićeš da je hod dug iako će te on upozoriti: Idemo nazad na more.

Očekivaćeš da otkriješ strmu obalu s nepokretnim stenama i uzburkanim talasima, ali sve odranije je nestalo pod belim plaštom velikog snega.

Obeležićeš svoje korake da bi se približila granici koju prepoznaješ po ribama i potražićeš s teskobom tamnu liniju obzorja, granicu na koju je naviknut tvoj pogled. Ali sada će sve biti belo, boja bez boje, i sve će biti zaleđeno. More se neće pokretati. Pokrivaće ga ledena ploča i ti ćeš se zaustaviti zbunjeno sa svojom ćerkom uvijenom u kože gledajući kako napreduje s nevidljive granice zaleđenog mora grupa ljudi koja će vam se lagano približavati, pošto ćete vi, ti i tvoja ćerka, predvođene ne-elom, izaći u susret gomili koja će uzvikivati s namerom koju ti nećeš znati da definišeš ali koja će u pogledu tvog čoveka izazvati malu nedoumicu da li nastaviti napred ili se vratiti u hladnu smrt ogromnog leda u pokretu koji napreduje, s vlastitim životom, inteligencijom i vijugavim putem za tvojim leđima, koji ti krade dom na koji si navikla, pećinu, kolevku, slike...

More leda će se lomiti kao gomila hladnih zaboravljenih kostiju, ali grupa ljudi koja će vam izaći u susret vodiće vas od jednog do drugog zaleđenog bloka dok se ne domognete druge obale. Ti ćeš primetiti: ovo je obala ili ostrvo koje ste videli ne-el i ti kao odraz starog vremena sveća koje će biti i novo vreme koje će vas tu dočekati, jer će ljudi koji će vas voditi skidati teške ogrtače od jelenske kože poplaveli od hladnoće, da bi se pokazali sa laganijom odećom od svinjske kože. Preći ćete granicu između leda i zelenila.

Ti sama ćeš baciti u stranu tešku kožu i osetićeš da se u tvoje grudi vratilo dovoljno toplote da zaštitish svoju ćerku. Ući ćete u toplotu sledeći grupu ljudi koju ćeš sada početi da prepoznaješ po načinu na koji drže uzdignuta svoja koplja s naoštrenim vrhovima i pevaju pesmu koja najavljuje trijumf, radost, povratak...

Stići ćete do bele ograde koju ćeš brzo prepoznati kao plot od velikih kostiju nestalih životinja, zabodenih u zemlju tako da formiraju gustu ogradu od kolja kroz koju će ući, jedan za drugim, ljudi-vodiči koji će vam prethoditi i koji će produžiti kroz pukotine na ogradi dok ne prodru na trg od utabane zemlje i naselje od pečene zemlje s ravnim krovovima od gline.

Dodeliće vam jednu kolibu i doneće vam posude s mlekom i parčad sirovog mesa nanizanu na gvozdenu koplja. Ne-el će se nagnuti da se zahvali i ispratiće ljude do izlaza iz kolibe. Na vratima će se okrenuti i pokazaće ti gestom ruke da budeš spokojna i da ništa ne govoriš. U očima ne-ela biće nešto novo. Gledaće ljude iz ovih krajeva kao što bi gledao one tamo životinje. Ali ove će gledati i sa sumnjom a ne samo s oprezom.

Provešćeš nekoliko sati hraneći devojčicu i pevušeci joj pesmice. Onda će se ne-el vratiti i reći će ti da će izlaziti sa ostalim muškarcima da lovi svaki dan. Zemlja gde ćete se nalaziti granica je jedne poljane bez drveća kojom trče velika stada. Loviće ih iznenadivši životinje koje će se tu zaustavljati da jedu biljke. Moraćeš da izlaziš s drugim ženama da blizu naselja skupljaš biljke i voće, ne izlažući se divljači koja ne može dotle da se približi.

Ti ćeš ga upitati da li ovde može ponovo da crta. Ne, tu neće biti kamenih zidova. Biće zemljanih zidova i ograde od kostiju.

Da li će biti zadovoljni što su nas primili?

Biće. Reći će da se osećaju izolovanim kada vide kako se spušta nivo mora i leđi se druga obala, i da su nas čekali da bi imali dokaz o svetu koji postoji na drugoj strani.

Da li bi im se dopao naš svet, da li bi ga voleli, ne-el?

Saznaćemo već, a-nel. Čekaćemo.

Ali ponovo će biti nemira u čovekovom pogledu, kao da nešto samo što se nije desilo.

Ti ćeš se pridružiti drugim ženama sa ove strane ograde i skupljaćeš voće i donosićeš losovo mleko devojčici ušuškanoj u kolevcu od kože.

Nećeš moći da se obraćaš drugim ženama jer nećeš znati njihov jezik; ni ti njihov ni one tvoj. Pokušavaćeš da im se obraćaš pevajući i one će ti odgovarati, ali nećeš moći da razumeš to što ti kažu jer će njihovi glasovi biti jednaki i monotoni. Pokušaćeš da glasu daš ton radosti, milosti, bola, prijateljstva, ali ostale žene će te gledati s čuđenjem i odgovoriće ti istim jednoličnim tonom koji ti neće dozvoliti da pogodiš šta osećaju...

Dani i noći će se ovako smenjivati, sve dok jednog popodneva, kada zađe sunce, ne budeš čula prvo nečije spore korake, tako spore da bi rekla da su bolni, kao da ne žele da hodaju zemljom. Ali osoba koja će se približiti tvojoj kolibi sviraće tako bučno da će te uplašiti jer su se do tada koraci i zvuci tog mesta odlikovali nekom monotonom tugom.

Nećeš biti spremna za pojavljivanje na tvojim vratima žene prekrivene kožama crnim kao njena kosa, s dubokim podočnjacima i otvorenim ustima: crne usne, crn jezik i crni zubi.

Držaće crni štap kojim će kucati na tvoja vrata. Pojaviće se na tvom pragu, jednom rukom će podići štap i ti ćeš se uplašiti njene pretnje, ali će drugom rukom dodirnuti glavu pomirena sa sudbinom, s nežnošću i bolom tolikim da će tvoj strah iščeznuti. Ona će dodirnuti glavu kao što bi dodirivala zid ili zato što će hteti da se najavi da ne bi izazvala strah ili zato što želi da te pozdravi, ali nema vremena, turobne crte žene, tvog posetioca, tražiće ti nešto pogledom ali ti nećeš znati da razumeš njenu molbu na vreme, druge žene iz naselja će na kraju reagovati, približiće se silovito vratima, vikaće na crnu ženu, oteće joj crni štap iz ruke, baciće je na zemlju i izudarati nogama dok će ona, podižući se s pogledom punim straha i ponosa,

pokrivati glavu nepoverljivo rukama i udaljiće se vukući noge sve dok se ne izgubi u gustoj magli sumraka.

Ne-el će se vratiti i ispričaće ti da je ta žena udovica koja nema pravo da izlazi iz kuće.

Svi će se upitati zašto se, poznajući zakon, usudila da izađe i uputi se kod tebe.

Sumnjaće u tebe.

Zakon je govorio da videti udovicu znači izložiti se smrti i nisu umeli da objasne zašto se ta udovica odvažila da izađe i dođe da te potraži.

To će biti prvi put da su žene izgubile vedrinu ili daleku ravnodušnost, da su promenile ton glasa, da su se zanele i unele strast u nešto. Ostatak vremena, biće pokorne i ćutljive. Slagaće žute jagode i crne i bele dudinje, čupaće jestivo korenje i brojaće ga s posebnom pažnjom, otvarajući zelene poklopce i odlažući u zemljane posude malene zelene kuglice koje zovu *pisa*.

Slagaće i jaja ptica, trčkaraće i skupljaće kupine i gomile crnog duda. Kuvaće muškarcima mozgove, creva, debele vratove životinja s polja. A kada padne veče praviće konopce od poljskog korenja, igle od kosti i odeću od kože.

Kada im se pridružiš u deljenju hrane i odeće po kućama bolesnih, primetićeš da se čak i obim ovih svakodnevnih i monotonih poslova ograničava na prostor iza ograde od kostiju; postojaće i neki daleki prostor unutar tvrđave na kojem će se uzdizati građevina raskošnija od ostalih, proizvedena takođe od slonove kosti.

Jedne noći će se čuti jako naricanje i svi će istrčati iz svojih kuća na taj prostor, privučeni bubnjevima koje si već čula ali i nekom novom muzikom, brzom kao let ptica grabljivica, a ipak prožetom nekom nežnošću kakvu nisi čula ranije...

Muškarci će iskopati jednu rupu dublju nego širu i iz velike žućkaste kuće, kao velika usta puna bolesnih zuba izaći će noseći telo mladog i golog čoveka koji je praćen laganim hodom - u sporoći istovremeno besnoj i bolnoj - jednog čoveka duge bele kose i natovarenih leđa, s licem pokrivenim kamenom maskom i telom zaštićenim belim kožama. Ispred njega će ići drugi momak, go kao i leš, koji će nositi nekakvu posudu. Muškarci će položiti na zemlju telo mladog čoveka

a starac će se približiti da ga pogleda, i skidajući na trenutak kamenu masku preći će očima preko leša od glave do pete.

Imaće gorak izraz lica, ali bez neophodne volje da se opire i deluje.

Kasnije će muškarci spustiti telo u grob i starac s maskom će lagano iznad njega isprazniti posudu s perlama od slonovače koju će držati u rukama tužni mladić.

Onda će izroniti pesma koju si ti čekala od početka, a-nel, kao da su svi čekali jedinstvenu priliku da se pridruže horu tužbalica, povicima, tepanju, uzdasima koje će starac bezvoljno slušati, posipajući perle preko leša sve dok se umoran ne nasloni na dva čoveka koji će ga vratiti u kuću od slonovače uz zvuke tužne i nežne muzike trube iznad rupe, dok će ostali muškarci iz naselja nastaviti da bacaju predmete u otvoren grob.

Te noći, ne-el će ti pokazati predmet koji je ukrao iz grobnice. To je predmet od slonove kosti s brojnim rupama. Ne-el će ga instinktivno prineti ustima, ali ćeš ti, takođe instinktivno, spustiti ruku na instrument i usta ne-ela. Plašićeš se nečega, još više ćeš sumnjati, osetićeš da tvoji dani na ovom mestu neće biti mirni, otkad se pojavila ta žena sa štapom ubedićeš sebe da to mesto nije dobro...

Biće neke slutnje u letu grabljivica iznad polja gde ćeš ti raditi jutro posle sahrane mladog čoveka. Ne-el će se vratiti s novim vestima. Lovci će pričati iako će žene ćutati. Ne-el će brzo naučiti ključne reči ostrvljanskog jezika i reći će ti, a-nel, taj momak je najstariji sin onog starca, taj starac je onaj koji tu komanduje, taj mrtav momak je bio taj koji je trebalo da ga nasledi na prestolu od slonovače, prvi među svim sinovima *basila*, tako zovu starca, *fader basil*, ima nekoliko sinova koji nisu ravnopravni među sobom, ima prvi, drugi i treći, i sada će drugi biti miljenik i onaj koji nasleđuje starog *fader basila*. Govoriće se užasne stvari, a-nel, govoriće se da je drugi sin ubio prvog da bi on sam bio prvi, ali onda, reći će a-nel, zar se neće plašiti starac da drugi sin ne ubije i njega da bi postao novi *fader basil*?

Ćutaćeš, a-nel. Ja ću više čuti i pričaću ti.

Da li ćemo razumeti?

Da. Neću znati zašto, ali verujem da ćemo razumeti.

Ne-el, i ja razumem to što kažu žene...

Ne-el će se zaustaviti na vratima i okrenuće se da te pogleda nekim nespokojem i čuđenjem koji su kao podela na unutra i spolja, juče i danas.

Zaustavivši se na ulazu u kolibu, sa žučkastom svetlošću za leđima, tražiće ti...

A-nel, ponovi to što si upravo rekla...

I ja razumem to što kažu žene...

Razumeš ili ćeš razumeti?

Razumem.

Znaš ili ćeš znati?

Znala sam. Znam.

Šta znaš?

Ne-el, vratili smo se. Već smo bili ovde. To znam.

Pomera se nebo. Brzi oblaci ne nose samo vazduh i buku; dolaze noseći vreme, nebo se kreće po vremenu a vreme pokreće zemlju. Doba se smenjuju kao trenutni ili neuhvatljivi zraci, kojima nikada nije prethodio zvuk grmljavine: padaju cepajući nebeski svod i reke ponovo počinju da teku, šume se ispunjavaju jakim mirisima a drveće ponovo izrasta, lete žute ptice, crvendaći, kolibri, crne kreste i plave lepeze; rastu biljke, padaju plodovi a kasnije i lišće, i šuma će ponovo da ogoli a ne-el i ti ćete sačuvati tajnu vaše vaskrsle prošlosti.

Bili ste ovde.

Poznajete jezik ovog mesta, jezik se vraća i tog istog trenutka niko ne obraća pažnju na vas jer se udovica prvog sina poglavice bacila uvijena u crne kože preko groba svog muža, izgovarajući kletve protiv drugog sina, optužujući ga da je ubio prvorođenog, optužujući starog *fader basila* što je slep i nemoćan, nedostojan da bude *basil*, dok grupa muškaraca s kopljima nije upala u otvoren prostor ispred kosturnice i po naređenju mladog čoveka crne kose vezane u rep, velikih usana i brzog i skrivenog pogleda, neumoljivih ali sigurnih pokreta i svečanog držanja, ukrašenog metalnim narukvicama oko ručnih zglobova i ogrlicom od kamenja oko vrata, ne naredi da se izbode kopljima žena, ako toliko voli svog pokojnog muža, da se

sjedini s njim, to je tvoj brat, uspeva da vikne udovica pre nego što začuti, okupana u krvi.

Vlažna od krvi, žena izgleda kao da uranja u mokru zemlju i postaje jedno s lešom njenog mladog muža.

Ne želim da izađem, kažeš grleći tvoju ćerku. Bojim se.

Sumnjaće, odgovara ti ne-el. On i dalje radi kao i uvek. Kao i ja.

Sećaš li se još nečega?

Ne. Samo jezika. Kada se vratio jezik, vratilo se mesto.

Znao sam da smo nekada bili ovde.

Oboje? Samo ti?

Ćutaće duže vreme i pomaziće ružičasti obraz devojkice. Setiće se zidova starog doma. Prvi put a-nel će videti stid i bol u pogledu oca njene ćerke.

Znam da slikam samo na kamenu. Ne na zemlji. Ili slonovači.

Odgovori mi - kažeš mu tihim i uznemirenim glasom. - Kako znaš da sam i ja bila ovde?

On će ponovo da začuti ali izlazi kao i uvek u lov i vraća se povučen u sebe. Tako prolaze mnoge noći. Ti se udaljavaš od njega, grliš devojkicu kao svoj spas, ti i on ne razgovarate, među vama vlada tišina s težim lancima nego što ih ima bilo koji zarobljenik, svako od vas se plaši da će se tišina pretvoriti u mržnju, nepoverenje, udaljavanje...

Na kraju, jedne noći ne-el ne može više da izdrži i baca se plačući u tvoje naručje, traži ti oprostaj, kada se sećanje vrati videćeš da ono nije uvek dobro, da sećanje može da bude vrlo loše, verujem da bismo morali da blagoslovimo i da čeznemo za zaboravom u kome živimo jer zahvaljujući zaboravu sjedinjujemo se ti i ja, ali ostalo - kaže ti - uspomene jednog čoveka i jedne žene koji se ponovo sreću nisu iste, jedan se seća nekih stvari koje je onaj drugi zaboravio, i obrnuto, ponekad se zaboravi zato što sećanje boli i mora se verovati da se prošli događaj nije nikada dogodio, zaboravlja se najvažnije jer može biti i najbolnije.

Reci mi šta sam ja zaboravila, ne-el.

Nije želeo da uđe s tobom. Odveo te je do tog mesta, ali tamo je uzeo devojkicu crvenkaste kose i crnih očiju u ruke i rekao ti je da će

se vratiti kući da niko ne bi posumnjao, i da bi sprečio devojčicu, složila si se, da bilo šta pita.

Da.

Bilo je to jedno uzvišenje od pečene zemlje prekriveno granama iz šume koje su ga krile. Bila je jedna rupa u kupoli i mnogo grana koje su odozgo visile i koje su stavljene tu u zemljanu kolibu. Bila je i druga rupa u nivou zemlje.

Tuda si ušla četvoronoške, trebalo ti je vremena da se navikneš na tamu i smetao ti je odvratan miris trulog bilja, oljuštenih kora, starog semena, urina i izmeta.

Vodilo te je predenje nekog nesigurnog disanja, kao da potiče od nekog ko je uhvaćen a da to ne zna, između budnosti i sna ili između agonije i smrti.

Kada se najzad tvoj pogled srodio s tamom, videla si ženu opruženu naspram udubljenog zida, pokrivenu teškim ogrtačima i okruženu preživarima sivih slabina i belih stomaka koji su se pridruživali ženi s mirisom najjačim od svih. Prepoznala si je iz tvog života na drugoj obali, gde su se grupe jelena krile po pećinama i punile ih tim istim mirisom lučevina u suton. Blizu nje bilo je kora od voća i izdubljenih kostiju.

Ona te je posmatrala otkada si ušla. Senka je njoj bila svetlost. Onako ukočena, izgledalo je da nema snage da se pomeri s tog skrivenog mesta u šumi van ograde od slonove kosti.

Žena je držala ruke skrivene ispod pokrivača. Molećiv izraz njenog lica bio je dovoljan da te pozove da joj priđeš. Krov je bio vrlo nizak i udubljen. Provukla si se do nje i videla si dve suze koje su tekle niz njene naborane obraze. Nije učinila ništa da ih obriše. I dalje je držala ruke ispod koža. Ti si je obrisala uzimajući uvojke njene duge i čvrste bele kose da bi joj brisala lice s dubokim, sjajnim očima, uronjenim u profil širokih nozdrva i velikih usta, otvorenih, balavih.

Vratila si se, rekla ti je drhtavim glasom.

Ti si potvrdila glavom, ali tvoj pogled je odražavao tvoje neznanje i tvoju zbunjenost.

Znala sam da ćeš se vratiti, nasmešila se starica.

Da li je stvarno bila starica? Reklo bi se po beloј raščupanoј kosi koja je krila crte lica iza tog uzbuđenog neobičnog profila. Izgledala je stara po beživotnom držanju, kao da je umor ostao jedini dokaz

njene životnosti. Iza umora koji si osetila kada si je videla, mogla je samo biti smrt.

Rekla ti je da je mogla vrlo dobro da te vidi pošto je bila naviknuta da živi u tami. Njen njuh je bio vrlo živ jer joj je to bilo najkorisnije čulo. I morala si da joj pričaš tihim glasom, jer živeći u tišini znala je da razlikuje najdalje šapate i jake glasove koji su je ispunjavali užasom. Imala je jako velike podočnjake; sklonila je kosu i pokazala ti veliko i dlakavo uho.

Smiluj mi se, rekla je žena iznenada.

Kako?, promrmljala si, instinktivno je slušajući.

Sećajući me se. Smiluj mi se.

Kako ću te se sećati?

Žena je tada izvukla drugu ruku ispod koža u koje je bila umotana.

Ispružila je ruku prekrivenu debelom, sedom dlakom. Pokazala je zatvorenu pesnicu. Otvorila je.

Na dlanu ružičaste boje počivao je neki jajast, istrošen predmet, ali uprkos upotrebi nije moglo da bude zabune o čemu se radi. Prepoznala si, a-nel, figuru žene sa uskom glavom, na koju se nastavljalo široko telo s velikim grudima, bedrima i zadnjicom, dok nije nestala u minijaturnim nogama i stopalima.

Od tolike istrošenosti, materija je postala providna. Originalni oblici su nestajali dok nisu postali jajasti.

Ona je stavila predmet u tvoju ruku ne rekavši ni reči.

Odmah potom te je zagrlila.

Osetila si njenu naboranu i dlakavu kožu na svom obrazu koji je pulsirao. Osetila si odbojnost i ljubav u isto vreme. Zasleyo te je neočekivani i nepoznat bol polovine tvoje pulsirajuće glave, neki bol identičan naporu koji si činila da bi prepoznala tu ženu...

Onda se ona otkrila i gurnula te nežno dok te nije položila kod svojih nogu na leđa ali s glavom nagore i otvorila je kratke i dlakave noge, i pomešala uzvik bola sa uzvikom zadovoljstva dok si ti počivala poleduške, kao da si upravo izašla iz ženine utrobe; i onda se ona nasmešila i uzela te u ruke, privukla i ti si gledala otvor njenog polnog organa kao otvorenu jagodu potom te je primakla svom licu i poljubila, oblizala te i pljunula to što je izvukla iz tvog nosa i usta, primakla je tvoje usne svojim mršavim, crvenim i dlakavim grudima, onda je ponovila pantomimu pružanja ruku do

nezaštićene vagine i napravila je kretnju kao da uzima tvoje tek rođeno telo, bez napora, dugim rukama stvorenim za samostalni porođaj, bez ičije pomoći...

Žena je sklopila zadovoljno ruke, pogledala te je s ljubavlju i rekla ti spasi se, u opasnosti si, nikada ne reci da si bila ovde, sačuvaj to što sam ti dala, daj svom potomstvu, imaš li dece, imaš li unuka?, ne želim da znam, prihvatam svoju sudbinu, ponovo sam te videla, kćeri, to je najsrećniji dan mog života.

Uspravila se i pomerila četvoronoške dok si ti izlazila, puzeći, iz te tamne prostorije.

Tvoja nežna zbunjenost naterala te je da se okreneš nakon nekoliko koraka.

Videla si je kako visi o jednom drvetu, otpuštajući te dugačkom rukom i dlakavom šakom ružičaste boje.

Rekla si ne-elu s očima punim suza da je tvoj jedini posao tu bio da brineš o tvojoj ćerki i o ženi iz šume, da je služiš, vratiš joj život.

Ne-el te je uhvatio za ruke i prvi put se poneo grubo prema tebi, ne možeš, rekao ti je, zbog mene, zbog tebe same, zbog naše kćerke. Zbog nje same, ne reci da si je videla, ne smeš da je se sećaš, moja je krivica, nije trebalo da te odvedem, dopustio sam da me ponese samilost, ali ja sam se setio, a-nel, da smo deca različitih majki, ne zaboravi to, različitih majki, naravno ne-el, znam, znam...

Da, ali od istog oca, rekao je te noći mladić kose vezane u rep, maslinaste boje kože i nakita koji je zveckao. Sada gledajte svog oca. Našeg oca. I recite mi da li zaslužuje da bude poglavar, otac, *fader basil*.

Spustili su ga iz kuće od slonovače sasvim golog, osim jedne krpe preko stidnog dela tela. U sredini trga bilo je deblo jednog drveta s koga su bile skinute grane. Namašćeni stub, rekao je čovek sa kikama, da vidimo da li naš otac može da se popne do vrha i pokaže da zaslužuje da bude poglavica...

Zazvečale su narukvice na njegovim rukama i starca su gurnuli i primakli stubu stražari s kopljima.

Sedeći na stolici od slonovače, tamni mladić je objasnio mladom paru koji je došao s druge obale: deblo je namašćeno mošusom, ali i

bez masti naš otac i gospodar ne bi mogao da se uzvere i popne. Nije majmun - smejao se - ali pre svega nema snage. Vreme je da se zameni novim poglavicom. Takav je zakon.

Starac se nekoliko puta uhvatio za namašćeni stub. Najzad se predao. Pao je na kolena i pognuo glavu.

Mladić koji je sedeo na prestolu načinio je pokret rukom.

Samo jednim pokretom sekire krvnik je odsekao starcu glavu i predao je mladiću.

Ovaj ju je podigao da je pokaže držeći je za dugu belu kosu i zajednica je povikala ili zaplakala ili pesmom iskazala svoju radost koja je bila na probi; ti si osetila poriv da se pridružiš povicima, da ih pretvoriš u nešto što više liči na pesmu. Tužno, poštuješ te povike jer osećaš da ako je ne-el povratio sećanje zahvaljujući jeziku, ti ga možeš povratiti samo zahvaljujući pesmi, pokretima, povicima koje ti zabranjuju jer si se vratila u stanje u kome si se nalazila kada su ti prvi put trebali: bojiš se da si se vratila u stanje u kojem si se nalazila kada si prvi put morala da vikneš ovako...

Novi poglavica je podigao, držeći je za uvojke, glavu starog poglavice i pokazao je ljudima i ženama zajednice s ove strane ograde od kostiju. Svi su nešto pevali i počeli su da se razilaze, kao da su znali vreme trajanja ceremonije. Ali ovaj put novi poglavica ih je zaustavio. Ispustio je jedan ružan krik, ni životinjski ni ljudski, i rekao je da se tu ne završava ceremonija.

Rekao je da su mu *bogovi* - svi su se međusobno pogledali ne razumevši, a on je ponovio: *bogovi* su mi naredili da ovaj dan izvršavam njihova naređenja. To je zakon.

Podsetio ih je da se približava vreme udaljavanja od žena i njihovih predavanja drugim plemenima da bi se izbegao užas da braća i sestre žive razvratno i začinju životinje koje hodaju četvoronoške i proždiru se međusobno. To je zakon.

Rekao im je snenim pogledom da su se neki sećali vremena kada su majke bile poglavice i bile su voljene jer su svu svoju decu jednako volele, bez razlike.

Ljudi su uzviknuli potvrdno a mladi *fader basil* viknuo je jače od bilo koga: Takav je bio zakon.

Upozorio ih je da moraju da zaborave to vreme i taj zakon - spustio je glas i otvorio širom oči - i onaj koji bi rekao da je bilo bolje to

vreme i taj zakon nego zakon novog vremena, biće obezglavljen kao beskorisni stari otac ili izboden kopljima kao udovica narikača i slabić. To je zakon.

Obavestio ih je pokazujući naoštrene zube da je ovo novo vreme u kojem otac naređuje i daje prednost najstarijem sinu, ali ako su najstarijem sinu važniji zadovoljstvo i ljubav jedne žene nego upravljanje ljudima, mora da umre i ustupi svoje mesto onome koji zna i želi da upravlja bez iskušenja i u samoći. Takav je sada zakon. Onaj koji upravlja živeće sam, bez iskušenja ili saveta.

Mladi *basil* je načinio gest rukama koji je izazvao haotičnu viku zajednice.

Onda je rekao, utišavajući ih, da je takav novi red i da svi treba da ga poštuju.

Kada je majka upravljala, svi su bili jednaki i niko nije mogao da odudara. Lične vrednosti su gušene još u kolevci. To je bilo vreme nepredvidljivosti, gladi, života pomešanog sa istim koji ga je okruživao, sa životinjom, šumom, potokom, morem, kišom...

- To već nije zakon.

Sada je bilo došlo vreme za samo jednog poglavicu koji će da određuje zaduženja, nagrade i kazne. Takav je zakon.

Sada je vreme kada će prvi čovek, sin poglavice i sam jednog dana biti poglavica. To je zakon.

Zaustavio se i umesto da ih pogleda, udaljio je pogled koji su svi očekivali, od tebe, tvog čoveka i tvoje ćerke.

Brat i sestra neće bludničiti. Ovo je oduvek bio zakon. Potomstvo brata i sestre koji su krivi neće imati telesne radosti. To je zakon. Potomstvo će platiti greh roditelja. To je zakon.

Onda, u samo jednom neočekivanom trenutku sa zlokobnošću munje, ljudi koji su služili mladog poglavicu uhvatili su za ruke ne-ela, oteli mu devojčicu, raširili joj noge i kamenim nožem joj izvadili klitoris i bacili ti ga, a-nel, u lice.

Ali ti više nisi bila tu.

Ti si pobegla s tog prokletog mesta noseći sa sobom ne samo izbledelu statuicu žene, koja je izgubila oblik pretvarajući se u kristalnu matricu koju si stezala u šaci već i likove - zauvek urezane u tvoje oživljeno sećanje - tvog plavog i golog čoveka i tvoje ćerke crnih očiju i crvene kose mučenu i osakaćenu po naređenju

poludelog kralja, đavola koji je nastupao kao bog, i tebe koja trčiš daleko, vičući i zavijajući, iako te nisu pratili, zadovoljni što si videla to što si videla, i ti si osuđena da živiš zauvek s tim bolom, s tom mržnjom, s tim prokletstvom, s tom žeđu za osvetom što se rađa u tebi kao pesma, vraćena strasti koja može stvoriti glas, oslobađajući prirodnu pesmu tvoje strasti, puštajući da se pretvore u glas siloviti spoljašnji pokreti tvog tela koje je na ivici da eksplodira...

Primićeš se s tvojom vikom životinjama i pticama koje će od sada pa nadalje biti tvoje jedino društvo, zaposednuta još jednom unutrašnjim naglim pokretom kojem daješ nekakav glas - zavijajući i divalj, morski, planinski, rečni, podzemni. Tvoja pesma, a-nel, dozvoljava ti da pobegneš od brutalnog nesklada tvog celog života uništenog samo jednim udarcem, postupcima koje ti niti kontrolišiš niti razumeš, ali za koje te okrivljuju, sve ih zbrajaš i uklanjaš četvoronožnu majku iz šume, lepog muža koji ti je bio brat, starijeg brata gospodara moći i mrtvog pre nego što je umro smrću kojom je vladao u životu, obezglavljenog oca lišenog snage od strane života i života od strane okrutnog sina nasilnika; uklonićeš ih sve osim sebe same, ti si krivica, a-nel, ti si odgovorna za sakaćenje sopstvene ćerke, ali ti se nećeš vratiti da tražiš oprostaj, da povratiš devojčicu, da joj kažeš da si joj majka, da se ne bi desilo devojčici ono što se desilo tebi, odvojenoj zauvek od tvoje majke, tvog oca, tvoje braće, tvog mrtvog brata, tvog napuštenog ljubavnika... Tako ćeš stići nazad, prelazeći more leda, na plažu susreta i odatle u zaleđene doline i odatle u oslikanu pećinu od strane ne-ela i odatle, a-nel, padaš na kolena i stavljaš tvoju ruku majke na otisak ostavljen jednog dana rukom tvoje tek rođene ćerke i plačeš, zaklinješ se da ćeš je povratiti, da ćeš je ponovo učiniti tvojom, da ćeš je oteti od sveta, od moći, od prevara, od surovosti, od mučenja, od muškaraca, osvetićeš se svima njima da bi ispunila prema svojoj ćerki obavezu majke i da bi živela s njom sjedinjen život koji ne možete sada da imate, ali koji ćete imati sutra.

6

Sanjala si kako je led počeo da se povlači, otkrivajući ogromne stene i naslage ilovače. Stvorila su se nova jezera u planini oblikovanoj snegom. Postoji nov pejzaž izbrazdanih stena i gomila kamenja. Ispod leda na jezeru, uzburkava se nevidljiva oluja. San se formira u lancu. Sećanje se pretvara u slap koji preti da udavi i Ines Prada se budi uz krik.

Nije u pećini. Nalazi se u apartmanu hotela Savoy u Londonu. Gleda popreko telefon, blokčić s porukama, hotelske olovke, da bi se uverila da je tu gde je. Operske pevačice često ne znaju ni gde su ni odakle su došle. Ovde sve, međutim, liči na luksuznu pećinu, sve je hromirano i niklovano, kupatila, nasloni. Okviri prozora i vrata se sijaju kao juvelirnica i još više ističu pogled na tužnu zagađenu reku s njenom riđom bojom, iza leđa grada (ili je grad taj koji je okrenuo leđa reci?). Temza je previše široka da bi tekla, kao Sena, kroz srce grada. Previše odomaćena, da odražava recipročno lepotu reke i Pariza. *Pod mostom Mirabo, teče Sena...*

Razmiče zavese i posmatra sporo i dosadno proticanje Temze i njenu svitu teretnjaka i tegljača koji prolaze ispred monstruoznih sivih zgrada skladišta ili zapuštenih straćara. S razlogom je Dickens, koji je toliko voleo svoj grad, napunio njegovu reku prvo leševima ubijenih a posle onima što su pljačkani od strane lopova usred noći...

London je leđima okrenut svojoj reci, a ona zatvara zavese. Zna da kucanje na vrata apartmana potiče od Gabrijela Atlan-Ferare. Prošlo je skoro dvadeset godina otkad su postavili zajedno *Faustovo prokletstvo* u Sijudad de Meksiku i sada će ponoviti taj podvig u Kovent gardenu ali, isto kao i kada su radili u Akademiji umetnosti, želeli su prvo da se vide nasamo. Od 1949. do 1967. Ona je imala

dvadeset devet, on trideset osam. Sada će ona imati uskoro četrdeset i sedam, a on ima pedeset šest, oboje će biti pomalo utvare vlastite mladosti, ili je to samo telo koje stari, zatočeno zauvek od strane mladosti unutar te nemirne aveti koju zovemo dušom.

Njihovi unapred predviđeni susreti, što je više vremena proticalo a da se nisu viđali, bivali su tako odavanje počasti ne samo njihovim mladostima već i ličnoj intimnosti i umetničkoj saradnji. Ona je ozbiljno mislila - a želela je da veruje da on isto misli - da tako stoje stvari.

Gabrijel se vrlo malo promenio, ali se i popravio. Proseda kosa, dugačka i uvijena kao i uvek, ublažavala je malo donekle divlje crte lica, njegova mešavina mediteranske, provansalske, italijanske, možda ciganske i severnoafričke (*Atlan, Ferara*) krvi, činila je svetlijom tamnu put i plemenitijim široko čelo, iako nije manjkalo neočekivane i divlje snage uzdahu njegovih širokih ramena ili izrazu lica - jer čak i kada bi se smejao, a danas je ušao posebno veseo, njegov osmeh je bio grimasa s velikim i surovim usnama. Duboke brazde na obrazima i spojevima usana oduvek su bile tu, kao da ožiljak od dvoboja s muzikom nikada nije zarastao. Oni nisu bili novost. I kada je skinuo crveni debeli ogrtač, pojavio se viseći omlitavljen podvaljak, znak godina koji je bilo teže izbeći, uprkos činjenici da su muškarci - nasmešila se Ines - brijući se svakog dana, bar eliminisali reptilske krljušti koje nazivamo *starost*.

Prvo su se pogledali.

Ona se više promenila, žene se više menjaju od muškaraca, brže, kao da time nadoknađuju brže sazrevanje svog pola, ne samo fizičko, već i mentalno, intuitivno... jedna žena zna više i pre o životu nego jedan spor muškarac koji kasni s napuštanjem detinjstva. Većiti momak ili, još gore, stari dečak. Malo je nezrelih žena a mnogo dečaka prerušenih u muškarce.

Ines je umela da neguje znake svog trajnog identiteta. Priroda ju je podarila crvenom kosom koja je mogla, s godinama, da se farba u ton iz mladosti a da ne privuče pažnju. Ona je savršeno znala da ništa ne podvlači godine koje prolaze kao menjanje frizura. Svaki put kada neka žena promeni frizuru, doda sebi nekoliko godina. Ines je dozvolila svojoj kosi u plamenovima, pomalo ukovrdžanoj, prirodnoj, da se pretvori u umetnost; vatrena kosa, Inesin znak, kontrast s

očima neočekivano crnim a ne zelenim, kao što ih obično imaju crvenokose. Ako su ih godine zamaglile, operaska pevačica je znala kako da ih učini sjajnim. Šminkanje koje bi kod druge žene izgledalo preterano, na divi Ines Pradi je bilo produženje ili najava predstave Verdija, Belinija, Berlioza...

Pogledali su se na trenutak da bi se prepoznali i da bi se „onjušili” kako je govorila ona svojim meksikanizmima kojima se ispomagala, uhvatili se za ruke raširenih šaka i rekli jedno drugom, nisi se promenio-la, ostao-la si uvek isti-ista, dobijaš s godinama, kako fine sede, osim toga uvek si imao-la ukusa da ostaneš pri svojoj odeći klasičnog stila - ona u bledom plavom *penjoaru* koji je dopuštao divi da prima u svojoj kući isto kao da je u svojoj garderobi, on u kompletu od crnog baršuna koji se u svakom slučaju prilično približio modi na ulicama *svinging Londona* 1967. godine, iako su oboje bili svesni da se nikada ne bi oblačili kao mladi - poput toliko smešnih staraca koji nisu želeli da ostanu van „revolucije” šezdesetih i iznenada su napuštali svoje navike *biznismena* da bi se odjednom pojavljivali s ogromnim zulufima (i nesrazmernim ćelama), kratkim sakoima, mornarskim pantalonama i džinovskim kaiševima, ili uglednih gospođa u zrelih godinama popetih na frankenštajn platforme koje pokazuju, u svojim mini suknjama, različite nedostatke koje čak ni roze gaćice s nogavicama nisu uspevale da prikriju.

Ostajali bi tako, držeći se za ruke, sa otvorenim šakama, gledajući se u oči nekoliko sekundi.

- Šta si radio za ovo vreme? Šta se događalo? - pitali bi jedno drugom pogledima: poznavali su međusobno svoje karijere, obe briljantne, obe odvojene. Sada, kao Ajnštajnovne paralelne linije, završavale bi nalazeći se jednog trenutka u neizbežnom skretanju.

- Berlioz će nas ponovo ujediniti - nasmejao se Gabrijel Atlan-Ferara.

- Da - ona jedva da se nasmejala. - Kamo sreće da ne bude, kao kod bikova u koridi, poslednji nastup.

- Ili, kao u Meksiku, najava još jednog jako dugog odvajanja... Šta si radila za to vreme, šta se dešavalo?

Ona je razmislila i rekla prvo šta je moglo da se desi, a onda zašto se nije desilo ono što je, verovatno, moglo da se desi?

- Zašto nije moglo da se desi? - iskušavao je on.

Njegovo telo je povratilo zdravlje nakon udaraca koje je zadobio od bande onog brke iz Alamede.

- Ali tvoja duša je ostala povređena...

- Verujem da jeste. Nisam mogao da razumem nasilje tih ljudi, iako sam znao da je jedan od njih tvoj ljubavnik.

- Sedi, Gabrijele. Nemoj da stojiš. Hoćeš čaj?

- Ne, hvala.

- Taj momak nije imao nikakvog značaja.

- To znam, Ines. Ne mislim da si ga ti poslala da me bije. Shvatio sam da je njegovo nasilje bilo okrenuto protiv tebe jer si ga izbacila iz svoje kuće, shvatio sam da je udarao mene da ne bi udarao tebe. Možda je to bio vid njegovog džentlmenstva. I njegove časti.

- Zašto si se udaljio od mene?

- Bolje reći, zašto se nismo zbližili nas dvoje? Mogu i ja da pomislim da si se ti udaljila od mene. Bili smo tako ponosni da se nijedno nije usudilo da načini prvi korak pomirenja?

- Pomirenja? - promrmljala je Ines. - Možda se nije radilo o tome. Možda agresivnost tog jadrnika nije imala nikakve veze s nama, s našim odnosom...

Bilo je hladno ali sunčano jutro i izašli su u šetnju. Taksi ih je odveo do crkve svete Meri Abots u Kensingtonu u koju je ona, rekla je Gabrijelu, išla kao devojčica da se moli. Bila je to ne mnogo stara crkva s jako visokom kulom, ali sa temeljima iz XI veka koji su pred njihovim zadivljenim očima delovali kao da izranjaju iz dubine zemlje i činilo se da će iz njih izniknuti crkva jednako stara kao i njeni temelji. Sve se uklopilo u to: raspored tremova, tame, lukova, lavirinata pa čak i vrtovi. Bilo je to skoro, komentarisao je Gabrijel, kao da je katolička Engleska bila ispovedni duh protestantske Engleske, koji se pojavljuje kao duh u hodnicima, ruševinama i grobljima sveta bez slika anglosaksonskog puritanstva.

- Bez slika, ali s muzikom - podsetila ga je smešeći se Ines.

- Sigurno da bi nadoknadili - rekao je Gabrijel.

Visoka ulica je prostrana i civilizovana, obiluje korisnim i ekspeditivnim radnjama, papirnicama, prodavnicama mašina za pisanje i fotokopiranje, *buticima* s odećom za mlade, trafikama s novinama i časopisima, knjižarama i velikim parkom iza elegantnih

rešetaka, Holandskim parkom, jednim od onih prostora sa jedinstvenom lepotom. Šetališta su funkcionalna, široka i ružna - nasuprot velikim bulevarima Pariza - ali čuvaju tajnu mirnih ulica koje se geometrijski pravilno ulivaju u parkove ograđene visokim drvoredima, lepo podšišanom travom i klupama za čitanje, odmor ili samoću. Ines je volela da se vrati u London i nađe uvek tu mirnoću koja se ne menja više nego godišnja doba, vrtove u određenom godišnjem dobu, nezavisne od nadiruće mode i plemenske buke s kojom su mladi najavljivali svoj dolazak, kao da ih je tišina predavala nepostojanju.

Ines, uvijena u veliki crni ogrtač postavljen kožom plavog irvasa da bi je štitila od novembarske zime, uzela je Gabrijela za ruku. Vozač je bio otporan na klimu, u svojoj odeći od somota, sa vratom pokrivenim velikim crvenim šalom koji bi povremeno počinjao da leprša kao ogromna zastava upozorenja.

- Pomirenje ili strah? - nastavila je ona.

- Trebalo je onda da te zadržim, Ines? - upitao je on ne gledajući je, spuštene glave, gledajući u vrhove svojih cipela.

- Da li je trebalo da ja tebe zadržim? - Ines je držala ruku bez rukavice u džepu Gabrijelove jakne.

- Ne - primetio je on - verujem da nijedno od nas, pre dvadeset godina, nije želelo da se obaveže nečim što nije bila njegova vlastita karijera...

- Ambicije - prekinula ga je Ines. - Naše ambicije. Tvoja i moja. Nismo hteli da ih žrtvujemo nečem drugom, nekom drugom. Da li je tačno? Dovoljno? Je li nam to bilo dovoljno?

- Možda. Osećao sam se blesavo posle batina. Nikada nisam pomislio da je tvoja krivica, Ines, ali jesam pomislio da, ako si bila u stanju da legneš s tipom kao što je on, nisi bila žena kakvu sam ja želeo.

- Još uvek veruješ u to?

- Kažem ti da nikada nisam u to verovao. Jednostavno, tvoje predstave o slobodi tela nisu se podudarale s mojim.

- Misliš da sam legla s tim momkom zato što sam ga smatrala inferiornim pa sam mogla da ga otpustim kada mi se ćefne?

- Ne, verujem da ne samo da nisi pravila dovoljnu razliku, nego si se suviše stidela i zato si učinila javnom tvoju sklonost.

- Da me niko ne bi osudio da sam seksualni snob.
- Ni zbog toga. Da niko ne bi verovao u tvoju diskreciju i to te je još više činilo slobodnom. Moralo je loše da se završi. Seksualni odnosi moraju da se održavaju u tajnosti.

Ines se oprostila od Gabrijela ljuta. - Mi žene smo bolji čuvari tajne u spavaćoj sobi nego vi. Vi ste muškarčine, paunovi. Morate da se šepurite, kao divlja goveda kada pobede u borbi za ženku.

Namerno je ošinuo pogledom. - Na to mislim. Izabrala si ljubavnika koji će pričati o tebi. U tome je bila tvoja indiskrecija.

- I zato si otišao bez reči.

- Ne. Imao sam drugi, ozbiljniji razlog.

Nasmejao se i stegao joj ruku.

- Ines, možda ti i ja nismo rođeni da ostarimo zajedno. Ne zamišljam te kako izlaziš da kupiš mleko na ćošku dok ja tražim novine usporenog koraka i završavamo dan gledajući TV kao nagradu što smo živi...

Ona se nije nasmejala. Nije odobravalala Gabrijelovu komediju. Udaljivao se od istine. Zašto su se razišli posle *Fausta* u Akademiji umetnosti? Skoro dvadeset godina...

- Nema priče bez mrlje - podsetio je Gabrijel.

- Je li bilo mrlja u tvom životu, za sve ovo vreme? - upitala ga je ona nežno.

- Ne znam kako da nazovem čekanje.

- Čekanje čega?

- Ne znam. Možda nečega što je moralo da se desi da bi naše sjedinjavanje bilo neizbežno.

- Da bi ono bilo sudbinsko, hoćeš da kažeš?

- Ne, da bi se izbeglo sudbinsko.

- Šta hoćeš da kažeš?

- Nisam baš siguran. To je osećaj koji tek sada prepoznajem, kada sam te video nakon toliko vremena.

Rekao joj je da se plašio da je ljubavlju obaveže na sudbinu koja nije bila njena i možda, dodao je s egoizmom, ni njegova.

- Imao si puno žena, Gabrijele? - pitala je šeretski Ines.

- Da. Ali ne sećam se ni jedne jedine. A ti?

Inesin osmeh se pretvorio u grohot. - Udala sam se.

- Čuo sam šta si rekla. Za koga?

- Sećaš se onog muzičara ili pesnika ili zvaničnog cenzora koji je sedeo i pratio naše probe?

- Onaj s pitama od pasulja?

Ona se nasmejala: baš taj; advokat Kosme Santos.

- Ugojio se?

- Ugojio. I znaš zašto sam ga izabrala? Iz razloga najslabijeg i najočiglednijeg na svetu. Bio je to čovek koji mi je davao sigurnost. Nije bio grubi galamdžija kao što si ti, mora se priznati - pravi *stud*, pastuv kome nikada nije ponestalo snage u seksu i nek ti ne pričaju priče, nije se rodila žena koja će se odupreti tome. Ali si bio i veliki umetnik, uzvišeni ego koji bi mi obećao da ću da budem njegov kreativni par, samo da bi me ostavio iza sebe, ili da bi me ostavio samu, u ime iste one stvari koja mora da nas je spojila, Gabrijele, senzibilnost, ljubav prema muzici...

- Koliko je trajao tvoj brak sa advokatom Kosme Santosom?

- Ni minute - napravila je grimasu stresajući se kao da joj je hladno.

- Ni seks ni duša nisu se dali. Zato smo trajali pet godina. Nije mi bilo važno ali nije mi ni smetalo. Dok on sam tome nije pridao važnost i upleo se u moj život, tolerisala sam. Kada je odlučio da mi opet postane važan, jadničak, napustila sam ga. A ti?

Napravili su čitav krug šumovitim šetalištima Holandskog parka i sada su prelazili livadu na kojoj su neki klinci igrali fudbal. Gabriel je zastao pre nego što je odgovorio. Ona je osetila da je nešto sačuvao za sebe, nešto što ne bi mogao da kaže a da ne uznemiri više sebe nego nju.

- Sećaš se kada smo se upoznali? - rekla je na kraju Ines. - Ti si bio moj zaštitnik. Ali si me tada i napustio. U Dorsetu. Ostavio si me s jednom osakaćenom fotografijom s koje je nestao momak u koga sam želela da budem zaljubljena. U Meksiku si me ponovo ostavio. To je već dva puta. Ne prebacujem ti. Vratila sam ti kao zalog prijateljstva kristalni pečat koji si mi poklonio na engleskoj obali 1940. Veruješ li da možeš sada da mi daš odgovarajući poklon?

- Moguće je, Ines.

Bilo je toliko sumnje u njegovom glasu da mu se Ines obratila ovog puta s više topline. - Želim da razumem. To je sve. I nemoj da mi kažeš da je bilo obrnuto, da sam ja ostavila tebe. Ili sam možda bila suviše *na raspolaganju* pa si se bunio sa odbojnošću protiv nečega

što je ličilo na preteranu *lakoću*? Sviđa ti se da osvajaš, znam. Suviše sam se nudila za tvoj ukus?

- Nikoga nije bilo teže osvojiti od tebe - rekao je Gabrijel kada su izašli nazad na šetalište.

- Kako?

Iznenadan zvuk saobraćaja je zaglušio.

Prešli su na zeleno i zaustavili se pred tremom bioskopa Odeon na raskršću sa Erls Kort ulicom.

- Kuda želiš da nastavimo? - upitao je on.

- Erls Kort je vrlo bučna ulica. Hajde. Iza ćoška ima jedna uličica.

Do uličice je dolazio muzički bend bioskopa, svirajući muziku tipičnu za filmove Džemsa Bonda. Ali na kraju se otvarao mali park sa drvećem i ogradom Edwards skvera sa svojim elegantnim kućama sa gvozdanim balkonima i njihov *pab* okružen cvećem. Ušli su, seli i naručili dva piva.

Gabrijel je rekao gledajući naokolo da je ovakvo mesto bilo utočište i da je u Meksiku osetio da je bilo sve suprotno. U tom gradu nije bilo zaštite, sve je bilo nezaštićeno, čovek bi mogao biti uništen za trenutak, bez upozorenja...

- I prepustio si me tome, znajući to? - zaštitala je ona, ali bez prebacivanja.

On je pogledao direktno. - Ne. Spasao sam te od nečeg goreg. Postojalo je nešto opasnije od užasne pretnje života u Sijudad de Meksiku.

Ines se nije usudila da pita. Ako on nije razumeo da ona nije mogla direktno da pita, bolje joj je bilo da i dalje ćuti.

- Hteo sam da ti kažem koliko je to bilo opasno. Istina je da zapravo i ne znam.

Ona se nije naljutila. Osetila je da on nije ništa izbegavao rekavši joj ovo.

- Samo znam da mi je nešto u meni zabranilo da ti zatražim da budeš moja žena zauvek. Na moju štetu, a u tvoju korist, tako je bilo.

- I još ne znaš koja te je prepreka sprečila, zašto mi nisi rekao...?

- Volim te, Ines, želim da zauvek budeš sa mnom. Poznajem svoju ženu, Ines... To sam morao da kažem.

- Ni sada mi ne bi rekao? Ja bih to prihvatila.

- Ne. Ni sada.

- Zašto?
- Zato što se još uvek nije desilo to čega se plašim.
- Ne znaš čega se plašiš?
- Ne.
- Ne plašiš se da se to, čega se plašiš, već desilo a to što se desilo, Gabrijele, jeste ono što se nije desilo?
- Ne. Kunem se da se ovo još nije desilo.
- A šta to?
- Opasnost koju predstavljam za tebe.

Mnogo kasnije, ne bi mogli da se sete da li je bilo nekih stvari koje su rekli jedno drugome u lice, ili su na njih samo pomislili kada su se pogledali nakon toliko vremena, ili su o njima mislili kada su bili sami, pre ili posle susreta. Nisu verovali jedno drugom i nisu verovali nijednom ljudskom biću, ko se seća tačno kako je tekao razgovor, ko zna tačno da li su reči koje su u sećanju stvarno rečene ili se na njih samo pomislilo, izmišljene, prećutane?

Pre koncerta, u svakom slučaju, Ines i Gabriel nisu mogli da se sete da li se jedno od njih usudilo da kaže - ne želimo više da se viđamo jer ne želimo da se vidimo ostareli i možda više nećemo moći da se volimo iz istog razloga.

- Nestajemo kao utvare.
- Uvek smo to i bili, Ines. Istina je da ne postoji priča bez mrlje, i ponekad pomešamo ono što ne vidimo s našom vlastitom irealnošću.
- Osećaš li se utučeno? Kaješ li se zbog nečega što si mogao da učiniš, ali si propustio priliku? Da li je trebalo da se venčamo u Meksiku?
- Ne znam, samo ti kažem da igrom sudbine ti i ja nismo nikada imali na leđima teret promašene ljubavi ili nepodnošljivog braka.
- Oči koje ne vide, srce koje ne oseća.
- Ponekad sam pomišljao da bi ponovo te voleti bilo kao neka voljna neodlučnost...
- Ja, naprotiv, verujem da se nismo voleli jer nismo želeli da vidimo jedno drugo kako starimo...

- Da li si pomislila, ipak, na treperenje koje bi osetila jednog dana ako bih prelazio preko tvog groba?

- Ili ja preko tvog? - nasmejala se na kraju Ines.

Ono što je sigurno jeste da je on izašao na novembarsku hladnoću razmišljajući o tome kako nam nema drugog spasa nego da zaboravimo svoje grehe. Ne da ih sebi oprostimo, nego da ih zaboravimo.

Ona je, međutim, ostala u hotelu spremajući sebi kadu punu pene i razmišljajući kako frustrirane ljubavi treba što pre ostaviti iza sebe.

Zašto su, onda, oboje, svako za sebe, imali predosećaj da se ovaj odnos, ova ljubav, ova *afera* brakom neće završiti, štaviše oboje, i Ines i Gabrijel, smatrali su je ne samo završenom, nego, možda, i nikada nezapočetom u pravom, dubokom smislu te reči? Šta se isprečavalo između to dvoje, ne samo da bi frustriralo nastavak onog što je bilo, nego da bi sprečilo da se desi nešto što nikad nije bilo?

Ines, sapunjavajući se s uživanjem, mogla je da pomisli da se početna strast nikada ne ponavlja. Gabrijel, išavši Štrandom (barut 1940, prah 1967), pre bi dodao da je ambicija pobedila strast, ali rezultat je bio isti: iščezavali su kao sablasti. Oboje su mislili da, u svakom slučaju, ništa nije trebalo da prekine kontinuitet događaja. A događaji već nisu zavisili ni od strasti, ni od ambicije, ni od volje Gabrijela Atlan-Ferare ili Ines Prade.

Oboje su bili istrošeni. Ono što je trebalo da bude, biće. Oni su igrali poslednji čin svog odnosa. *Faustovo prokletstvo* od Berlioza.

U garderobi, obučena već za predstavu, Ines Prada je nastavila da čini ono što je, opsesivno, činila otkad je Gabrijel Atlan-Ferara stavio u njene ruke fotografiju i otišao u hotel Savoj ne rekavši ni reči.

Bila je to stara fotografija Gabrijela iz mladih dana, nasmejanog, razbarušene kose, sa crtama lica manje definisanim ali s usnama punim neke veselosti koju Ines nikada kod njega nije upoznala. Bio je nag do pojasa; slika nije dopirala dalje.

Ines, sama u apartmanu hotela, pomalo tužna zbog susreta dekora od srebra i bledeg zimskog sunca koje je bilo kao nerođeno dete, uputila je dug pogled na fotografiju, na držanje mladog Gabrijela s levom rukom ispruženom, odvojenom od tela, kao da nekoga grli.

Sada, u garderobi Kovent gardena, slika se kompletirala. Ono što je ovog popodneva bilo jedno odsustvo - Gabrijel sam, Gabrijel mlad -

polako se pretvaralo, malo-pomalo, prvo sa sasvim blagim bledim crtama, kasnije sa ocrtima svaki put sve preciznijim, sa siluetom sada već nesumnjivom, u prisustvo na fotografiji: Gabrijel je grlio plavog momka, stasitog, takođe nasmejanog, upravo suprotnog sebi, potpuno jasnog, koji se smejao otvoreno, bez zagonetki. Zagonetka je bilo to sporo, skoro neprimetno ponovno pojavljivanje odsutnog mladića na slici.

Bila je to fotografija jednog veličanstvenog prijateljstva, s ponosom dva bića koja su se našla i prepoznala u mladosti da bi se zajedno potvrdila u životu, nikada odvojeno.

„Ko je to?”

„Moj brat. Moj prijatelj. Ako želiš da pričam o sebi, moraćeš da pričaš o njemu...”

Je li to bilo ono što je onda rekao Gabrijel? Rekao je pre više od dvadeset pet godina...

Bilo je to kao da se nevidljiva fotografija razvila, sada, zahvaljujući Inesinom pogledu.

Današnja slika je postajala opet ona od prvog susreta u kući na moru.

Momak koji je nestao 1940. pojavljivao se 1967.

To je bio on. Nije bilo sumnje.

Ines je ponovila prve reči susreta:

- Pomozi mi. Voli me. *E-daj. E-mi.*

Užasna potreba da oplače gubitak celu je obuzela. Osetila je u svojoj mašti mentalnu barijeru koja joj je zabranjivala prolaz: zabranjeno dirati uspomene, zabranjeno prolaziti kroz prošlost. Ali ona nije mogla da napusti posmatranje te slike na kojoj su se crte lica mladosti vraćale zahvaljujući intenzivnom gledanju jedne takođe odsutne žene. Da li je bilo dovoljno gledati pažljivo neku stvar da bi se ono što je nestalo ponovo pojavilo? Sve skriveno jednostavno je čekalo naš pažljiv pogled?

Prekinuo ju je poziv na scenu.

Više od pola opere je već prošlo, a ona se pojavljivala u trećem delu, s lampom u ruci. Faust se sakrio. Mefisto je pobegao. Margarita će prvi put zapevati:

*Que l'air est étouffant!
J'ai peur comme un'enfant!*

Razmenila je pogled sa Atlan-Ferarom koji je dirigovao orkestrom s odsutnim izrazom lica, sasvim zamišljenim, profesionalnim, samo što je pogled poricao tu ozbiljnost, sadržao je nekakvu okrutnost i strah koji su je plašili čim je zapevala sledeću strofu, *c'est mon rêve d'hier qui m'a toute troublée*, „moj san od juče je uzrok mog nespokoja” i u tom trenutku, ne prestajući da peva, prestala je da sluša vlastiti glas, znala je da peva ali nije slušala samu sebe niti je slušala orkestar, samo je gledala Gabrijela dok se druga pesma, unutra u njoj, sablast Margaritine arije, odvajala od nje same, ulazila u neki nepoznati ritam, davala njenom nastupu izgled tajne ceremonije koju drugi, svi koji su platili ulaznicu da bi prisustvovali predstavi *Faustovo prokletstvo*, nisu imali pravo da gledaju: ritam je bio samo njen, ali ona nije znala kako da ga izvede, zbunila se, više nije slušala sebe, samo je gledala hipnotički pogled Atlan-Ferare koji je prekorevao zbog njenog nedostatka profesionalizma, šta je pevala, šta je govorila?, moje telo ne postoji, moje telo ne dodiruje zemlju, zemlja počinje sada, dok ne izbacim krik van vremena, nagoveštaj velikog jahanja u pakao kojim kulminira delo.

*Oui, soufflez ouragans,
- criez, forêts profondes,
croulez, rochers...*

I onda je izgledalo da se glas Ines Prade pretvorio prvo u odjek samog sebe, odmah potom u prijatelja samog sebe, na kraju u stran, odvojen glas, glas neke snage koja bi se mogla uporediti s galopom crnih atova, s udaranjem noćnih krila, sa slepim olujama, s povicima osuđenika, nekakav glas koji je izronio iz dubine auditorijuma, otvarajući sebi put preko sale, prvo kroz smeh, odmah zatim kroz čuđenje i na kraju užas publike zrelih muškaraca i žena, nakindurenih, iščetkanih, obrijanih, lepo obučenih, njih suvih i bledih

ili crvenih kao paprike, njihovih žena s dekolteima i neparfimisanih, belih kao stari sirevi ili svežih kao kratkotrajne ruže; ugledna publika Kovent gardena sada dignuta na noge, oklevajući na trenutak, pitajući se da li je ovo vrhunsko izvođenje ekscentričnog francuskog dirigenta, „žabe” Atlan-Ferare, sposobnog da diriguje do ovakvog ekstrema predstavu jednog dela sumnjivo „kontinentalnog”, da ne kažemo „đavolskog”...

Uzviknuo je hor, kao da je delo apokopiralo samo sebe, preskačući ceo treći deo da bi požurilo do četvrtog, do scene naruženih nebesa, slepih oluja, neviđenih zemljotresa, *sancta Margarita, aaaaaaah!*

Iz dna sale kretala se ka sceni gola žena kovrdžave kose, crnih očiju koje sijaju od mržnje i osvete, kože boje slonovače izbrazdane ogrebotinama i naružene hematomima, koja u ispruženim rukama drži nepokretno telo devojčice, devojčice boje smrti, već ukočene u rukama žene koja ju je nudila kao neprihvatljivu žrtvu, devojčice s mlazom krvi koji je curio između nogu, okružena povicima, skandalom, uvređenošću publike, dok nije došla do scene, parališući užas gledalaca, nudeći telo mrtve devojčice svetu dok je Atlan-Ferara dopuštao da najopakije vatre njegove kreacije prođu ispred pogleda; njegove ruke nisu prestajale da diriguju, hor i orkestar su i dalje slušali, ovo je bila možda najgenijalnija maestrova inovacija, nije li rekao nekoliko puta da želi da izvede golog Fausta, identična Margaritina dvojnica se pela gola na scenu s krvavom bebom u rukama a hor je pevaos*sancta Maria, ora pro nobis* a Mefisto nije znao šta da kaže osim unapred naučenog teksta, ali Atlan-Ferara ga je izgovarao umesto njega, *hop!, hop!, hop!* a pridošlica koja se dočepala scene zviždala je *jas, jas, jas* i približavala se nepokretnoj Ines Pradi - ozbiljnoj, sa zatvorenim očima ali otvorenim rukama da bi primila krvavu devojčicu, dopuštajući da je uz povike skine, izgrebe, izranjavi uljez crvene kose i crnih očiju, *jas, jas, jas* sve dok obe nisu stajale gole pred publikom paralisanom od kontradiktornih osećanja, identične, samo što je Ines sada nosila devojčicu - pretvorenoj u divlju ženu, kao u optičkoj igri velike *mise-en-scene* Atlana-Ferare, divlja žena se rađala u Ines, nestajala u njoj i onda je golo telo koje je zauzimalo središte scene padalo na parket, zagrlivši izmučenu devojčicu a hor je izbacivao užasan povik:

*sancta Margarita, ora pro nobis
jas! irimuru karakabao! jas! jas! jas!*

U tišini zbunjenosti koja je prerasla u žamor, čula se samo jedna spektralna nota koju Berlioz nikada nije napisao, zvuk flaute koja je svirala neku nenapisanu muziku, brzu kao let ptica. Muziku tako sladunjavu i tužnu kakvu niko ranije nije čuo. Flautu svira jedan mlad čovek, bled, plav, kose boje peska. Ima crte lica isklesanog tako da mu je špicasti nos za jedan broj veći, usne tanke ili su ih glatke jagodice skratile ili možda izbrisale. Flauta je od slonovače, primitivna je, ili stara, ili loše napravljena... Izgleda kao da je iščupana iz kandži zaborava ili smrti. Njena usamljena upornost želi da kaže poslednju reč. Plavi mladić ne izgleda, međutim, kao da svira muziku. Mladić plave kose izgleda kao sama muzika, okupira središte prazne scene stojeći pred odsutnom publikom.

7

I biće rečeno. Biće opet. Vraće se.

U tom trenutku ona će se predati društvu poslednje stvari koja će je utešiti zbog nečega što će početi da se odslikava u njenim snovima kao „nešto izgubljeno”.

Tako će joj govoriti njen instinkt. „Izgubljeno” će biti jedno staro selo koje će za nju uvek biti budućnost, nikada nije *već bilo* nego će *tek biti* jer će ona proživeti sreću koju nije izgubila, nego koju će ponovo naći.

Kako će izgledati to što će se izgubiti samo da bi se ponovo našlo?

To je nešto što će ona najbolje znati. Ako ne jedino, bar će biti ono što će najbolje znati.

Postojeće središte tog mesta. Neko će zauzimati to središte. Biće to žena kao ona. Ona će je videti i videće samu sebe jer neće biti drugog načina da se kažu te užasne reči *ja sam* osim njihovog munjevitog pretvaranja u sliku velike siluete koja sedi na zemlji, pokrivena dronjcima i metalom, predmetima koji će biti dostojni toga da budu zamenjeni za meso i posude, za hrpe odeće i „dragocena” platna da bi im se dala priznata vrednost pri zameni za druge stvari manje vrednosti - dodaće, ali potrebnije za život.

Neće joj previše nedostajati. Majka će poslati muškarce da traže hranu a oni će se vratiti teško dišući, izgrebani, noseći na leđima divlje svinje i jelene, ali ponekad će se vraćati uplašeni, trčeći četvoronoške, što će biti kada im se bude pridružio otac i pokazao im kako se hoda, na dve noge, da zaborave ono drugo, ono drugo više nije, sada ćemo ići ovako, na dve noge, takav je zakon, i oni će se prvo dići, ali kada se majka vrati da ponovo sedne na tron sa svojim širokim bedrima, oni će joj se primaći, zagriće je i poljubiti, maziće

joj ruke i ona će davati znake prstima iznad glava svojih sinova i ponavljajući im ono što će uvek govoriti, to je zakon, svi ćete biti moja deca, sve ću vas jednako voleti, nijedan neće biti bolji od drugog, ovakav će biti zakon, i oni će plakati i pevati radosno i ljubice ispruženu ženu s ogromnom ljubavlju a ona, ćerka, takođe će se pridružiti velikom činu ljubavi i majka će ponavljati bez prestanka, svi jednaki, ovo će biti zakon, sve se deli, neophodno da bismo živeli zadovoljni, ljubav, odbrana, pretnja, hrabrost, ljubav još jednom, uvek zajedno...

Onda će joj majka tražiti da peva, a ona bi želela da nađe zaštitu koja će joj uvek biti potrebna, o tome će da peva.

Pevaće da bi volela da ima dragog o kojem je uvek maštala.

Pevaće da bi volela da izbegne opasnosti koje će je čekati na putu.

Jer od sada pa nadalje biće sama i neće znati kako da se brani.

Stvar je u tome da smo ranije imali svi isti glas i pevali smo bez naprezanja.

Jer ona nas je volela sve jednako.

Sada je došlo vreme samo jednog poglavice koji određuje kazne, nagrade i obaveze. Takav je zakon.

Sada je došlo vreme da se žene udalje i da se predaju drugim plemenima da bi se izbegao užas da braća i sestre žive u bludu. To je zakon.

Sada je ovo novo vreme u kojem otac naređuje i pokazuje svoju naklonost prema najstarijem sinu. To je zakon. Ranije smo bili jednaki.

Isti glasovi.

Začudiće ih.

Počće da imitira to što čuje oko sebe.

Da ne bi bila sama.

Dozvoliće da je vodi zvuk flaute.

8

Dirigovao je poslednji put Berliozovog *Fausta* u Festšpilhauzu u Salzburgu, gradu u koji se povukao da provede poslednje godine svog života. Dok je vodio pevače, hor i orkestar ka apokaliptičnom kraju dela, želeo je da veruje da je ponovo mladi maestro koji postavlja na scenu po prvi put delo na mesto na koje je želeo i prvi put, ali koje je sada, igrom sudbine, bilo puno naše prošlosti.

Sa devedeset i tri godine, Gabrijel Atlan-Ferara je sa prezirom odbio tabure koji su mu nudili da bi dirigovao sedeći, pomalo nagnut, da, ali na nogama, jer samo na nogama je mogao da prizove muzički odgovor na destruktivnu prirodu koja je težila da se vrati na veliki početak i tamo se preda u ruke đavolu. Da li je bilo tačno da je, uprkos glasnosti dela, on slušao korake koji su se približavali podijumu i govorili mu na uho: - Jesam li došao da nadoknadim štetu?

Njegov odgovor je bio odlučan, nije se dvoumio, on će umreti na nogama, kao drvo, dirigujući orkestrima, shvatajući do kraja da muzika može da bude samo impresionističko prizivanje i da obavezuje dirigenta da nametne jasno razmišljanje koje samo ovako može da dâ istinsku strast delu. Bio je to paradoks njegovog stvaralaštva. Starac je na kraju ovo shvatio, i tog popodneva u Salzburgu, poželeo je da je to znao i saopštio u Londonu 1940, u Meksiku 1949, još jednom u Londonu 1967, kada je idiotska publika izašla verujući da je njegov *Faust* sledio tragove nudističke mode *Oh, Kalkuta!*, ne saznajući nikada tajnu koja je bila izložena pogledima svih njih...

Ali tek sada, već star, u Salzburgu, 1999, razumeo je muzički put od impresije do posmatranja emocija i poželeo je, s jednim nečujnim

jecajem, da je to znao ranije, da bi mogao na vreme da kaže Ines Pradi...

Sada kada se u trećem činu *Faustovog prokletstva* jedan mlad mecosopran pojavio interpretirajući Margaritu, kako će joj reći maestro da je za njega lepota jedini dokaz božanskog otelovljenja u svetu? Da li je to Ines znala? Dirigujući po poslednji put operom koja ih je sjedinila u životu, Gabrijel je tražio od sećanja na voljenu ženu:

- Budi strpljiva. Čekaj. Traže te. Naći će te.

Nije bilo prvi put da je upućivao ove reči Ines Pradi. Zašto nikada nije mogao da kaže: „Tražim te. Naći ću te”? Zašto su uvek bili *drugi, oni*, označeni kao oni koji je traže, koji je nalaze, *koji će je ponovo videti? Nikada on?*

Velika melanholija s kojom je Gabrijel Atlan-Ferara dirigovao ovo delo tako blisko Inesinom instinktu ličila je na čin dodirivanja zida samo da bi se uverilo da ne postoji. Mogu li da ponovo verujem svojim osećajima?

Poslednji put kada su pričali u Savoju u Londonu, pitali su jedno drugo, šta si radio ovo vreme?, da ne bi pitali, šta ti se desilo? ili još manje, šta će na kraju biti s tobom i sa mnom?

Bilo je slobodnih rečenica koje nikome nisu bile važne osim njemu.

- Bar nikada nismo vukli na leđima teret promašene ljubavi ili nepodnošljivog braka.

- *Out of sight, out of mind*, kažu Englezi...

- Daleko od očiju, daleko od srca.

Početna strast nikada se ne ponavlja. Za razliku od nje, *regret* živi zauvek s nama. Tuga. Žaljenje. Vraća se melanholija i boravi u nama kao frustrirana sablast. Znamo da zanemimo na smrt. Ne znamo da zauzdamo bol. Moramo da se zadovoljimo ljubavlju analognom onoj koje se sećamo u osmehu nekog nestalog lika. Da li je to malo?

„Umirem ali univerzum i dalje postoji. Neću naći utehu ako sam odvojen od tebe. Ali ako si ti moja duša i posećuješ me kao drugo telo, moja smrt više nema važnosti ni koliko smrt nekog neznanca.”

Nastup je bio trijumf, poslednja počast, i Gabrijel Atlan-Ferara je užurbano i s naporom napustio dirigentski podijum.

- Divno, maestro, bravo, *bravissimo* - rekao mu je vratar pozorišta.

- Postao si starac koji budi u ljudima želju da ga ubiju - odgovorio je kiselo Atlan-Ferara znajući da je to govorio samome sebi, a ne

starom i zaprepašćenom vrataru.

Odbio je da ga otprate nazad do kuće. Nije bio izgubljeni turista. Živeo je u Salzburgu. Već je bio rešio, ako umre, želeo je da umre na nogama, bez prethodne pripreme, čuđenja ili pomoći. Sanjao je o iznenadnoj i lakoj smrti. Nije imao romantičnih iluzija. Nije bio pripremio slavne „zadnje reči” niti je verovao da će se, kada bude umirao, sjediniti, lirski, sa Ines Pradom. Znao je, od poslednje noći u Londonu, da je ona otišla u društvu drugog. Plavi mladić - moj prijatelj, moj brat - nestao je, zauvek, s fotografije iz mladosti. Bio je negde drugde.

- *Il est ailleurs* - nasmešio se Gabrijel, zadovoljan uprkos svemu.

Ali nestala je i Ines, te novembarske noći 1967. u Kovent gardenu. Kao i publika, pomislio je da je ono što se desilo bio deo najoriginalnije *mise-en-scene* Gabrijela Atlan-Ferare, svako objašnjenje je bilo prihvaćeno. U stvari, vratar je ponavljao javnim medijima da je Ines Prada nestala iza jednih od vrata, s bebom u rukama, obavijena oblakom dima. Čist efekat. *Coup de théâtre*.

- Ines Prada se zauvek povukla sa scene. Ovo je bila poslednja opera u kojoj je pevala. Ne, nije najavila jer bi se u tom slučaju pažnja vezala za njeno opraštanje od pozornice a ne za sam spektakl. Ona je bila profesionalac. Uvek je služila delu, autoru, dirigentu i, samim tim, poštovanoj publici. Da, pravi profesionalac. Imala je scenski instinkt...

Ostao je samo Gabrijel, kovrdžave i tamne kose, tamnog tena, sprženog od sunca i mora, sa sjajnim osmehom... Sam.

Izbrojao je korake od pozorišta do kuće. Bila je to manija njegove starosti, da broji koliko koraka pređe u toku dana. To je bila komična strana stvari. Tužna strana je bila što je, pri svakom koraku, osećao pod nogama rane zemlje. Zamišljao je ožiljke koji su se skupljali nad ranama, svaki put sve dublji i teži, na kori praha na kome obitavamo.

Čekala ga je Ulrike, Dike, sa svojim raspletanim krikama i svojom čistom škripavom keceljom i bolnim korakom iščašenih kukova. Stavila je šolju tople čokolade pred njega.

- Ah! - uzdahnuo je Atlan-Ferara dopustivši sebi da padne na fotelju „volter”. - Gotovo je sa strašću. Ostala nam je čokolada.

- Smesti te se udobno - rekla mu je služavka. - Ne brinite. Sve je na svom mestu.

Pogledala je u pravcu kristalnog pečata koji je bio na svom uobičajenom mestu na tronošcu pored prozora koji je uokvirivao panoramu Salzburga.

- Da, Dike, sve je na svom mestu. Nema potrebe da više razbijaš kristalne pečate...

- Gospodine... ja... - promucala je kućna pomoćnica.

- Vidi, Ulrike - rekao je Gabrijel uz elegantan pokret ruke. - Danas sam dirigovao *Fausta* poslednji put. Margarita se zauvek uspela na nebo. Više nisam zatočenik Ines Prade, draga moja Ulrike...

- Gospodine, nije mi bila namera... Verujte mi, ja sam zahvalna žena. Znam da sve dugujem vama.

- Smiri se. Ti znaš vrlo dobro da nemaš rivala. Umesto ljubavnice, potrebna mi je služavka.

- Pripremiću vam šolju čaja.

- Šta ti je? Već pijem čokoladu.

- Izvinite. Vrlo sam nervozna. Doneću vam mineralnu vodu.

Atlan-Ferara je uzeo kristalni pečat i pomazio ga.

Obratio se tiho Ines.

- Pomozi mi da prestanem da mislim na prošlost, ljubavi moja. Ako živimo za prošlost, činimo da naraste do tog stepena da ugrožava naše živote. Reci mi da je sadašnjost život u kojem se o meni brine služavka.

- Sećaš se našeg poslednjeg razgovora? - rekao mu je Inesin glas.

- Zašto joj sve ne ispričaš?

- Jer je druga priča drugi život. Živi ga ti. Ja se držim ovog.

- Da li postoji neko čije postojanje poričeš?

- Možda.

- Znaš li cenu?

- Naplatiće je tebi.

- Šta još? Ja sam već živela.

- Pogledaj me dobro. Ja sam stari egoista.

- Nije tačno. Brinuo si sve ove godine o mojoj kćerki. Zahvaljujem ti, s ljubavlju, s poniznošću, hvala ti.

- Bah. Sentimentalizmi. Odnosim se prema njoj onako kako zaslužuje.

- U svakom slučaju, hvala, Gabrijele.

- Živeo sam za svoju umetnost, ne za jeftina osećanja. Zbogom, Ines. Vрати se tamo gde si sada.

Pogledao je pejzaž Salcburga. Neprimetno je svitalo. Iznenadio se kako je noć brzo prošla. Koliko dugo je pričao sa Ines? Jedva nekoliko minuta...

- Nisam li uvek govorio da je svaka sledeća predstava *Fausta* u stvari prva? Obrati pažnju, Ines, na moje odricanje. Sledeća reinkarnacija dela - već nije u mojim rukama.

- Ima tela koja su se rodila da bi lutala i drugih da bi se inkarnirala - rekla mu je Ines. - Ne budi nestrpljiv.

- Ne, zadovoljan sam. Imao sam strpljenja. Čekao sam mnogo vremena, ali na kraju mi je bilo nadoknađeno. Sve što je trebalo da se vrati, vratilo se. Sve što je trebalo ponovo da se sjedini, sjedinilo se. Sada moram da ćutim, Ines, da ne bih razbio kontinuitet stvari. Ove noći u Festšpilhauzu, osetio sam te blizu sebe, ali to je bio samo osećaj. Znam da si vrlo daleko. Ali ja sam, zar nisam, nešto više od ponovnog pojavljivanja, Ines? Ponekad se pitam kako me prepoznaju, kako me pozdravljaju, evidentno je da to više nisam ja. Ti me se i dalje sećaš kakav sam bio? Gde god da si, da li čuvaš uspomenu na sve što je žrtvovano da bi ti ponovo postojala?

Ulrike ga je gledala, stojeći, ne krijući prezir.

- Nastavite da pričate sami. To je znak senilne demencije - rekla je kućna pomoćnica.

Atlan-Ferara je slušao nepodnošljivu buku pokreta ove žene, njenih krutih suknji, njenih privezaka s ključevima, njenih razdvojenih nogu koje je vukla kao ranjenik.

- Ostaju samo kristalni pečati, Ulrike?

- Ne, gospodine - rekla je kućna pomoćnica spuštene glave, skupljajući servis. - Ovaj koji imate u salonu je poslednji koji je ostao...

- Molim te, dodaj mi ga...

Ulrike je zadržala predmet u rukama i pokazala ga maestru sa besramnim i arogantnim pogledom.

- Vi ne znate ništa, maestro.

- Ništa? O Ines?

- Jeste li je nekada videli zaista mladu? Da li ste je stvarno videli da stari? Ili ste jednostavno sve izmislili jer je vreme kalendara to

zahtevalo? Kako ste vi starili između pada Francuske i nemačkog *blica* i putovanja u Meksiko i povratka u London, a ona nije? Vi ste je zamislili kako stari da biste je učinili svojom, svojom u ovom vremenu...

- Ne, Dike, varaš se... Želeo sam od nje da napravim svoju večitu i jedinu misao. To je sve.

Dike se grohotom nasmejala i primakla lice svom gazdi sa izrazom krvoločnog pantera.

- Neće se više vratiti. Vi ćete umreti. Možda je sretnete na onom svetu. Ona nikada nije napustila zemlju iz koje potiče. Samo je došla da provede kratko vreme ovde. Morala je da se vrati njemu u naručje. Ni on se nikada neće vratiti. Pomiri se s tim, Gabrijele.

- U redu je, Dike - uzdahnuo je maestro.

Ali za sebe je rekao: Naš život je ćošak u koji pobegnemo i čija je svrha postojanja smrt. Mi smo izgovor za život smrti. Smrt omogućava postojanje svega što smo zaboravili o životu.

Otišao je sporim koracima do svoje spavaće sobe i pogledao je dva predmeta postavljena na noćnom stočiću.

Jedan, flauta od slonovače.

Drugi, uokvirena fotografija Ines obučene zauvek u odeću Margarite iz *Fausta*, koju grli mladić golog torza, izrazito plav. Oboje se smeju otvoreno, bez zagonetki. Nikada više razdvojeni.

Uzeo je flautu, ugasio svetlo i ponovio s velikom nežnošću jedan deo iz *Fausta*.

Služavka je slušala izdaleka. Bio je to ekscentrični i manijakalni starac. Ona je rasplela kike. Duga, bela kosa joj je visila do struka. Sela je na krevet i raširila ruke, mrmljajući neobičan jezik, kao da oglašava nečije rođenje ili smrt.

9

Sećanje na izgublenu zemlju nije uspevalo da je uteši.

Prošetaće obalom mora a onda će zaći u unutrašnjost kontinenta.

Pokušaće da se seti kakav je bio život ranije, kada je postojalo njih dvoje, porodično ognjište, selo, majka, otac, porodica.

- Sada će hodati sama, zatvorenih očiju, pokušavajući tako da zaboravi i seća se u isto vreme, lišavajući se pogleda da bi se predala čistom zvuku, pokušavajući da bude to što uspeva da čuje, ništa više, žudeći za žuborom potoka, šaputanjem drveća, drekom majmuna, brujanjem oluje, galopom divljih goveda, njihovom borbom za naklonost ženke, za svim što je spasava samoće koja će joj pretiti gubitkom komunikacije i memorije.

Poželela je da čuje povik akcije, nesvestan i isprekidan, uzvik strasti, vezan za bol ili sreću, možda iznad svega dva jezika, uzvik akcije i strasti pomešali bi se da bi se prirodni uzvici pretvorili ponovo u želju da se bude sa nekom drugom, da se toj drugoj kaže nešto, da se iskaže potreba i saosećanje i pažnja, onoj drugoj izgubljenoj otkada je izašla iz kuće isterana zakonom oca.

Sada, ko će te videti, ko će obratiti pažnju na tebe, ko će da razume tvoj tužan zov, onaj koji će na kraju izaći iz tvog grla kada na zov kamene litice budeš trčala s velikim naporom, zatvarajući oči da bi olakšala trajanje i bol penjanja?

Jedan uzvik će te zaustaviti.

Ti ćeš otvoriti oči i videćeš sebe na ivici provalije, s prazninom pred svojim nogama, sa dubokim ambisom i, s druge strane, na krečnjačkoj zaravni, jednu siluetu koja će ti vikati, mahati visoko rukama, govoriće svakim pokretom svog tela, ali pre svega snagom svog glasa, *zaustavi se, nemoj da padneš, opasnost...*

Biće nag, isto kao i ti.

Prepoznaćete se po svojoj nagosti i on će imati boju peska, sve, njegova koža, njegove malje, njegova glava.

Bledi čovek će ti dovikivati, zaustavi se, opasnost.

Ti ćeš razumeti zvuke *e-daj, e-mi, pomoći, voleti*, kako se hitro transformišu u nešto što ćeš samo u tom trenutku kada ga bude izvikivao čovek s druge obale, prepoznati u samoj sebi: on me gleda, ja ga gledam, vičem mu, viče mi, i kada ne bi nikoga bilo tamo gde je on sada, ne bih ovako vikala, vikala bih da oteram jato crnih ptica ili iz straha od neke zveri koja vreba, ali sada vičem tražeći i zahvaljujući na nečemu drugom biću kao ja ali različitom od mene. Više ne vičem iz potrebe, vičem iz želje, *e-daj, e-mi, pomoz mi, voli me...*

On će ići silazeći sa stene s gestom molbe koji ćeš ti imitirati uzvicima, vraćajući se ne mogavši da izbegneš režanje, zavijanje, ali oboje osećajući brz treptaj svojih tela koja će trčati da bi ubrzala susret tako željen sa obe strane, biće jedno vraćanje na uzvik i prethodne gestove dok se ne nađete i ne ispreplićete se.

Tada ćete iscrpljeni spavati zajedno na postelji na dnu provalije.

Među tvojim grudima visiće kristalni pečat koji ti je on podario pre nego što te je voleo.

To će biti dobro ali će učiniti i nešto užasno, nešto zabranjeno.

Daće drugi trenutak trenutku koji živi i trenucima koje će proživeti; pobrkali su vremena; otvorili su zabranjeno polje onoga što im se ranije desilo.

Ali sada nema pripreme, nema strahova.

Sada postoji punoća ljubavi trenutka.

Sada kada može da se desi budućnost moraće da se čeka, strpljivo i s poštovanjem, sledeći čas ponovo sjedinjenih ljubavnika.

Kartahena de Indijas, januar 2000.

BELEŠKA O DELU I PISCU

Šta je to što u masi novih književnih dela izdvaja ona koja već na prvom ili drugom koraku pokazuju da je reč o ozbiljnoj literaturi, šta ih bitno odvaja od mase slabijih, još slabijih ili marginalnih ostvarenja?

Čitanje romana kakav je *Inesin instinkt* pokazuje nam odgovor ne od prve stranice, nego, rekao bih slobodno, od prve rečenice. Ovo relativno pozno delo velikog meksičkog pisca Karlosa Fuentesa, objavljeno u originalu 2000. godine, bavi se strastima, ljubavlju i prolaznošću. U ulogama glavnih i skoro jedinih junaka nalaze se dirigent Gabriel Atlan-Ferera i operski pevačica Ines Rozencvajg, čije je umetničko ime Ines Prada. Posmatrajući i prikazujući njihovu dugogodišnju umetničku saradnju, ali i skrivenu strast, u nekoliko činova - London 1940, Meksiko 1949, London 1967, konačno Salzburg 1999, Fuentes na širokom istorijskom horizontu prati tinjanje jedne umetničke i ljubavne veze, suočavajući je sa mitskom osnovom zapadne civilizacije. Prikazujući burne promene na istorijskoj sceni sveta tokom XX veka, Karlos Fuentes snagom umetničke imaginacije odlazi u mitsko, iskonsko doba, trudeći se da podstakne čitaoca na upoređivanje ljudskog jezika i govora i govora umetnosti. U tmastoj slici sve daljih i nejasnijih civilizacijskih početaka, jedan od najboljih latinoameričkih pisaca sluti i nagoveštava instinktnu potku, na čijoj matrici nastaju vrhunska umetnička dela poput Berliozovog *Fausta*. Destrukcija i kreacija, kao sile sve vreme istorije prisutne u ljudima, i njihove relacije, snovi pojedinaca i društava, uloga velikih istorijskih ličnosti i značaj njihovih reči i dela - sve to u *Inesinom instinktu* pleni čitaočevu maštu, suočavajući ga sa nekim od najvažnijih pitanja koja se uopšte

mogu uobličiti u mozgu. O svemu možemo govoriti i maštati, ali je smrt i dalje tajna, misli ostareli dirigent, a čini mi se i njegov tvorac Karlos Fuentes.

Snaga njegove vizije, u slikama predistorije, kao i prizorima nedavne istorije, u živopisnim scenama jedne zagonetne ljubavi, ili momentima vrhunskih muzičkih ostvarenja - ukazuje na izvore diferencije, koja remek-dela razdvaja od svega ostalog, dobrog i besmislenog.

Karlos Fuentes je rođen u Panami, kao sin meksičkog diplomate, 1928. godine. Živeo je u Vašingtonu, Buenos Ajresu, Santjago da Čileu. Diplomirao je prava na Univerzitetu u Meksiko Sitiju i docnije studirao u Ženevi. Uspešno je kombinovao karijeru velikog pisca sa karijerom diplomate. Između ostalog, sredinom sedamdesetih bio je ambasador Meksika u Francuskoj. Godine 1987. na Harvardu je držao predavanja o Latinskoj Americi. Osvojio je mnoštvo književnih nagrada, od kojih se izdvaja Servantesova.

Od romana Karlosa Fuentesova pomenuo bih: *Tamo gde je vazduh bistriji* (1958), *Smrt Artemija Kruza* (1962), *Terra Nostra* (1975), *Hidrina glava* (1978), *Stari Gringo* (1985) i *Kampanja* (1990). Kod naše publike je najveći odjek doživeo kapitalni Fuentesov roman *Terra Nostra*.

Inesin instinkt potvrđuje da je i pored smrti mnogih od protagonista proboja latinoameričkog romana u svetu i pored nekih oskudnijih sezona, u delima velikana magijski realizam i dalje uzbudljiv i prestižan u okvirima svetske književnosti.

Vasa PAVKOVIĆ

Table of Contents

1
2
3
4
5
6
7
8
9

BELEŠKA O DELU I PISCU